

**PARISUHDEVÄKIVALLAN KOHTEENA OLEVIEN
NAISTEN TOIMIJUUDEN RAKENTUMINEN**

- kulttuuriset käsitykset, valtasuhteet ja
toimintamahdollisuudet

Mari Paasolainen
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2016

PARISUHDEVÄKIVALLAN KOHTEENA OLEVIEN NAISTEN TOIMIJUUDEN RAKENTUMINEN

- kulttuuriset käsitykset, valtasuhteet ja toimintamahdollisuudet

Mari Paasolainen

Sosiaalityö

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Marita Husso ja Tuija Virkki

syksy 2016

133 sivua

Tutkimustehtävänä minulla on ollut selvittää, mitkä tekijät sitovat parisuhteissaan väkivallan kohteina olevia naisia väkivaltaisiin suhteisiin ja mitkä auttavat irtautumaan väkivallasta. Tavoitteeni on tutkimuksellani lisätä ymmärrystä kulttuuristen käsitysten vaikutuksesta parisuhdeväkivaltaan ja siihen suhtautumiseen.

Tutkin kulttuurisia merkityksenantoja ja lähtökohtia parisuhdeväkivaltaa oikeuttavina ja uusintavina tekijöinä vallankäytön, luottamuksen, inhimillisten toimintamahdollisuuksien ja väkivallan vahingoittavuuden näkökulmista. Keskeisinä teoreettisina käsitteinä ovat toimijuus ja toimijuuden rakentuminen. Aineistona olen käyttänyt Naisten linjan internetsivuilla julkaistuja naisten omaelämäkerrannallisia tarinoita, joissa he kuvaavat väkivaltaa ja parisuhteiden kulkua. Olen nähnyt naisten kertomukset tarinallisina, ja tarkastellut naisten toimijuuden rakentumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä suhteen eri vaiheissa ja suhteen jälkeen.

Tutkimusmenetelminä olen käyttänyt sekä teoriaohjautuvaa että aineistolähtöistä temaattista sisällönanalyysia ja tyypittelyä. Tutkimuksen tuloksena parisuhdeväkivaltaan sitoviksi ja väkivallasta irtautumista estäviksi tekijöiksi rakentuvat luottamus, väkivallan tekijän vallankäyttö ja kontrollointi, pelko, voimavarojen puute, häpeä, kokemus omasta syyllisyydestä väkivaltaan, väkivallan normalisointi ja toimintamahdollisuuksien puute. Parisuhdeväkivalta sitoo sen kohteena olevia voimakkaasti suhteisiin, ja väkivallasta irtautuminen on pitkälinen prosessi. Siinä merkittäviä tekijöitä ovat väkivallan kohteena olevien saama tuki, sisäiset voimavarat ja tarjoutuvat toimintamahdollisuudet. Merkittävää on myös se, kuinka väkivallan kohteina olevat kokevat muiden näkevän heidät ja millaiseksi heidän kokemus itsestään rakentuu. Keskeinen tutkimukseni johtopäätös on, että parisuhdeväkivallan torjuminen edellyttää ymmärrystä väkivallan syistä ja seurauksista, ja uudenlaisten väkivallan ymmärtämisen tapojen ja toimintakäytäntöjen luomista sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, kulttuuriset merkitykset, toimijuus, sukupuoli, narratiivisuus, auttamisjärjestelmä, parisuhdeväkivaltatyö

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	3
2 PARISUHDEVÄKIVALTA, TOIMIJUUS JA KULTTUURISET KÄSITYKSET.....	8
2.1 Parisuhdeväkivalta sukupuolistuneena väkivaltana.....	8
2.2 Kulttuuriset käsitykset ja merkityksenannot parisuhdeväkivallan mahdollistajina ja suhteisiin sitovina tekijöinä.....	10
2.2.1 Tutkimuksia väkivaltaisiin parisuhteisiin sitovista tekijöistä.....	14
2.3 Toimijuus.....	19
2.3.1 Inhimilliset toimintamahdollisuudet.....	22
2.4 Parisuhdeväkivallan vahingoittavuus.....	26
2.4.1 Luottamus ja sen rikkoutuminen.....	27
2.5 Vallankäyttö.....	29
2.5.1 Lukkiutuneet valtasuhteet.....	30
2.6 Parisuhdeväkivallan kohteena olevien naisten kohtaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa.....	32
2.6.1 Parisuhdeväkivaltaan puuttumista ohjaavat lait.....	35
3 MENETELMÄT JA AINEISTO.....	37
3.1 Tutkimustehtävä.....	37
3.2 Aineistolähtöinen analyysi.....	39
3.2.1 Temaattinen sisällönanalyysi.....	39
3.3 Teoriaohjautuva aineistoanalyysi.....	40
3.3.1 Tarinallisuus.....	41
3.3.2 Tyypittely.....	43
3.3.3 Positiomalli.....	45
3.4 Aineisto	49
3.5 Analyysitapa.....	50
3.6 Tutkimusetiikasta.....	54
4 MIKÄ SITOO VÄKIVALLAN KOHTEENA OLEVIA NAISIA VÄKIVALTAISIIN SUHTEISIIN JA MIKÄ AUTTAA HEITÄ PÄÄSEMÄÄN EROON VÄKIVALLASTA?.....	57
4.1 Väkivaltaan sitovia tekijöitä.....	57
4.1.1 Luottamus	57
4.1.2 Väkivallan tekijän vallankäyttö ja kontrollointi	60
4.1.3 Pelko	64
4.1.4 Haavoittuminen, rikkoutumisen kokemus ja voimamarojen puute.....	65
4.1.5 Häpeä, epäonnistumisen tunteet ja kokemus omasta syyllisyydestä väkivaltaan	68
4.1.6 Väkivallan selittäminen, normalisointi ja usko parempaan.....	72
4.1.7 Toimintamahdollisuuksien puute.....	75
4.2 Väkivallasta eroon auttavia tekijöitä.....	76
5 TARINAT TYPPEINÄ.....	82
5.1 Romanssiin perustuvat tarinat.....	87
5.1.1 Alistuvan positio Siljan tarinassa.....	88
5.1.2 Selviytyvän positio Linnean tarinassa.....	92
5.1.3 Omaa elämäänsä rakentavan positio Caritan tarinassa.....	95
5.2 Kontrolliin / lamaanumiseen perustuvat tarinat.....	98
5.2.1 Alistuvan positio Teijan tarinassa.....	99

5.2.2 Alistuvan positio Katin tarinassa.....	102
6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	105
6.1 Kulttuuriset merkityksenannot parisuhteiden ohjaajina.....	105
6.2 Väkivallan kohteena olevien naisten toimijuuden rakentuminen.....	106
6.3 Kuinka sosiaali- ja terveydenhuollossa voitaisiin auttaa väkivaltaisissa parisuhteissa eläviä naisia?.....	110
6.3.1 Parisuhdeväkivallan kulttuurisidonnaisuuden ymmärtäminen.....	111
6.3.2 Naisten tilanteen ja toimijuuden ymmärtäminen, ja (kulttuurisiin) ajatusmalleihin vaikuttaminen.....	112
6.3.3 Voimaantumisen tukeminen.....	115
6.3.4 Toimintamahdollisuuksien luominen.....	117
6.3.5 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	117
7 LOPUKSI	119
7.1 Tutkimustulosten luotettavuus.....	119
7.2 Tutkimustulosten merkitys, yleistettävyyys ja suhteutuminen aikaisempaan tutkimukseen.....	120
7.3 Katse tulevaisuuteen.....	124
Lähteet.....	127

TAULUKOT JA KUVIOT

Taulukko 1: Romanssiin ja kontrolliin / lamaantumiseen perustuvat suhteet toimijuuden vahvuuden mukaan.....	84
Kuvio 1: Elina Pekkarisen positiomalli.....	47
Kuvio 2: Positiomalli: yksilön toimijuuden rakentuminen sisäisten ja ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa.....	52
Kuvio 3: Positiomalli: toimijuuden rakentuminen romanssiin perustuvissa suhteissa.....	87
Kuvio 4: Positiomalli: toimijuuden rakentuminen kontrolliin / lamaantumiseen perustuvissa suhteissa.....	98

1 JOHDANTO

Parisuhdeväkivalta on sosiaalinen ongelma, joka piiloutuu katseilta. Se tapahtuu useimmiten neljän seinän sisällä ja salaa muilta ihmisiltä. Myös väkivallan fyysiset jäljet ovat usein muilta näkymättömissä. Väkivallan kohteena olevat myös tietoisesti salailevat, peittelevät ja häpeävät väkivaltaa, sekä syyllistävät siitä itseään. Suhteiden ulkopuoliset ihmiset saattavatkin olla siitä täysin tietämättömiä. Väkivallan kohteena oleville elämäntilanne väkivaltaisessa parisuhteessa on kuitenkin sietämätön.

Väkivallan kohteena olevien naisten käyttäytymistä on usein ulkopuolisten näkökulmasta vaikea ymmärtää. Käyttäytyminen ei vaikuta rationaaliselta ja emme ymmärrä, miksi jotkut haluavat jäädä väkivaltaisiin suhteisiin. Lähteminen ei usein kuitenkaan ole helppoa. Sitä vaikeuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi riittävien voimavarojen puuttuminen, taloudelliset tekijät, pelko miehen käyttäytymisestä, häpeä ja usko väkivallan loppumiseen. Väkivallan kohteena olevat saattavatkin kokea olevansa vankeina väkivaltaisissa suhteissa, eivätkä pysty näkemään ulospääsyä tilanteistaan.

Parisuhdeväkivalta ja sen kokeminen on kiinteästi yhteydessä kulttuurisiin käsityksiin, jotka oikeuttavat ja uusintavat väkivaltaa. Kulttuuristen käsitysten vaikutusta väkivaltaan ja väkivallan kohteena olevien toimintakykyyn ja -mahdollisuuksiin ei kuitenkaan tunnisteta. Melko tavallista onkin väkivallan kohteena olevien naisten vastuuttaminen omista tilanteistaan ja väkivaltaisessa parisuhteessa elämisen pitäminen omana valintana. Väkivaltaa kokeneiden naisten saatetaan esimerkiksi odottaa lähtevän parisuhteistaan, jos heille järjestetään paikka minne mennä, kuten paikka turvakotiin. Jos naiset eivät sitten irtaudukaan suhteistaan, saattaa tämä entisestään hankaloittaa heidän tilanteitaan luomalla uusia epäonnistumisen ja ymmärretyksi tulemattomuuden kokemuksia.

Parisuhdeväkivalta ei ole vain yksilöiden ongelma. Tärkeää väkivaltaongelman ratkaisemisessa olisikin parisuhdeväkivallan kulttuurisidonnaisuuden ymmärtäminen sekä väkivallan kohteena olevien tukeminen ja heidän epärationaaliselta tuntuvan

käyttäytymisensä ymmärtäminen. Marita Husson mukaan väkivallan kohteena olemisen haavoittavuus ja traumatisoivuus liittyy pitkälti siihen, millaisia merkityksiä väkivallalle ja sen kohteena olemiselle annetaan, ja miten väkivalta ymmärretään, määritellään ja tulkitaan. Parisuhdeväkivallan kohteena olevien kannalta ensisijaisen tärkeitä ovatkin väkivaltaongelmiin paneutuneet ammattiauttajat. (Husso 2003a, 327) Ei olekaan yhdentekevää, kuinka parisuhdeväkivallan kohteena olevien kanssa työskentelevät ammattiauttajat ymmärtävät parisuhdeväkivaltaa ja sen taustalla olevat syitä, ja ketä he siitä vastuuttavat. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan olisikin keskeistä ymmärtää parisuhdeväkivallan syitä ja seurauksia, ja väkivallasta irtautumista tavalla, joka edistää väkivallan kohteena olevien tilanteita.

Parisuhdeväkivalta on yhteiskunnallisena ongelmana laaja. Se satuttaa Suomessa satojatuhansia ihmisiä ja koskettaa kaikkia sosiaalisia ryhmiä. (Husso 2003a, 326.) Väkivallasta seuraa monenlaisia sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, inhimillistä kärsimystä, ennenaikaisia kuolemia sekä runsaita taloudellisia kustannuksia (Husso ym. 2015, 279). Se on kuitenkin pitkään suljettu ulos yhteiskuntapoliittisesta keskustelusta ja sosiaalitieteellisestä tutkimuksesta (Husso 2003a, 326; Husso ym. 2017, 3). Väkivallan vaikutuksia väkivaltaisessa suhteissa elävien elämään ja toimintaan, ja väkivallan seurausten laajuutta ja vakavuutta yhteiskunnallisena ongelmana ei ole ymmärretty. Tämä on osaltaan mahdollistunut väkivallan sukupuolistuneisuuden kautta (Husso 2003a, 326). Väkivalta onkin pitkään nähty yksilölähtöisenä ongelmana, sen sijaan, että se ymmärretään sukupuolistuneena väkivaltana, joka on kiinteästi yhteydessä kulttuuriin merkityksenantoihin.

Parisuhdeväkivaltaan on alettu kiinnittää laajemmin huomiota vasta 1990-luvun loppupuolella, kun useat kansainvälisten järjestöjen sopimukset ja ja Suomen ratifioimat julistukset ovat alkaneet edellyttää naisiin kohdistuvan väkivallan dokumentoimista, tilastoimista ja tutkimista sukupuolinäkökulmasta. (emt., 15.) Osaltaan tärkeäksi ja ajankohtaiseksi parisuhdeväkivallan tutkimisen ja siihen liittyvän ymmärryksen lisäämisen tekee Suomessa vuonna 2014 uusittu Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 11 §), joka velvoittaa tarjoamaan sosiaalipalveluja lähisuhde- ja perheväkivallan kohteena oleville. Lisäksi

vuonna 2015 Suomessa on astunut voimaan niin sanottu Istanbulin sopimus. Sopimus sisältää määräykset naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja poistamisesta, väkivallan uhrien suojelemisesta sekä väkivallan tekijöiden saattamisesta edesvastuuseen teoistaan. (Ulkoasiainministeriö 2015.)

Tutkielmani käsittelee parisuhdeväkivaltaa sitä kokeneiden naisten näkökulmasta. Minua kiinnostaa erityisesti se, mikä parisuhdeväkivallan kohteina olevia naisia sitoo väkivaltaisiin suhteisiin ja mikä heitä estää irrottautumasta väkivallasta. Kiinnostavaa on myös se, mikä on auttanut väkivallasta eroon päässeitä naisia väkivallasta irrottautumisessa.

Keskeinen tutkimukseni lähtökohta on nähdä parisuhdeväkivalta kulttuurisiin käsityksiin yhteydessä olevana ilmiönä. Tarkastelen väkivaltaisissa suhteissa eläneiden naisten elämän rakentumista toimijuuden näkökulman kautta. Näen naisten toimijuuden kulloisenkin rakentumisen olevan yhteydessä erilaisiin tekijöihin, kuten vallankäyttöön ja kontrollointiin, naiselle avautuviin toimintamahdollisuuksiin, kumppaniin ja yhteiseen tulevaisuuteen kohdistuvaan luottamukseen, väkivallan vahingoittavuuteen sekä naisen henkisiin voimavaroihin. Merkittäviä tekijöitä toimijuuden rakentumisessa ovat myös kulttuuriset käsitykset ja se, millaisia oletuksia ja määritelmiä kumppani ja lähipiiri naiseen kohdistavat. Nämä ovat yhteydessä siihen, millaisia toimintamahdollisuuksia nainen itse näkee itsellään olevan ja kuinka hän itseään määrittelee. Myös taloudelliset tekijät ja sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden toiminta vaikuttavat väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten toimijuuden rakentumiseen. Väkivaltaisissa parisuhteissa elävillä naisilla saattaakin kaiken kaikkiaan olla niin vähäiset henkiset, sosiaaliset ja taloudelliset mahdollisuudet muuttaa tilanteitaan, ettei heillä ole muuta mahdollisuutta kuin alistua väkivallalle.

Perusteeksi tutkimusaiheen valinnalle näen erityisesti yhteiskunnalliset syyt. Haluan tutkimuksellani lisätä ymmärrystä kulttuuristen käsitysten ja merkityksenantojen vaikutuksesta parisuhdeväkivaltaan ja siihen suhtautumiseen. Parisuhdeväkivallan ehkäiseminen ja torjuminen edellyttää ymmärrystä siitä, mitkä tekijät sitovat väkivaltaa

kokeneita naisia väkivaltaisiin suhteisiin ja mikä auttaa heitä eroon väkivallasta. Erityisen tärkeäksi väkivallan torjumisen kannalta näen sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan. Auttamisammateissa olevien henkilöiden olisi ensiarvoisen tärkeää ymmärtää parisuhdeväkivallan taustalla vaikuttavia tekijöitä, ja sitä, kuinka väkivallan kohteena olevia naisia olisi mahdollista auttaa. Näen aihealueen tutkimisen tärkeäksi myös oman ammatillisen kehittymiseni kannalta. Tulevana sosiaalityöntekijänä tulen työssäni kohtaamaan parisuhdeväkivaltaa ja haluan saada valmiuksia parisuhdeväkivaltaa kohdanneiden asiakkaiden kanssa työskentelyyn.

Tutkimukseni ydin on väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten toimijuuden rakentumisen ja muuttumisen tarkastelussa. Tutkimusaineistona minulla on väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten tarinoita, joiden tutkimisen keskeinen lähtökohta on nähdä tarinoiden eteneminen ja naisten toimijuudessa tapahtuva muutos. Aineistoanalyysini rakentuu sekä aineistolähtöisestä temaattisesta sisällönanalyysistä että teoriaohjautuvasta tyypittelevästä analyysistä.

Aloitan tutkielmani teoreettisen viitekehysten esittelyllä. Aluksi kuvaan parisuhdeväkivaltaa sukupuolistuneena väkivaltana. Tutkimukseni perustana on parisuhdeväkivallan näkeminen kulttuurisiin käsityksiin ja merkityksenantoihin yhteydessä olevana ilmiönä. Esittelen myös parisuhdeväkivaltaa jäsentäviä tutkimuksia. Seuraavana vuorossa on toimijuuden käsitteen ja inhimillisten toimintamahdollisuuksien kuvaus. Tärkeä osa teoreettista viitekehystäni ja keskeisiä parisuhdeväkivallan mahdollistumiseen liittyviä tekijöitä ovat myös parisuhdeväkivallan vahingoittavuus, luottamus, vallankäyttö ja valtasuhteiden lukkiutuminen, joita kuvaan seuraavaksi. Luvun lopuksi kuvaan parisuhdeväkivallan kohteena olleiden naisten kohtaamista sosiaali- ja terveydenhuollossa ja siihen liittyviä ongelmia sekä kuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen ohjaavia lakimuutoksia.

Luvussa 3 esittelen aineistoni ja tutkimusmenetelmäni. Lähtökohta tutkimukselleni on väkivallan kohteena olleiden naisten toimijuuden rakentumisen ja muuttumisen tarkastelu. Käytän tutkimuksessani sekä teoriaohjautuvaa että aineistolähtöistä analyysitapaa.

Teoriaohjautuva analyysini rakentuu Elina Pekkarisen positiomallia, Suvi Keskisen lukkiutuneiden valtasuhteiden teoriaa ja Martha Nussbaumin inhimillisten toimintamahdollisuuksien näkökulmaa hyödyntäen. Lisäksi teen aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa jäsenen aineistosta esiinnousevia parisuhdeväkivaltaan liittyviä tekijöitä ja ilmiöitä niitä teemoittelemalla.

Luvuissa 4 ja 5 esittelen aineistoanalyysiani. Luvussa 4 käytän temaattista sisällönanalyysia ja luvussa 5 teoriaohjautuvaa, tarinoita tyypittelevää analyysia. Luvussa 6 käyn läpi tutkimustuloksiani ja pohdin niiden merkitystä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön työskentelyn kannalta. Luku 7 päättää tutkielmani. Tarkastelen siinä tutkimustulosteni merkitystä ja yleistettävyyttä, ja perustelen parisuhdeväkivaltaan liittyvän ymmärryksen lisäämisen ja uudenlaisten väkivaltatyön toimintakäytäntöjen luomisen tärkeyttä tulevaisuudessa.

2 PARISUHDEVÄKIVALTA, TOIMIJUUS JA KULTTUURISET KÄSITYKSET

Esittelen tässä luvussa teoreettisen viitekehylenei. Keskeinen lähtökohta tutkimukselleni on parisuhdeväkivallan näkeminen kulttuurisiin käsityksiin ja merkityksenantoihin yhteydessä olevana ilmiönä. Kuvaan ensin parisuhdeväkivaltaa sukupuolistuneena väkivaltana ja sitä, kuinka kulttuuriset käsitykset, merkityksenannot ja odotukset mahdollistavat ja uusintavat parisuhdeväkivaltaa. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksia, joissa on tutkittu parisuhdeväkivaltaan sitovia tekijöitä. Seuraavaksi kuvaan ja määrittelen tutkimuksessani keskeistä toimijuuden käsitettä ja esittelen toimijuuden rakentumiseen liittyvää Martha Nussbaumin inhimillisten toimintamahdollisuuksien teoriaa. Nämä antavat lähtökohdan ymmärtää väkivallan kohteena olevien naisten toimijuuden rakentumista.

Seuraavaksi kuvaan muita sellaisia tekijöitä, joiden kautta väkivaltaisissa parisuhteissa elävien naisten toimijuuden ja toimintamahdollisuuksien kapeutuminen merkityksellistyy ymmärrettäväksi. Näitä ovat väkivallan vahingoittavuus, kumppaniin ja parisuhteeseen kohdistuva luottamus sekä vallankäyttö ja valtasuhteiden lukkiutuminen. Ne ovat väkivaltaisten parisuhteiden mahdollistumisen ja väkivaltaisiin suhteisiin jäämisen kannalta keskeisiä tekijöitä. Ne myös selittävät väkivallan kohteena olevien naisten käyttäytymistä. Luvun lopuksi tarkastelen parisuhdeväkivallan kohtaamista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kuvaan myös parisuhdeväkivaltatyötä ohjaavia lakeja ja viimeisimpiä tähän liittyviä lakimuutoksia.

2.1 Parisuhdeväkivalta sukupuolistuneena väkivaltana

Tutkimukseni keskeinen lähtökohta on parisuhdeväkivallan kulttuurisidonnaisuus. Ymmärrän parisuhdeväkivallan sukupuolistuneena väkivaltana, jota oikeutetaan ja uusinnetaan kulttuurisissa käsityksissä ja merkityksenannoissa. Tarkoitan kulttuurisilla käsityksillä ja merkityksenannoilla erilaisia yhteiskunnassamme tavallisia ja tyypillisiä ajattelutapoja, ja tapoja ymmärtää asioita ja niiden yhteyksiä. Opimme ja omaksumme näitä ajattelutapoja jo lapsesta asti, ja ne ovat lähtökohtana sille, kuinka maailmaa ymmärrämme. Meihin myös kohdistetaan erilaisia kulttuurisia odotuksia siitä, kuinka meidän odotetaan käyttäytyvän. Näistä käsityksistä, merkityksenannoista ja odotuksista

muodostuu suurelta osin kyseenalaistamattomia ajattelu- ja toimintatapoja, joita jatkuvasti käytämme ja uusinnamme, ja myös siirrämme jälkipolville. Niillä onkin taipumus säilyä pitkään ja muuttua vain hyvin hitaasti.

Parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa tarkasteltaessa onkin tärkeää nähdä, että parisuhdeväkivallassa ei ole kyse vain yksilötason ongelmasta, vaan se tulisi nähdä sukupuolistuneena väkivaltana, joka mahdollistuu kulttuuristen merkityksenantojen kautta. Parisuhdeväkivallassa on kyse sosiaalisesti, kulttuurisesti ja historiallisesti muodostuneesta ilmiöstä, joka heijastaa yhteiskunnassa vallitsevia sosiaalisia olosuhteita, asenteita, merkitysrakenteita ja muutosta (Husso ym. 2017, 1).

Vaikka sekä naisiin että miehiin kohdistuu väkivaltaa, kuva väkivallasta ei ole symmetrinen. Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tapahtuu erityisesti parisuhteessa ja perheessä, kun taas miesten kohtaama väkivalta on useimmiten katuväkivaltaa tai miesryhmien sisällä tapahtuvaa väkivaltaa. (Keskinen 2010, 243-244.) Perheissä tapahtuva väkivalta on useimmiten miehen fyysistä väkivaltaa naista ja lapsia kohtaan. Suomessa yli puolet naisten kuolemaan johtaneesta väkivallasta on perheväkivaltaa, jonka seurauksena kuolee vuosittain useita kymmeniä naisia. Yleensä väkivallan tekijä on uhrin nykyinen tai entinen mies. (Heiskanen & Piispa 1998, 4-5.)

Naisiin kohdistuva väkivalta onkin Suomessa laajamittaista. Euroopan unionin perusoikeusvirasto (European Fundamental Rights Agency, FRA) on tehnyt haastattelututkimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan esiintymisestä EU:n jäsenmaissa. Tutkimuksessa naisilta kysyttiin heidän kokemuksistaan fyysisestä, seksuaalisesta ja henkisestä väkivallasta ja häirinnästä. Raportti osoittaa naisiin kohdistuvan väkivallan olevan yleistä. Tutkimuksen mukaan suomalaisista naisista 15 -vuotiaana tai sitä vanhempana 30 % on kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa nykyisen tai aikaisemman kumppanin taholta. (European Fundamental Rights Agency, FRA 2014, 3, 19-20.)

Käytän tutkimuksessani käsitettä parisuhdeväkivalta, jonka rajaan tässä tutkimuksessa tarkoittamaan miesten naisiin parisuhteessa kohdistamaa väkivaltaa. Parisuhdeväkivaltaa on myös muunlaista, mutta aineistoni sisältää vain naisten kertomuksia, joissa miehet kohdistavat heihin väkivaltaa. Tämän vuoksi olen tässä tutkimuksessani rajannut parisuhdeväkivallan tarkoittamaan vain miesten naisiin parisuhteessa kohdistamaa väkivaltaa.

2.2 Kulttuuriset käsitykset ja merkityksenannot parisuhdeväkivallan mahdollistajina ja suhteisiin sitovina tekijöinä

Yhteisön näkökulmasta yksilöiden nähdään edustavan sukupuoltaan ja elämänvaihettaan. Naisiin kohdistetaan erilaisia odotuksia kuin miehiin, mutta myös eri ikäkausiin liittyy omanlaisiaan odotuksia ja velvotteita. Siten sukupuoli määrittää ihmistä, sekä sitä, mitä ja miten hänen odotetaan elämässään tekevän. (Lidman 2015, 208-209.)

Arto Jokinen (2000, 11-12) kuvaa väkivaltaa sukupuolistuneena ilmiönä. Hänen mukaansa miesten väkivaltaisuus kytkeytyy kulttuuriimme, ja sen malleihin ja oletuksiin miehisestä käyttäytymisestä. Hänen mukaansa miesten toisiinsa kohdistama väkivalta on väkivallan näkyvin ja hyväksytyin muoto, ja osa mieheksi kasvamista ja miehenä olemista. Pojat kasvavat maailmaan, jossa heidän tulee asennoitua toisiin miehiin potentiaalisina väkivaltaisina vastustajina. Tätä tuetaan jo liikuntatunneilla, urheiluseuroissa ja puolustusvoimissa. (emt., 29-30.) Jokinen (emt., 21) kysyykin, että onko väkivalta suomalaisen mieskulttuurin ja suomalaisten miesten maskuliinisuuden keskeinen ja tyypillinen piirre.

”Väkivaltadraama tarjoaa lukijoille maailman, jossa miesten elämä on väkivaltainen, lyhyt ja julma, mutta miehuullinen ja kunniallinen, ja ennen kaikkea naisista riippumaton itsenäinen maskuliininen projeksi. Väkivalta on miesten laji -niille kentille, kehiin ja matkoille ei naisilla ole asiaa.” Näin Jokinen kuvaa väkivaltaa miehekkäänä ja tavoiteltavana. Väkivallan tekijät ovatkin sekä fiktiossa, että tosielämässä lähes poikkeuksetta miehiä. Miehet oppivat näin voiman ja vallan käytön omien päämääriensä

ajamisessa, ja samalla he oppivat pidättäytymään tunteidensa näyttämisestä, joka tulkittaisiin heikkoudeksi. Jokisen mukaan miesten naiseen kohdistaman väkivallan yksi syy lienee, että miehet kuitenkin tunnistavat olevansa riippuvaisia naisistaan. Tämän tapahtuessa kulttuurissa, jossa miehen kuuluu olla perheenpää ja leiväntuoja, Jokinen näkee miesten naiseen kohdistaman väkivallan jopa loogisena lopputuloksena. Tästä näkökulmasta parisuhdeväkivallassa on kyse vallasta ja kontrollista. (emt., 35.)

Suvi Keskinen mukaan väkivalta parisuhteessa kytkeytyy kiinteästi kulttuuriin maskuliinisuuden määrittelyihin. Väkivalta on sitä käyttäville miehille tapa osoittaa hallitsevansa tilannetta ja vahvistaa maskuliinista identiteettiään. ”Usein on kyse tilanteista, joissa miehet kokevat tilanteen hallinnan karkaavan käsistä sekä uhkaavan heidän käsitystään itsestään toimivina ja asioista päättävinä miehinä”. Tällaisen väkivallankäytön kulttuurisia edellytyksiä ovat diskurssit, joissa maskuliinisuutta tuotetaan hallinnan, vahvuuden ja toiminnan määreiden kautta, ja diskurssit, joissa tuotetaan käsitystä väkivallasta miehisenä keinona ratkaista ristiriitatilanteita. (Keskinen 2005, 60.)

Myös Marita Husso kuvaa parisuhdeväkivallan selitysmallien kietoutumista kulttuuriin merkityksenantoihin: ”Parisuhdeväkivaltaa on selitetty sekä väkivallan kohteena olleiden naisten masokistisuudella, nalkutuksella, provosoinnilla ja uskottomuudella että väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten mustasukkaisuudella, kontrollin menetyksellä, stressillä ja alkoholin käytöllä. Samalla on unohdettu, että parisuhdeväkivalta on yhteiskunnallinen ja kulttuurisidonnainen kysymys, joka kytkeytyy oleellisesti naisena ja miehenä elämistä ja sukupuolten välisiä suhteita - ja siten myös yhteiskunnallisia järjestyksiä - koskeviin perinteisiin, käytäntöihin, uskomuksiin ja asenteisiin.” (Husso 2003a, 68.) Parisuhdeväkivalta liittyykin kiinteästi paitsi parisuhteeseen, myös sukupuoleen ja seksuaalisuuteen. Parisuhdeväkivaltatilanteiden kokemiseen ja tulkintaan vaikuttaa keskeisesti se, että kyseessä on parisuhde, eikä esimerkiksi muu ihmissuhde tai vaikkapa katutappelu. (emt., 97-98.)

Husson mukaan parisuhdeväkivallan tulkinta kytkeytyy kiinteästi eroottis-romanttiseen tarinaan. Se on historiallisesti muovautunut myytti, joka saa asiat näyttämään luonnollisilta

ja itsestään selviltä. Myytit ovat vuosisatoja vanhoja selitysmalleja, jotka tekevät asioista yksinkertaisia ja maailmasta ristiriidattoman. Eroottis-romanttinen tarina on kulttuurisidonnainen malli, jossa myytit mustasukkaisista miehistä ja masokistisista naisista toimivat kausaalisisina stereotyyppinä. Ne muodostavat yksinkertaisia syy-seuraussuhteita ja tuottavat oikeutuksen parisuhdeväkivallalle vastaamalla kysymykseen, mistä väkivalta johtuu. Mustasukkaisuus -tarinassa kyse on uskottomuuden ja mustasukkaisuuden aikaansaamasta väkivallasta. (emt., 95, 97-98.) Naisten masokistisuuden myytissä taas on kyse siitä, että naisten nähdään heidän omalla tietoisella tai tiedostamattomalla käyttäytymisellään pyrkivän provosoimaan miehiä väkivaltaiseen käyttäytymiseen tai suostumaan vapaaehtoisesti olemaan väkivallan kohteina. (emt., 112-113.)

Molemmat myytit saavat parisuhteissa tapahtuvan väkivallan näyttämään ”luonnolliselta” rakastavaisten yhteenotolta, joka on tilapäisesti riistäytynyt käsistä. Myyttien vaikutus näkyy selkeästi siinä, kuinka suhtaudumme kohtaamaamme parisuhdeväkivallaltaan. Sen selitysvoima ulottuu paitsi väkivallan tekijöihin ja kokijoihin, myös naapureihin, ystäviin ja sukulaisiin, mutta myös väkivaltaa kohtaaviin työntekijöihin, kuten sosiaalityöntekijöihin, perheterapeutteihin ja poliiseihin. Husson mukaan mustasukkaisuus ja masokismi -selitysmallit näkyvät myös parisuhdeväkivallan kohteena olleiden naisten kertomuksissa. (emt., 95, 97.) Husso (emt., 68-69) kertoo naisten kuvanneen, kuinka edellä kuvatut selitysmallit vaikeuttavat väkivaltaisesta suhteesta irtautumista. On pysähdyttävää, että moni kertoo turhaan odottaneensa vuosikausia miehen työpaineiden helpottamista, työttömyyden loppumista tai alkoholistin ”parantumista”, jotta väkivalta tuolloin loppuisi.

Leo Nyqvist (2008, 105) kuvaa, kuinka suomalaisessa ajattelussa on ollut tyypillistä nähdä väkivalta vastavuoroisena. Miesten fyysisen väkivallan vastavoimana on nähty naisten verbaalinen taituruus, nalkuttaminen ja henkinen väkivalta, jolloin sekä miehet että naiset on nähty väkivaltaisina, mutta omalle sukupuolelleen tyypillisellä tavalla. Nyqvist kuvaa, kuinka miehet näkevät oman väkivaltaisuutensa vastauksena naisen käyttäytymiseen. Väkivalta on miesten mukaan vastavuoroista; ”fifty-fifty-tilanne”.

Keskeisiä tekijöitä parisuhdeväkivallan mahdollistumisessa ovat myös naisiin kohdistetut kulttuuriset odotukset. Erityisesti tyttären, vaimon ja äidin määreet rakentavat naisten identiteettiä (Lidman 2015, 209). Keskeisiä ovat myös odotukset kodista ja perheestä huolehtimisesta. Toisten auttaminen, sääli, heikompien tukeminen ja ymmärtäminen ovat naisille sosiaalisesti hyväksytyjä positioita, joista saa tunnustusta. Asettumalla tällaiseen positioon naiset toistavat sukupuolitettuja odotuksia. Väkivaltainenkin mies voidaan nähdä tarvitsevana ja sääliittäväenä, mutta kuitenkin sisimmältään hyvänä, jolloin nainen voi auttajan positioon asettuessaan tuntea itsensä vahvaksi ja tärkeäksi. (Keskinen 2005, 254-262.)

Husso kuvaa, kuinka myös tunteet ja erityisesti tunteiden ilmaiseminen ovat historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita. Vaikka helposti koemme, että tunteemme ovat yksityisiä, tahdottomia, vaistomaisia ja biologisesti määrittyneitä, niin lähemmin tarkasteltuina myös tunnereaktiot ovat ainakin joltain osin kulttuurisia, ja olemme oppineet niitä jo lapsesta asti. Tunteet eivät siis välttämättä ole sen alkuperäisempiä kuin havainnot tai teoretisointi. (Husso 1994, 132-133.) Tunteiden merkitys onkin keskeinen tekijä parisuhdeväkivallassa ja sen mahdollistumisessa, liittyen sekä väkivallan tekoihin että väkivallan kohteena olemiseen.

Parisuhteessa tapahtuvan väkivallan ymmärtämisessä on stereotyyppisten selitysmallien lisäksi ollut keskeistä, ettei parisuhdeväkivaltaa nähdä yhteiskunnallisena ilmiönä ja ongelmana, vaan se nähdään yksilöihin liittyvänä ja yksilötasolla ratkaistavana ongelmana. Parisuhdeväkivaltaan puuttumista onkin estänyt sen kytkeminen yksilöllisiin ominaisuuksiin ja olosuhteisiin liittyväksi. Keskeisiä ovat olleet käsitykset kodista yksityisenä tilana ja parisuhteesta yksityiselämänä sekä väkivaltaisen käyttäytymisen ja sen kohteena olemisen luokitteluinen yksityisasiaksi. (Husso 2003a, 67-68.)

Myös Suvi Ronkainen ja Sari Näre kuvaavat, kuinka moderneissa ja postmoderneissa yhteiskunnissa on tyypillistä nähdä parisuhdeväkivaltaa yhä voimakkaammin yksilöongelmana. Yksilön itsensä pitäisi pystyä ennakoimaan riskejä ja ottaa niistä vastuuta. Jos erehtyy luottamaan väärään henkilöön tai on juuttunut suhteeseen, josta ei

pysty irtautumaan, ei välttämättä saakaan osakseen lohdutusta tai empatiaa. Tällainen armottomuus edellyttää haavoittuneen yksilön itsensä ottavan vastuun siitä, että on erehtynyt. Suomessa omillaan pärjäämisen vaatimus on perinteisestikin ollut vahva, mikä entisestään vahvistaa haavoittumisen kieltämistä. Haavoittuvuus kuitenkin on yksi keskeinen herkkyyteen, myötäelämiseen ja tuntemaan pystyvän ihmisen ominaisuus, joka mahdollistaa läheisyyden. Kulttuurissamme haavoittuvuudesta näyttää tulleen kuitenkin häpeän lähde, mikä on nähtävissä tavoissamme suhtautua väkivallan uhreihin. (Ronkainen & Näre 2008, 9, 12, 15.)

Ronkainen ja Näre (emt., 12) kuvaavatkin postmodernin yksilöihin kohdistuvan ankaruuden ilmapiirin, haavoittuvuuden hyväksymättömyyden sekä väkivallan yksilöllistämisen olevan tärkeitä lähtökohtia intiimin haavoittavan vallan ymmärtämiselle. Väkivallan sietämisen vaatimukset ja väkivallan tekijän vastuuttamisen puute sekä väkivallan kulttuuriset merkitykset kehystävät sitä, kuinka väkivalta koetaan.

On mielenkiintoista, kuinka syvällä kulttuurissamme edellä kuvatut parisuhdeväkivallan selitysmallit ja parisuhdeväkivaltaan suhtautumisen tavat ovat. Se millä väkivaltaa selitetään, antaa samalla oikeutuksen väkivallalle. Keskeisenä selityksenä väkivallalle nähdään, että naiset itse omalla käyttäytymisellään provosoivat miehiään väkivaltaan. Tyypillistä on myös naisten vastuuttaminen ja jopa syyllistäminen väkivallasta, sekä miesten väkivaltaisen käyttäytymisen oikeuttaminen ja selittäminen naisen provosoivalla käyttäytymisellä tai esimerkiksi alkoholilla tai stressillä. Keskeistä yleiselle ajattelulle onkin väkivallan ymmärtäminen ja stereotyyppinen selittäminen, väkivallan kohteen vastuuttaminen ja väkivallan näkeminen yksityiseen elämänpiiriin kuuluvana.

2.2.1 Tutkimuksia väkivaltaisiin parisuhteisiin sitovista tekijöistä

Kulttuuriset käsitykset ja merkityksenannot ovat useissa parisuhdeväkivaltaan liittyvissä tutkimuksissa rakentuneet keskeisiksi parisuhdeväkivaltaan liittyviksi tekijöiksi. Esittelen seuraavassa kuusi tutkimusta, joista jokainen kuvaa hieman eri näkökulmasta väkivaltaisten parisuhteiden rakentumista ja suhteisiin sitovia tekijöitä.

Julia T. Woodin (2001, 257) tutkimuksen lähtökohta on, että väkivaltaisissa suhteissa eläminen perustuu voimakkaasti kulttuurisesti jaettuun romanttisen rakkauden, ja naiselta ja mieheltä odotetun käyttäytymisen ideaaleihin. Wood on löytänyt kaksi erilaista romanssiin perustuvaa narratiivista, jotka hän jakaa sadun ja mustan romanssin narratiiveihin. Sadun narratiivit perustuvat odotuksiin rakkauteen perustuvista, onnellisista suhteista. Väkivaltaa suhteessa selitetään ”ei niin pahaksi” tai ajatellaan, että miehen käyttäytymistä voidaan muuttaa. Ajatellaan myös, että mies ei ole oma itsensä väkivaltaa käyttäessään.

Wood kuvaa naisten käyttävän mustan romanssin narratiivista siinä vaiheessa, kun satuun perustuva narratiivi on osoittautunut väkivaltaiseen suhteeseen sopimattomaksi. Siinä väkivalta nähdään normaaliksi osaksi parisuhdetta ja ajatellaan, että kaikilla miehillä on ”huonoja kausia”. Miehen käyttäytymisestä myös kannetaan syyllisyyttä ja ajatellaan, että väkivalta ei ole syy lopettaa suhdetta. Molempien romanssiin perustuvien narratiivien taustalla Wood näkee olevan kulttuurisen sukupuoli (gender) -narratiivin, joka oikeuttaa ja ylläpitää miesten kontrollia ja aggressiivisuutta, ja naisten alistumista, mukautumista, huolenpitoa ja riippuvuutta miehistä. (emt., 257-258.)

Myös Floretta Boonzaierin (2008, 200-201) tutkimus perustuu kulttuurisiin merkityksenantoihin. Hän on tutkinut niitä merkityksiä, joita miesten heteroseksuaalisissa parisuhteissa käyttämälle väkivallalle annetaan. Keskeistä tutkimuksessa ovat miesten ja naisten moninaiset ja muuttuvat positioiden konstruktiot. Usein naiset rakentavat itselleen uhrin positiota ja miehelle taas väkivallantekijän ja syyllisen positiota. Boonzaier löysi positioiden rakentumisesta kuitenkin syklistä vaihtelua, jolloin positiot vaihtelevat.

Monissa tarinoissa naiset olivat omaksuneet feminiinisen (femininity) narratiivin, johon liittyi passiivisuutta, miehen väkivallan ja syytösten hyväksymistä ja väkivallan kieltämistä ja vähättelyä. Väkivaltaa tulkittiin myös rakkausnarratiivin kautta vastavuoroisena, jolloin naiset ajattelivat omalla toiminnallaan vaikuttaneensa miehen väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Kuitenkin naisten kertomuksissa oli myös narratiivi, jossa naisen positio rakentui vahvuuden, pystyvyyden ja selviytymisen kautta. Keskeistä tutkimuksessa olikin,

että naisten ja miesten subjektiviteetit eivät ole pysyviä ja yksiselitteisiä, vaan ne saavat moninaisia muotoja. Jonakin hetkenä naiset saattavat rakentaa asemansa uhriuden ja miehen dominanssin kautta, kun taas toisena hetkenä naiset näkevät positionsa vahvuuden ja vastustuksen kautta. (emt., 201-202.)

Sue Jackson (2001, 317-318) on haastatellut väkivaltaisissa parisuhteissa eläneitä nuoria naisia ja tarkastellut suhteiden rakentumista suhteessa kulttuurisesti rakentuvaan romanttiseen tarinamalliin. Jackson on tarkastellut suhteiden etenemistä jakamalla suhteiden kulun kolmeen vaiheeseen. Alkuvaihetta kuvaa prinssin tapaaminen, jolloin suhteelta odotetaan rakkautta ja poikaystävän huolehtimista. Erityisesti sellaisten nuorten naisten kertomuksissa, joilla oli elämässä vaikeuksia, poikaystävä nähtiin ratkaisuksi ongelmiin. Poikaystävän kautta naiset ajattelivat saavansa turvaa - prinssin, joka pelastaa.

Väkivallan alettua naiset kuvasivat ajatelleensa, että suhde on heille vahingollinen, mutta he eivät halunneet loukata poikaystävänsä tunteita lähtemällä suhteesta. Romanttinen narratiivi oli naisten kertomuksissa voimakas ja he ajattelivat, että suhteessa oli kuitenkin rakkautta, mikä estää heitä lähtemästä. Naiset myös vastustivat heidän asettamistaan passiivisen uhrin positioon. He näkivät suhteen jatkumisen ennemminkin omaksi valinnakseen, mikä johti siihen, etteivät he nähneet poikaystävää hyväksikäyttäjänä tai vastuuttaneet häntä väkivallasta. Suhteesta irtautumista naiset kuvasivat vaikeaksi ja tähän vaiheeseen liittyi romanttisen narratiivin muutos. Kerrontaa erosta leimasi eräänlainen kuvaus iloisesta, onnellisesta lopusta. Väkivalta oli loppunut, eikä sitä tarvitsisi enää koskaan kokea. (emt., 315, 317-318.)

Marianne Notko (2011, 159) jäsentää tutkimuksessaan vallankäytön ja väkivallan kokemuksista selviytymistä jakamalla naisten väkivaltakokemuksista kertovat tarinat kolmeen tyyppiin: pysähtymisen ja paikalleenjäämisen, irtautumisen ja irtisanomisen ja rajojen uudelleenmäärittelyn tarinoihin. Pysähtymisen ja paikalleenjäämisen tarinoissa ei ole selkeitä kuvauksia irtiotoista tai konkreettisesta lähtemisestä, vaan ne ovat kuvauksia väkivaltaisissa suhteissa pysymisestä ja suhteisiin jäämisestä. Niissä vallankäytön ja väkivallan kokemukset lukitsevat paikalleen, joka johtaa kokemuksiin ulospääsyn

puuttumisesta ja loukkuun jäämisestä. Kertomuksia leimaa eläminen päivä kerrallaan, vaikka myös valonpilkahduksia tarinoista on löydettävissä. Suhteiden jatkuminen ei ole selkeä päätös, vaan suhteet jatkuu olosuhteiden ja voimattomuuden tuloksena.

Irtautumisten ja irtisanoutumisten tarinoissa suhde on katkennut. Vaikka näissä tarinoissa on lopulta päädytty eroon, on se vaatinut aikaa ja vahingoittavuuden kehittymistä ennen lopullista irtiottoa. Väkivaltaisissa suhteissa eläviltä naisilta usein odotetun nopean reagoinnin sijaan tarinoissa tavallista onkin lähtemisen prosessimaisuus. Notko kuvaa, että irtautumisprosessit vaatiivat naisilta oman elämän haltuunottoa, joka ei usein tapahdu hetkessä. (emt., 167, 173).

Rajojen uudelleenmäärittelyn tarinatyyppiin kuuluviksi Notko on määritellyt sellaisia tarinoita, joissa jäsenetään sitä ”miten vahingoittavissa suhteissa voi selvitä”. Suhteet siis jatkuvat, mutta niiden kertojat kuvaavat tehneensä erilaisia ratkaisuja, päätelmiä ja valintoja, joilla he kuvaavat vaikuttaneensa parantavasti omaan elämäänsä. Notko kuvaa rajojen uudelleenmäärittelyä eräänlaisena kolmantena vaihtoehtona lähtemisen tai jäämisen lisäksi. Hän katsoo sen olevan eräänlainen vastarinnan muoto, jonka seurauksena ei ole suhteiden katkeaminen, muttei myöskään pysähtyminen ja paikalleenjääminen.

Margareta Hyden (2005, Notkon 2011, 154-155 mukaan) on tutkimuksessaan jakanut naisten väkivallasta kertovat tarinat kolmeen eri positiotyyppiin sen suhteen, miten vallan, vastuun ja aktiivisuuden suhteet esiintyvät kertomuksissa. Nämä ovat haavoittuneen, itsesyytösten ja sillanrakentamisen positiot. Haavoittuneen positiossa leimallista on miesten valta suhteessa naiseen, jolloin naiset ovat suhteissa alistuvia ja passiivisia. Miesten naiseen kohdistamaa valtaa ja naisen alistumista ei välttämättä kuitenkaan ollut enää nykyhetkessä.

Itsesyytösten positiossa miehillä ei ole, eikä ole ollut voimakasta valtaa naiseen. Yhteinen avioliittoprojekti on kuitenkin ollut voimakas ja naiset on solidaarisia miehiään kohtaan. Positiossa naisilla on monimutkainen suhde alistumiseen ja vastustamiseen, mutta naisten

valta on kuitenkin selkiytynyt nykyhetkessä. Sillanrakentamisen positiossa taas naisten solidaarisuus miestänsä kohtaan ei ole voimakasta. Naisten valta on kuitenkin ollut rajoittunutta, koska naiset eivät ole kyenneet huolehtimaan omista tarpeistaan. Nykyhetkessä naisten kyvyt vastustaa ja valta ovat lisääntyneet. Hyden kuvaa, että nämä positiot eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, vaan naiset saattaa sijoittua kertomuksiansa eri vaiheissa eri positioihin. (emt., 155.)

Auli Ojuri (2004, 134-139) näkee väkivallasta eroon pääsemisen pitkällisenä prosessina, jota ennen naiset usein yrittävät selvittää väkivaltaisissa suhteissa. Hän on tarkastellut naisten selviytymistä selviytymiskeinojen tunne- ja ongelmasuuntautuneisuuden kautta. Tunnesuuntautuneisiin keinoihin kuuluu selittämistä, välttämiskäyttäytymistä ja sivuuttamista. Naiset käyttävät myös rationalisointia, jolla Ojuri tarkoittaa väkivallan merkityksen minimointia, väkivallan merkityksen kieltämistä ja itsensä näkemistä osasyllisenä väkivaltaan. Naiset saattavatkin ikäänkuin hyväksyä väkivallan tai eivät välttämättä edes tunnista väkivaltaa väkivallaksi. Tavallinen tunnesuuntautunut selviytymiskeino on myös etäännyttäminen. Tähän voi liittyä turtumuksen ja tunteettomuuden kokemuksia, ja se liittyy usein naisille sietämättömäksi käyneisiin tilanteisiin.

Ongelmasuuntautuneiksi selviytymiskeinoiksi Ojuri määrittelee esimerkiksi avun- ja tiedonhakemisen, kotoa pakenemisen ja parisuhteen ulkopuolisen elämän ylläpitämisen esimerkiksi harrastusten kautta. Ojuri kuvaa, että tiedon- ja avunhakemisella on usein suuri merkitys naisten tietoisuuden heräämisen ja muutosprosessin käynnistymisen kannalta. Naiset saattoivat myös asettaa rajoja suhteelle ja kumppanin käyttäytymiselle. Tällä tavoin he yrittivät saada itselleen takaisin sitä tilaa, minkä miehen väkivalta on kutistanut olemattomiin. Jotkut naiset käyttivät myös alkoholia tai masennus- tai rauhoittavia lääkkeitä keinona paeta todellisuutta. Ojuri korostaa, että kaikki edellä kuvatut selviytymiskeinot ovat kuitenkin osa väkivallasta irrottautumisen prosessia. Vaikka ne eivät ulkopuolisen silmin tuntuisikaan rationaalisilta, ovat ne ymmärrettäviä väkivallan kohteena olevien naisten tilanteissa. (emt., 140-146.)

2.3 Toimijuus

Tutkimukseni ydin on väkivallan kohteena olleiden naisten toimijuuden tarkastelu, jolloin toimijuus käsitteenä on tärkeä osa teoreettista viitekehystäni. Kuvaan seuraavassa erilaisia toimijuuden käsitteellistämisiä ja jäsennän omaa tapaani ymmärtää ja käyttää toimijuuden käsitettä tutkimuksessani.

Toimijuus mielletään usein aktiiviseksi, rationaaliseksi ja tavoitteelliseksi toiminnaksi. Helposti ajatellaan, että yksilö on vapaa asettamaan itselleen tavoitteita ja toimimaan niiden tavoitteiden mukaisesti. Väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten toimijuus ei aina kuitenkaan ole aktiivista eikä muutokseen pyrkivää. Naisilla ei saata olla juurikaan tavoitteita tai päämääriä. He elävät vain tätä päivää, päivän kerrallaan. Heidän toimijuuttaan onkin vaikea ymmärtää länsimaisen yhteiskunnan yksilökulttuurin kautta, jossa jokaiselta yksilöltä odotetaan aktiivista ja omaa elämää rakentavaa toimijuutta. Tämän vuoksi olen etsinyt toimijuudelle vaihtoehtoisia määritelmiä, jotka antaisivat tilaa myös aktiivisuuden ja rationaalisuuden vaatimuksesta poikkeavalle toimijuudelle.

Marjatta Eskolan ja Kaija Viheriärännän mukaan yksilö on ympäristönsä osa ja toimiva subjekti. ”Ihminen on toiminnassaan samanaikaisesti subjekti ja yhteiskunnan jäsen, eivätkä ihminen ja yhteiskunta ole vastakkaisia. Ihminen on toimiva subjekti silloinkin kun hänen toimintakykynsä on ”estynyt, lamaantunut tai vinoutunut”. Olennaista on, että auttaja pyrkisi ymmärtämään ”autettavansa käyttäytymisen mielen”. Silloinkin, kun käyttäytymistä ei voi käsittää tai hyväksyä, olisi pyrittävä ymmärtämään se, että käyttäytymisellään ihminen pyrkii johonkin.” (Eskola & Viheriäranta 1983, 31-33, Kotirannan & Virkin 2011, 124 mukaan.)

Klaus Holzkampin painottaa yksilön toimintamahdollisuuksien määrittävän hänen positiostaan yhteiskunnallisten suhteiden kokonaisuudessa. Jokainen ihminen kokee ja määrittelee omasta elämäntilanteestaan käsin sitä, mihin hän voi vaikuttaa, mitkä hänen mahdollisuutensa ovat ja mihin hän ei voi vaikuttaa. Pyrkimys toisin tekemiseen ilmenee vain jos yksilö kokee sen olevan toteutettavissa. Mahdollisuudet voivat siis sinänsä olla

olemassa, mutta niitä ei ”ole” jos yksilö ei näe niitä todellisina. (Holzkamp 1983, 356-367; Ronkainen 1999, 51, Kotirannan & Virkin 2011, 119 mukaan.)

Suvi Krok (2009, 31) on käyttänyt käsitettä arjen toimijuus tutkiessaan lähiössä asuvia yksinhuoltajaäitejä. Arjen toimijuus ei perustu muutoksesta syntyvään päämäärään, vaan keskeistä siinä on merkitys, joka syntyy yksilön kokemuksen yhdistyessä yhteiseen kulttuuriseen tietoisuuteen arvokkaasta toiminnasta. Krokin kuvaamassa pienessä toimijuudessa merkityksenanto perustuu arjen toistoon ja rutiiniin. Inhimillisessä ja suhteellisessa toimijuudessa merkitys taas syntyy suhteessa muihin ihmisiin. Arjen toimijuus tapahtuukin aina yhteiskunnallisessa ajassa ja paikassa, joiden merkitykset asettavat toimijuudelle mahdollisuudet ja rajat. Krok on arjen toimijuuden käsitettä käyttämällä pyrkinyt välttämään naisten kokemusten tarkastelun dikotomisesti passiivisen uhrin tai aktiivisesti muutokseen pyrkivän sankarin toimijuuden kautta. Se eroaa tavanomaisesta tavasta ymmärtää toimijuus valinnan vapautena ja muutokseen ja päämäärään pyrkivänä. Arjen toimijuus sitä vastoin kuvaa toimijuutta rutiinien, merkityksen ja suhteissa olemisen kautta, jotka antavat elämälle ja arjelle merkityksen.

Tuija Virkki on käyttänyt suhteellisen toimijuuden käsitettä, jolla hän tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että toimijuus muodostuu sosiaalisissa suhteissa. Toimijuus ja toimijuutta koskevat ajattelu- ja jäsennystavat muodostuvat ja tulevat mahdollisiksi sosiaalisten suhteiden kautta. Siinä missä individualistiset käsitykset näkevät subjektit toisistaan erillisinä, riippumattomina ja itseriitteinä, niin suhteellisessa toimijuudessa korostuvat sosiaaliset ulottuvuudet ja riippuvuus, sekä yhteisyys ja välittäminen. Lisäksi suhteelliseen toimijuuteen liittyy toimijuuden näkeminen ajallisissa suhteissa muodostuvana prosessina. Toimijuus rakentuu menneisyydessä opittujen toimintamallien pohjalle, mutta toisaalta siitä kerrotaan ja sitä arvioidaan nykyhetkestä käsin. (Virkki 2004, 18-19, 22.)

Virkin toimijuuskäsitykseen liittyy olennaisesti myös vallan näkökulma sen nojautuessa Michel Foucault'n valtakäsityksiin. Suhteellinen toimijuus muodostuukin valtasuhteissa, eikä siten ole vain omaehtoista, yksilön vapaasta tahdosta tapahtuvaa ja itseriittoaista

toimijuutta. Valtasuhteissa on usein kyse suostuttelevasta vallasta, jolloin vallankäytön kohteena oleva on omaksunut käyttäytymistään ohjaavat normit. Tuolloin ei voida puhua yksilön toimijuuden rakentumisesta hänen vapaasta tahdostaan. ”Valtasuhteissa ei siis ole kyse vain ”ulkoisesta” kontekstista -toimijuutta vastustavasta ja rajoittavasta vallasta - vaan myös siitä, miten valta tuottaa toimijuutta ja miten sosiaaliset järjestykset kietoutuvat yksilöllisiin kokemuksiin, toimintaan sekä ajattelu- ja puhetapoihin.” (emt., 19-20.)

Marita Husso (2003b, 64-65) on tarkastellut väkivallan kohteena olevien naisten toimijuuden rakentumista aktiivisen ja passiivisen toimijuuden kautta. Hän on pyrkinyt naisten subjektiuden tarkastelulla ylittämään dikotomian passiivisesta uhrista ja odotetusta aktiivisesta toimijuudesta. Rationaalisen toimijan näkökulmasta naisten pitäisi lähteä pois väkivaltaisesta suhteesta, jolloin naiset näyttäytyvät uhreina jäädessään suhteeseen. Husso kuvaa tärkeäksi ”sellaisen subjektiuden ymmärtämistä, jossa ei ole kyse pelkästään yksilöllisistä, aktiivisista, tietoisista tai rationaalisista valinnoista ja selkeistä rajoista vaan myös heikkouden ja haavoittuvuuden kokemuksista, suhteissa elämisestä ja kärsimyksen jakamisesta”. Hän kuvaa mieltäneensä tutkimuksensa väkivallan kohteena olevat naiset ”kerroksellisiksi subjekteiksi, joiden toimijuus sisältää paitsi aktiivisuuden ja selviytymisen, myös passiivisuuden ja uhriutumisen mahdollisuuksia, ja inhimillisen kärsimyksen kokemuksia”. Tällainen subjektiuden ymmärtäminen tekee väkivallan kohteena olevien naisten toimijuuden ymmärrettäväksi ja inhimilliseksi.

Omassa tutkimuksessani määritän toimijuuden tarkoittamaan yksilön toimintaa ja positiota arjessaan, suhteissaan ja ympäristössään. Näen yksilön aina yhtäältä osana yhteiskuntaa ja sen normeja, arvoja ja odotuksia. Toisaalta näen yksilön osana henkilökohtaisia suhteitaan ja arkeaan. Ajattelen yksilön olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa suhteessa ympäristöönsä. Se, kuinka yksilön toimijuus rakentuu, onkin nähdäkseni suhteessa kulttuurisiin odotuksiin ja merkityksenantoihin, ympäristön tapahtumiin, yksilön suhteisiin, sekä siihen kuinka yksilö kokee häntä määriteltävän tai mitä hän kokee häneltä odotettavan. Yksilö suhteuttaakin jatkuvasti omaa toimintaansa, positiotaan ja määrittelyitään ympäristönsä tapahtumiin ja saamaansa vastaanottoon ja palautteeseen.

Ajattelen, että väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten toimijuus ei rakennu naisten vapaasta tahdosta. Se ei usein myöskään ole aktiivista ja tavoitteellista. Ajattelen sen kuitenkin olevan ymmärrettävää ja inhimillistä. Naiset pyrkivät suhteuttamaan toimijuuttaan niihin olosuhteisiin ja ympäristön vaatimuksiin, joissa he elävät. Pysin tutkimuksessani ymmärtämään naisten toimijuuden rakentumista näkemällä heidän toimijuutensa sen inhimillisyyden ja merkitysten kautta.

Naisten tarinoita tutkiessani pidän tärkeänä lisäksi huomioida, että toimijuutta on myös se, mitä ja miten väkivallan kohteina olleet naiset tarinoissaan kertovat. He rakentavat omaa toimijuuttaan kertomalla kokemuksistaan tietyllä tavalla ja tulevat kertomuksissaan väistämättäkin tekemään tulkintoja ja asioiden määrittelyjä. Naiset ovat siis aktiivisia toimijoita myös kertoessaan tarinaansa, joka on aina yhdenlainen kuvaus tapahtumista. Kertomukset eivät olekaan objektiivisia kertomuksia tapahtumista, vaan aina yhdenlaisia kuvauksia ja merkityksenantoja. Kiinnostukseni kohteena onkin nimenomaan se, kuinka naiset asioista kertovat ja kuinka he itse asioita merkityksellistävät, sekä kuinka heidän toimijuutensa rakentuu ja muuttuu esimerkiksi erilaisten elämäntapahtumien ja niiden merkityksellistämisen kautta. Haluan ymmärtää heidän maailmaansa.

2.3.1 Inhimilliset toimintamahdollisuudet

Yksilöiden toimijuuden rakentuminen ja parisuhdeväkivallan mahdollistuminen on yhteydessä yksilöllisiin toimintamahdollisuuksiin. Yksilöillä onkin aina käytettävissään rajallisesti erilaisia mahdollisuuksia toimia. Martha Nussbaumin (2005, 167-183) inhimillisten toimintamahdollisuuksien teoria tuo näkyväksi sitä, että yksilöiden hyvinvoinnin edellytyksenä ovat riittävät sisäiset voimavarat ja kyvyt, ja tiettyjen ulkoisten olosuhteiden ja aineellisten resurssien toteutuminen. Nämä tekijät yhdessä vaikuttavat yksilöiden toimijuuden rakentumiseen.

Naisilta suuressa osassa maailmaa puuttuu edellytykset ihmisarvoiselle elämälle. He saavat vähemmän ravintoa ja ovat vähemmän terveitä kuin miehet, ja ovat miehiä alttiimpia fyysiselle ja seksuaaliselle väkivallalle. (Nussbaum 2000, 1.) Nussbaum (2005, 167-168)

kuvaa, kuinka yksikään nainen maailmassa ei ole turvassa väkivallalta. Ympäri maailman naiset ovat alttiita väkivallalle, josta parisuhdeväkivalta on yksi väkivallan muoto. Varsinaisen väkivallan lisäksi monet naiset kokevat väkivallan uhkaa, joka myös kaventaa voimakkaasti heidän toimintamahdollisuuksiaan. Nussbaum kirjoittaaakin, että väkivallan uhka voi saada aikaan samankaltaisen naisten toimintamahdollisuuksien kapeutumisen kuin varsinaiset väkivallanteot. Vaikka toiset naiset ovat alttiimpia väkivallalle kuin toiset, niin jokainen nainen, vastasyntyneestä vanhukseen, on alttiina väkivallalle, ja kokee siitä pelkoa ja uhkaa.

Ihmisen hyvinvointi rakentuu toimintamahdollisuuksien teoriassa toiminnoista, joissa on kyse ihmisen mahdollisuuksista tehdä ja olla niissä olosuhteissa, joissa hän elää. Nämä toiminnot ovat ihmisenä olemisen perusta, ja inhimillistä hyvinvointia arvioitaessa on aina otettava huomioon ihmisen toimintamahdollisuuksien kokonaisuus, ja hänelle tulee tarjota inhimillisen elämän ja ihmisyyden edellytykset. Ihminen voi kokea olevansa arvokas ja vapaa olento vain, jos hän voi rakentaa ja elää elämäänsä yhteisöllisesti ja vastavuoroisissa suhteissa, ja päättää itse mitä, miten ja milloin toimintamahdollisuuksia haluaa elämässään käyttää. (Nussbaum 2000, 71-73, 89.)

Martha Nussbaum (Nussbaum 2005, 170-172) on esittänyt keskeisimmistä inhimillistä toimintamahdollisuuksista kymmenkohtaisen luettelon, jossa määritellään oikeudenmukaisen hyvinvoinnin tärkeimpiä tekijöitä:

1. Elämä. Mahdollisuus elää normaalipituinen ja ihmisarvoinen elämä.
2. Ruumiillinen terveys. Mahdollisuus pysyä terveenä (riittävä ravinto ja riittävä suoja).
3. Ruumiillinen koskemattomuus. Mahdollisuus liikkua vapaasti paikasta toiseen ilman pelkoa joutumisesta väkivallan kohteeksi.
4. Aistit, mielikuvitus ja ajattelu. Mahdollisuus käyttää aistejaan ja mielikuvitustaan, ajatella ja päätellä, sekä kehittää näitä taitoja riittävän koulutuksen turvin. Vapaus ilmaista itseään politiikan, kulttuurin ja uskonnon alueilla.

5. Tunteet. Mahdollisuus kiintyä toisiin ihmisiin ja asioihin sekä rakastaa heitä, jotka rakastavat ja huolehtivat meistä. Oikeus erilaisiin tunteisiin kaipuusta oikeutettuun vihaan.
6. Käytännöllinen päättely. Mahdollisuus muodostaa käsitys hyvästä ja suunnitella oma elämänsä.
7. Yhteenkuuluvuus. Mahdollisuus elää yhteydessä toisiin ihmisiin aidossa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, mahdollisuus eläytyä toisten asemaan sekä kantaa heistä huolta. Mahdollisuus kunnioittaa itseään ja luottaa siihen, että ihmiset kunnioittavat toinen toistensa ihmisarvoa, ja pitävät toisiaan tasa-arvoisina sukupuolesta, rodusta, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta tai etnisestä alkuperästä riippumatta.
8. Muut lajit. Mahdollisuus huolehtia luomakunnasta, eläimistä ja kasveista.
9. Leikki. Mahdollisuus kokea iloa, leikkiä, pelata ja nauttia.
10. Hallinta, työ- ja omistusoikeus. Oikeus poliittiseen osallistumiseen ja mielipiteeseen. Oikeus osallistua työelämään tasaarvoisesti ja omista inhimillisistä lähtökohdistaan käsin.

Nussbaum (2005, 171-172) kuvaa, kuinka väkivallan kohteena oleminen vaikuttaa kuhunkin kymmeneen edellä kuvattuun hyvinvoinnin edellytykseen. Kuvaus antaa hyvän käsityksen siitä, kuinka voimakkaasti väkivalta rajoittaa sen kohteena olevien hyvinvointia ja toimijuutta. Ensimmäinen kohta kuvaa mahdollisuutta elää normaalipituinen ja ihmisarvoinen elämä. Väkivalta vaikuttaa merkittävästi jo elämän pituuteen. Esimerkiksi USA:ssa kuoli vuonna 2000 1247 naista puolison murhaamana. Väkivallalla on suunnattomia vaikutuksia myös naisten terveyteen. Naiset kokevat väkivallan seurauksena fyysisiä sairauksia ja vammautumisia, mutta lähes poikkeuksetta he kärsivät myös psyykkisistä oireista.

Väkivallan seurauksena myöskään naisten fyysinen koskemattomuus ei toteudu, eivätkä he voi liikkua vapaasti paikasta toiseen, vaan joutuvat rajoittamaan liikkumistaan väkivallan pelon vuoksi. Väkivallan kohteena olevat naiset joutuvat voimakkaasti rajoittamaan myös tunteitaan, ajatteluaan ja itsensä kehittämistä. He eivät usein myöskään voi ilmaista itseään ja tunteitaan vapaasti tai kehittää itseään opiskelemalla, vaan heidän täytyy mukautua miehen vaatimukseen heiltä odotetusta käyttäytymisestä, ajatuksista ja tunteista. (emt.,

172.) Väkivallan seurauksena naiset eivät usein myöskään pysty suunnittelemaan ja rakentamaan tulevaisuuttaan haluamallaan tavalla. Jos väkivallan kohteena olevat naiset tekevät suunnitelmia tulevaisuudestaan, he joutuvat suunnittelemaan myös itsensä turvaamista. Väkivaltaisissa parisuhteissa elävät naiset usein ovatkin edellä mainituista syistä voimattomia suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan. (emt., 173.)

Väkivallan kohteina olevat naiset eivät usein myöskään pysty kokemaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja elämään aidossa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. He eivät myöskään pysty kokemaan olevansa tasa-arvoisia ja kunnioitettuja, eivätkä he pysty leikkimään, kokemaan iloa ja nauttimaan elämästä. Heillä ei myöskään välttämättä ole mahdollisuutta osallistua työelämään tai harrastustoimintaan. (emt., 173.)

Väkivalta kapeuttaa siis naisten hyvinvointia ja mahdollista toimijuutta hyvin laajasti. Ei riitä, että yksilöllä on tarjolla hyvinvoinnin edellytyksiä, vaan keskeistä on niiden kautta ja avulla muodostuva ihmisarvoinen toimijuus (Nussbaum 2000, 87). Nussbaum korostaakin, että yhteiskunnassa pelkkä resurssien jakamiseen perustuva hyvinvoinnin turvaaminen ei riitä, koska ihmisillä on erilaiset tarpeet, olosuhteet ja lähtökohdat resursseille ja erilaiset kyvyt käyttää niitä hyvinvointinsa edistämiseen. Voidakseen toteuttaa jotakin toimintavalmiutta, jokaisella yhteiskunnan jäsenellä tulee sisäisen kyvykkyytensä lisäksi olla suotuisat ulkoiset olosuhteet ja aineelliset resurssit. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 40-41.)

Erilaisten mahdollisuuksien käyttämisen kannalta onkin tärkeää, miten ihminen pystyy arvioimaan ja käyttämään omia toimintamahdollisuuksiaan. Toimijalla saattaa ulkopuolisen näkökulmasta katsottuna olla lukuisia toimintamahdollisuuksia, mutta hän ei itse näe omia mahdollisuuksiaan, eikä pysty niitä käyttämään. (Nussbaum 2000, 71.) Esimerkiksi kriisit vaikeuttavat ihmisten mahdollisuuksia arvioida omia toimintamahdollisuuksiaan ja siten heikentävät niitä. Yhteiskunnallinen järjestelmä saattaa siis tarjota toimijoille erilaisia toimintamahdollisuuksia, mutta he eivät syystä tai toisesta pysty ottamaan niitä käyttöönsä. (Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 44.) Juuri

tämänkaltainen tilanne on usein väkivaltaisissa parisuhteissa elävien naisten kohdalla. Yhteiskunta ja palvelujärjestelmä saattavat tarjota lukuisiakin toimintamahdollisuuksia, mutta yksilöillä ei kuitenkaan ole valmiuksia ottaa niitä käyttöön ja päästä niiden avulla eroon väkivallasta. Parisuhdeväkivalta vaikuttaakin voimakkaasti ja monin eri tavoin sen kohteena olevien hyvinvointiin.

2.4 Parisuhdeväkivallan vahingoittavuus

Parisuhdeväkivalta vaikuttaa voimakkaasti sen kohteena olevien naisten toimijuuden rakentumiseen. Keskeisinä toimijuuden rakentumiseen vaikuttavia ja parisuhdeväkivaltaa mahdollistavia tekijöitä ovat parisuhdeväkivallan vahingoittavuus ja kumppaniin ja parisuhteeseen kohdistuva luottamus. Kuvaan seuraavassa näitä tekijöitä.

Parisuhdeväkivallan kohteina olevat naiset kokevat usein voimakkaita epäonnistumisen, kykenemättömyyden, voimattomuuden, jaksamisen loppumisen ja alistetuksi tulemisen kokemuksia, sekä kokemuksia elämänhallinnan ja kontrollin kyseenalaistumisesta. Parisuhdeväkivallan kohteena oleminen onkin hajottavaa ja lamaannuttavaa, ja se usein aiheuttaa myös vakavia (mielen)terveysongelmia. (Husso 2003a, 178-179.)

Perhe- ja parisuhteet pohjautuvat tunteisiin. Sari Näre on käyttänyt tunnetalouden käsitettä kuvaamaan toisiinsa liittyneiden ihmisten verkkoa, joka edellyttää tunnetason sitoutumista tähän vuorovaikutussuhteeseen. Tunnetalous on emotionaalisen vaihdon järjestelmä, joka rakentuu usein kiinteimmäksi perheissä ja parisuhteissa. Noissa suhteissa on kyse paitsi yksilöiden välisistä suhteista, myös yksilöiden sisäisistä suhteista itseensä eli objektisuhdekokemusten kautta rakentuvista minäsuhteista. (Näre 1999, 274.)

Läheisissä suhteissa keskeistä on kaipuu yhteisyyteen, yhteenkuuluvuuteen ja vastavuoroisuuteen, eikä se katoa tai vähene vahingoittavissakaan suhteissa. Usein suhteiden epäonnistumista pyritäänkin paikkaamaan tai ainakin haaveillaan siitä. Siten kaipuu hyvään ja läheisyyteen saa aikaan voimakasta tuskaa tilanteissa, joissa perheenjäsen aiheuttaa surua, vihaa tai pelkoa. (Notko 2011, 89-90.) Toiveet perhesuhteisiin liittyvistä

ideaaleista ja odotuksista heijastavat osaltaan yleisiä (kulttuurisia) odotuksia hyvästä perheestä ja parisuhteesta. Kokemukset muiden elämästä muodostuvat peilauspinnaksi omalle elämälle, mikä saa aikaan kokemuksia siitä, mitä minulla on tai mitä ei ole. (emt., 90.)

Marianne Notko on väitöstutkimuksessaan (2011) pyrkinyt tavoittamaan sitä, millaisia emotionaalisia ja konkreettisia prosesseja naiset käyvät läpi parhesuhteissa tapahtuvan vallankäytön ja väkivallan keskellä, ja siitä irtautuessaan. Tutkimuksen mukaan vahingoittaville suhteille tyypillistä on niiden sisäänsäsulkevuus ja yksinäistävä voima. Koetusta kertominen ja avun hakeminen mahdollistuvat usein vasta kun vahingoittumisen kokemus on ollut hyvin pitkä ja voimakas. (Notko 2011, 211.)

Parisuhteissa tapahtuvan väkivallan vaikutukset ovatkin hyvin kokonaisvaltaisia, koska parisuhteet perustuvat läheisyyteen, tunteisiin, luottamukseen ja (kulttuurisiin) odotuksiin yhteisyydestä ja tietynlaisesta parisuhteesta. Väkivallanteot parisuhteissa eivät ole vain yksittäisiä ja ohimeneviä väkivallan kokemuksia, vaan ne vaikuttavat kokonaisvaltaisesti niin parisuhteisiin kuin naisten kokemukseen itsestään ja ympäristöstään. Ne vaikuttavat merkittävästi myös väkivallan kohteena olevien naisten mahdollisuuksiin toimia ja elää tyydyttävää elämää nyt ja tulevaisuudessa.

2.4.1 Luottamus ja sen rikkoutuminen

Keskeinen parisuhdeväkivaltaa mahdollistava tekijä on myös luottamus puolisoon ja yhteiseen parempaan tulevaisuuteen. Tämä perustuu siihen, että parisuhteet perustuvat vuorovaikutuksessa syntyneelle luottamukselle. Parisuhteessa toista kohtaan käyttäytytään tietyllä luottamukseen perustuvalla tavalla ja myös toisen osapuolen odotetaan tekevän samoin. Parisuhteen luottamusta kuvaakin turvallisuus ja paljaus. Luottamuksellinen suhde mahdollistaa turvallisuuden tunteen ja oman itsen paljastamisen tavalla, joka ei olisi mahdollista ilman luottamusta. Tämä mahdollistaa läheisyyden ja rakkauden. (Weber & Carter 2003, 47-48.)

Linda R. Weberin ja Allison I. Carterin mukaan luottamus tekee sosiaalisen elämän mahdolliseksi, ja se syntyy ja vahvistuu jokapäiväisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Luottamuksen lähtökohta on suhde, jossa kumppaneiden odotetaan asettuvan toisen asemaan ja päätöksiä tehtäessä ottavan toisen etu ja mielipide huomioon. Luottamussuhteessa ihmisten odotetaan käyttäytyvän tavalla, joka ei vahingoita sen toista osapuolta, eikä suhteen moraalisia lähtökohtia. (emt., 1, 19, 47, 262.)

Marita Husso ja Tuija Virkki ovat kiinnittäneet huomioita parisuhteisiin luottamussuhteina, joiden jäsentämisen ja ymmärtämisen edellytys on sukupuolittuneiden valtasuhteiden sekä satutetuksi ja haavoitetuksi tulemisen huomioiminen. Luottamussuhteet perustuvat moraalisiin odotuksiin ja oletuksiin, ja muovautuvat tietyssä ajassa ja tilassa. Luottamussuhteita muovaava moraalinen järjestys on selvästi sukupuolittunutta, jolloin se määrittelee erilaisia vastuita, velvollisuuksia ja oikeuksia miehille ja naisille. Parisuhdetta koskevien oletusten mukaisesti myös väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten odotetaan kantavan vastuun suhteen sujumisesta ja luottamuksen ylläpidosta. Näin odotukset osaltaan toimivat parisuhteissa tapahtuvan väkivallan jatkumisen mahdollistajina. (Husso & Virkki 2008, 260-261, 263.)

Merkityksellistä on myös se, että läheiset suhteet perustuvat keskinäiselle riippuvuudelle, hoivalle ja välittämiselle, jolloin niihin ei yleensä kuulu luottamuksen riskejä koskeva kalkylointi tai oman edun turvaaminen. Tämä tekee läheisistä suhteista erityisen alttiita haavoittamiselle ja satuttamiselle, sekä haavoitetuksi ja satutetuksi tulemiselle. (Baier 1986, 241-253, Husson & Virkin 2008, 261 mukaan.) Parisuhteissa tapahtuva väkivalta tunkeutuu näin rakkauden, lämmön ja vastavuoroisuuden alueelle, jossa luottamus mahdollistaa myös ruumiin rajojen ylittämisen ja ylittymisen. (Husso & Virkkki 2008, 262.) Samalla luottamus mahdollistaa satuttamisen ja vahingoittamisen (Weber & Carter 2003, 80).

Myös Marianne Notko (2011, 89-90) kuvaa, kuinka pyrkimys irti tai etäälle on vain harvoin perhesuhteita kuvaava tavoite tai toive. Yhteisyyden, yhteenkuuluvuuden ja vastavuoroisen välittämisen tavoite ei vähene vahingoittavissa suhteissa. Tunteet ovat

perhesuhteiden eräänlainen perusta ja kaipuu hyvään tekee kipeää elämäntilanteessa, jossa kumppani tai perheenjäsen aiheuttaa surua, huolta tai pelkoa. Vahingoittamisen tarinoiden tuska ja ahdistus onkin Notkon mukaan sidoksissa juuri suhteiden tunnepohjaisuuteen ja odotuksiin lämpimistä ja huolehtivista suhteista.

2.5 Vallankäyttö

Keskeisiä tekijöitä parisuhdeväkivallassa ja sen mahdollistumisessa ovat lisäksi vallankäyttö ja puolisoitten valtasuhteet. Edellä kuvatut inhimilliset toimintamahdollisuudet, parisuhteiden vahingoittavuus ja luottamus liittyvät kiinteästi vallankäytön ja väkivallan mahdollistumiseen. Vallan epätasainen jakautuminen parisuhteissa osaltaan mahdollistaa väkivaltaisia suhteita ja estää väkivallan kohteena olevia naisia irrottautumasta suhteistaan.

John Scottin (2001, 30, 143, Notkon 2011, 71 mukaan) mukaan yksilöiden välinen valta on ensisijaisesti läheisyyden valtaa (proximal power). Sen edellytyksenä on yksilöiden ruumiillinen läheisyys. Olennaista yksilöiden välisessä vallassa on on henkilökohtaisten ominaisuuksien ja ruumiillisuuden merkitys, joka konkretisoituu yhteisen tilan jakamisessa ja fyysisessä läheisyydessä. Yksilöiden välisen vallan tarkastelussa on kuitenkin tärkeää nähdä se osana laajempia vallan rakenteita. Yksilöt kohtaavatkin toisensa erilaisten positioitten haltijoina, kuten miehenä ja vaimona. Tämä luo yksilöille erilaisia laillisia ja kulttuuriin sidoksissa olevia oikeuksia, velvollisuuksia, normeja ja odotuksia.

Pierre Bourdieu (1998, 46, 99, 118-119, 121-125) kuvaa perhettä yksikkönä, jossa taloudellisen todellisuuden lait eivät päde. Markkinoiden ja vastalahjan odotuksen vastakohtana perhe on paikka luottamukselle ja antamiselle, ja sen perustana on tunneperäinen kiinnevoima ja usko vakauteen, pysyvyyteen ja jakamattomuuteen. Kaikilla perheenjäsenillä ei kuitenkaan ole aina halua tai kykyä mukautua näihin perhettä koskeviin oletuksiin. Perheissäkin taistellaan aina voimasuhteista. Hallinta ei kuitenkaan usein ole suoraa ja yksinkertainen seuraus pakottamisvallan käytöstä, vaan ennemminkin symbolista hallintaa.

Symbolinen väkivalta ilmenee parisuhdeväkivaltaan alistumisen prosessissa siten, että yksilöt ovat sisäistäneet ja hyväksyneet keinot, joilla heitä alistetaan. He pitävät symbolisen vallankäytön vaikutuksesta muodostuneita ajattelu- toimintatapojaan itsestäänselvyytenä. Symbolisessa väkivallassa on kyse vallankäytöstä, joka johtaa yksilöiden pakottamiseen ja alistamiseen, mutta se saavutetaan epäsuorasti ilman avoimia voiman tai pakottamisen keinoja. (Connolly & Healy 2004, 513.)

2.5.1 Lukkiutuneet valtasuhteet

Suvi Keskinen (2005) on jäsentänyt väkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia lukkiutuneiden valtasuhteiden käsitteen kautta. Keskinen valtakäsityksen mukaan ”väkivalta toimii eräänä vallan taktiikkana ja erityisesti toistuessaan lukkiuttaa valtasuhteita. Riippuen valtasuhteiden lukkiutumisen asteesta väkivallan ja vallankäytön kohteena olevilla on käytössään eriasteisia vastarinnan mahdollisuuksia ja toimijuuden muotoja”. Väkivallan toistuvuus, jatkuvuus, kontrollointi ja sanallinen nöyryyttäminen lukkiuttavat valtasuhdetta epätasavertaiseen asetelmaan, jolloin väkivallan kohteena olevat joutuu mukauttamaan omaa toimintaansa valtaa käyttävän asettamissa rajoissa. Tämä johtaa toimijuuteen, jossa myöntövyys ja voimattomuus painottuvat.

Keskinen (emt., 61-62) mukaan parisuhteissaan väkivaltaiset miehet voivat olla asettuneet subjektipositioihin, joissa maskuliinisuus kytkeytyy oikeassa olemiseen, taipumattomuuteen ja seksuaaliseen viriiliyteen. Esteeksi tällaiselle itsemäärittelylle saattavat muodostua naiset, jotka eivät ole halukkaita heille tarjottuun myöntöväiseen subjektipositioon. Väkivallan käyttö saattaakin olla maskuliinisuuden ja siihen liittyvän itsemäärittelyn ylläpitämistä. Väkivaltaa käyttävien miesten ylläpitämä maskuliinisuuden itsemäärittely on kuitenkin häilyvä ja vaarassa kadottaa itsestäänselvyytensä ilman toistettavia maskuliinisuuden esityksiä. Vallan epätasapaino syntyy kun nainen mukautuu ja myöntöy miehen toistuviin väkivallan tekoina ilmeneviin maskuliinisuuden esityksiin.

Keskinen (emt., 45-47) käyttää käsitettä lukkiutuneet valtasuhteet kuvaamaan tilanteita, joissa voimasuhteiden vaihtelu ei ole mahdollista tai ne asettuvat jatkuvasti

epätasapainoon. Keskinen pitää tärkeänä erotella toisistaan väkivallan ja erilaiset vallankäytön muodot, mutta samalla tarkastella niiden yhteenliittymistä. ”Näin voidaan hahmottaa esimerkiksi parisuhdeväkivallan osalta valtasuhteiden moniulotteisuutta. Parisuhdeväkivallassa ei useinkaan ole kyse vain yksittäisestä väkivallanteosta, vaan niiden ja muiden vallankäytön muotojen kautta rakentuvasta valtasuhteiden epäsymmetrisyydestä.” Väkiältä toimii siten vain yhtenä vallan taktiikkana.

Väkivallan toistuva käyttäminen, kontrolloiminen ja uhkailu lukkiuttavat valtasuhteita epäsymmetrisiin asetelmiin. Voimasuhteet eivät enää liiku kovin herkästi tilanteiden vaihtuessa, vaan väkivallan kohteena olevat naiset alkavat yhä enemmän suunnata toimintaansa miehen määrittelemään suuntaan. Riippuen valtasuhteiden lukkiutumisen asteesta vallankäytön kohteena olevilla naisilla on käytössään eriasteisia vastarinnan mahdollisuuksia ja toimijuuden muotoja. Tilanteissa, joissa valtasuhteet eivät ole pahasti lukkiutuneet ja voimasuhteiden kääntyminen on mahdollista, naisten toimijuudelle ja vastustukselle on tilaa. Väkivallan ja muiden vallan muotojen lisääntyvän käytön myötä valtasuhteet voivat kuitenkin lukkiutua niin pahoin, että naisten toimijuuden tila jää hyvin kapeaksi. (emt., 47-48, 65.)

Lukkiutuneiden valtasuhteiden teoria tekee näkyväksi sitä, kuinka parisuhdeväkiältä on kiinteästi yhteydessä vallankäyttöön ja kontrollointiin. Teoria tuo hyvin esille sitä, kuinka parisuhteen osapuolten valtasuhteet liittyvät kiinteästi väkivallantekoihin ja kuinka voimakkaasti väkiältä ja valtasuhteiden lukkiutuminen kapeuttaa väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten toimintamahdollisuuksia ja mahdollista toimijuutta.

Kaiken kaikkiaan tämä luku on tuonut näkyväksi sitä, että väkivallan mahdollistuminen ja väkivallan kohteena olevien naisten jääminen väkivaltaisiin suhteisiin on yhteydessä moniin eri tekijöihin. Kaikki edellä kuvatut tekijät - kulttuuriset käsitykset ja merkityksenannot, inhimilliset toimintamahdollisuudet, väkivallan vahingoittavuus, luottamus ja vallankäyttö ja valtasuhteet - ovat siinä merkityksellisiä.

2.6 Parisuhdeväkivallan kohteena olevien naisten kohtaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa

Sosiaali- ja terveydenhuollossa kohdataan paljon parisuhdeväkivallan kohteena olevia naisia, ja heitä tulisi pystyä siellä auttamaan. Usein työntekijöillä ei kuitenkaan ole tarvittavaa tietoa ja ymmärrystä parisuhdeväkivallasta, eikä välineitä heidän auttamisekseen. Parisuhdeväkivallan kohtaamiseen sosiaali- ja terveydenhuollossa liittyykin tutkimusten mukaan erityisesti väkivallan ymmärrykseen ja asenteisiin liittyviä ongelmia (Husso ym. 2012; Virkki ym. 2015; Virkki ym. 2011). Tämä voi estää väkivaltaa kokeneita saamasta apua ja johtaa kokemukseen kuulluksitulemattomuudesta ja yksin jäämisestä, ja edesauttaa näin syvemmälle väkivallan kierteeseen joutumista.

Hyvinvointivaltion historiassa palvelujärjestelmä on selkeästi pyrkinyt vastuuttamaan naisia. Naisten toiminnan muuttaminen ja ohjaaminen on ollut keino vaikuttaa koko perheeseen ja lasten kasvuolosuhteisiin. Sosiaali- ja terveydenhuollossa onkin parisuhdeväkivallan yhteydessä tyypillistä vapauttaa väkivallan tekijät vastuusta ja vaatia väkivallan kohteilta vahvaa toimijuutta ja vastuullisuutta tilanteen ratkaisussa. Tuolloin paradoksaalisesti väkivallan seurauksista tulee väkivallan kohteiden ongelma. (Ronkainen & Näre 2008, 16, 27.) Väkivallan tekijöihin taas suhtaudutaan usein kuin luonnonvoimaan, joka ei kykene kontrolloimaan itseään, eikä ole vastuussa teoistaan. Näin miehet animalisoidaan ja naisten tehtäväksi jää arvioida ja ennakoida miesten mielenliikkeitä. Tällainen asetelma tuottaa sukupuolijärjestystä, jossa naiset kantavat päävastuun parisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta. Asetelmassa naiset edustavat toimijoina yhteiskunnallista järjestystä, sekä järkeä, kun taas miesten rooliksi määrittyy luontoa edustava viettitoimija. (emt., 2008, 36.)

Parisuhdeväkivaltaan suhtautumiseen vaikuttaa osaltaan se, että väkivallan tekijät ja uhrin ovat usein tekemisissä sellaisten sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden kanssa, joilla ei ole erityistä koulutusta väkivaltaa kokeneiden tai väkivaltaa käyttäneiden kanssa toimimiseen (Notko 2000, 49). Peruspalveluissa tapahtuvaan väkivallan kohtaamisessa ongelmallista voi olla myös se, että työntekijöillä ei aina ole uskallusta puuttua väkivaltaan

(Nietola 2011, 114). Lisäksi perheessä tapahtuvaan väkivaltaan voi liittyä heidän käsityksissään stereotyyppisiä uskomuksia väkivallan syistä ja seurauksista. (Notko 2000, 49.)

Ensi- ja turvakotien liitto on tehnyt kyselytutkimuksen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnalle heidän näkemyksistään parisuhdeväkivallan syistä. Tutkimuksen mukaan 39 % työntekijöistä näki alkoholiongelmat syyksi väkivaltaan. 35 % tapauksista syyksi ajateltiin väkivallan tekijän psyykkiset ongelmat, kuten mustasukkaisuus, henkinen uupumus, persoonallisuuden häiriö, lapsuudessa koettu väkivalta tai dementia. 20 % tapauksista taas uhrin ongelmat, kuten masennus, passiivisuus, alistuvuus, pelokkuus, kyvyttömyys katkaista väkivalta tai alkoholiongelmat nähtiin syyksi väkivaltaan. (Perttu 1999, 21.) Väkivallan keskeiseksi selitykseksi nähtiin siten jokin väkivaltaa käyttävästä henkilöstä enemmän tai vähemmän irrallinen ja riippumaton tekijä, joka siirsi syyn ja vastuun väkivallasta pois väkivallan tekijältä.

Tuija Virkki ja Mari Lehtikangas (2014, 124-125) ovat tutkineet sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden tulkintoja parisuhdeväkivaltaa kohdanneiden naisten kanssa tehtävässä työssä tavoiteltavasta toimijuudesta. He löysivät kaksi erilaista diskurssia: väkivallan kohteen vastuullistamisen ja psykososiaalisen voimaannuttamisen diskurssit. Vastuullistamiskurssilla tarkoitetaan puhetapaa, joka korostaa väkivallan kohteiden vastuuta väkivaltaongelman ratkaisussa. Diskurssi asettaa uhrin subjektipositioon, jossa painottuu yksilön vastuu ja omat valinnat. Väkivallan kohteen nähdään valinnee kumppanikseen väkivaltaisen ihmisen. Valinnaksi nähdään myös se, etteivät he ole laittaneet rajoja tekijän käytökselle, eivätkä ole lähteneet pois väkivaltaisesta suhteesta. Vaikka uhreja vain harvoin syyllistetään väkivallasta, asetetaan heidät kuitenkin omasta elämästään ja siihen liittyvien ongelmien selvittämisestä vastuussa olevan toimijan asemaan.

Näin puhetapa sivuuttaa ennen kaikkea väkivallan tekijöiden, mutta myös yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän vastuun ongelman ratkaisussa. Toisaalta koska väkivaltaa kokeneilla on oikeus ja velvollisuus toteuttaa vapaata tahtoaan omaa elämäänsä koskevissa asioissa,

rajaa ajattelutapa työntekijöiden oikeutta ja velvollisuutta puuttua väkivaltaongelmaan. Puhetapaan olennaisesti liittyy myös odotuksia toimijan kyvyistä ja kompetensseista. Väkivaltaa kokeneilla nähdään olevan kykyä harkita elämänsä eri vaihtoehtoja ja tehdä tähän perustuvia rationaalisia valintoja. Virkki ja Lehtikangas kuitenkin korostavat, että väkivallan kohteena oleminen rajoittaa toimintakykyä ja -mahdollisuuksia, mitä yksilöllistä vastuuta korostava ajattelutapa ei huomioi. (emt, 124-125.)

Psykososiaalisen voimaannuttamisen puhetapaa taas käyttävät etenkin väkivalta-aiheista koulutusta saaneet ammattilaiset. Diskurssin lähtökohtana on ymmärrys väkivallan luomista rajoituksista asiakkaiden toimintakyvylle, valinnanvapaudelle ja toiminnan autonomialle. Näin väkivaltaa kokeneet asetetaan asemaan, jossa heitä ei velvoiteta aktiiviseen toimijuuteen. Tämä asettaa työntekijät aiempaa aktiivisempaan ja vastuullisempaan toimijaposition. Asiakkaiden voimaannuttamisen lähtökohtana on, että asiakkaan toimintakyky on väkivallan vuoksi tilapäisesti heikentynyt ja työntekijän tehtävänä onkin auttaa uhrin tiedostamisen ja ymmärryksen tason lisäämisessä ja voimavarojen rakentamisessa. Voimaannuttamisen tavoitteena on puolensapitävä, väkivallalle rajoja-asettava ja elämästään vastuutaottava toimija. (emt., 126-127.)

Voimaannuttamiskurssin ongelmaksi Virkki ja Lehtikangas näkevät kuitenkin sen, että vaikka se onnistuu välttämään väkivaltaa kokeneiden syyllistämistä väkivallasta sekä luomaan ymmärrystä heidän toimintakykynsä rajoituksista, päättyy myös tämä puhetapa asettamaan uhrin vastuuseen väkivallan loppumisesta. Se myös näkee väkivaltaongelman ja sen ratkaisun yksilötason ilmiöksi. Näin molemmat löydetyt diskurssit sivuuttavat sukupuolen ja kulttuurin kaltaisten erojen merkityksen väkivallan ja toimijuuden tarkastelussa. (emt., 133.)

Edellä esitellyt tutkimukset luovat kuvan siitä, että parisuhdeväkivaltaa tarkasteltaessa ja torjuessa olisi tärkeää sitoa parisuhteissa tapahtuva väkivalta yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja kulttuurisiin merkityksenantoihin sen sijaan, että se nähdään yksilötasolla ratkaistavaksi ongelmaksi. Keskeistä olisi kyseenalaistaa parisuhdeväkivaltaan liittyviä ajattelu- ja selitysmalleja, jotka ovat keskeisessä asemassa mahdollistamassa

parisuhdeväkivaltaa. Yleisten ajattelu- ja selitysmallien myötä väkivallan kohteena olevien kokemukset ja toimintakyvyn rajoittuneisuus tulevat helposti sivuutetuiksi ja jo haavoitetut yksilöt kokevat yhä suurempaa epäonnistumista. Pahimmassa tapauksessa he joutuvat yhä syvemmälle väkivallan kierteeseen, kun edes auttamisjärjestelmämme eivät pysty auttamaan väkivallan kohteena olevia ja tunnistamaan väkivallan kulttuurisidonnaisuutta.

2.6.1 Parisuhdeväkivaltaan puuttumista ohjaavat lait

Inhimillisten ja yksilöiden hyvinvointia edistävien näkökulmien lisäksi parisuhdeväkivallan torjumiseen ja väkivaltaan puuttumiseen ohjaavat lait ja kansainväliset sopimukset. Uudistunut sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 11 §) määrittelee, että sosiaalipalveluja on järjestettävä lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen. Suomi on lisäksi elokuussa 2015 saattanut voimaan Istanbulin sopimuksen, joka on Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta. (Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta, 53/2015, 1 §.)

Yleissopimuksen tavoitteena on ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa sekä saattaa väkivallantekijät syytteeseen. Tavoitteena on lisäksi poistaa naisten syrjinnän muotoja sekä lisätä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Keskeiseksi vaikuttamisen keinoksi nähdään naisten voimaannuttaminen. Tavoitteisiin pyritään myös luomalla laaja-alaiset puitteet ja toimintaperiaatteet kaikkien väkivallan ja perheväkivallan kohteena olevien naisten suojelemiseksi ja auttamiseksi, sekä edistämällä kansainvälistä yhteistyötä. Lisäksi tuetaan järjestöjä ja lainvalvontaviranomaisia sekä autetaan niitä toimimaan yhteistyössä, ja luodaan erityinen seurantajärjestelmä. (em., 1 artikla.)

Sopimuksessa erittäin merkittävää on myös se, että se velvoittaa osapuolia edistämään naisten ja miesten sosiaalisten ja kulttuuristen käyttäytymismallien muuttamista. Tarkoituksena on poistaa ennakkoluuloja, tapoja, perinteitä ja kaikkia muita käytäntöjä, jotka perustuvat ajatukseen naisten alhaisemmasta asemasta tai kaavamaisiin käsityksiin naisten ja miesten rooleista. (em., 13 artikla.) Sopimuksella veloitetaan kampanjointiin ja koulutukseen, joka käsittelee naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, kaavamaisista käsityksistä vapaita sukupuolirooleja, keskinäistä kunnioitusta, väkivallatonta ristiriitojen ratkaisemista henkilösuhteissa, sukupuoleen perustuvaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Asiat tuodaan myös osaksi koulujen opetussuunnitelmia. (em., 14 artikla.) Lisäksi ammattihenkilöstöä koulutetaan väkivallan ehkäisemiseen ja tunnistamiseen, naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon, uhrien tarpeisiin ja oikeuksiin sekä uudelleenuhriutumisen ehkäisemiseen. (em., 15 artikla.)

Lakimuutoksilla on siten erittäin merkittävä vaikutus sosiaali- ja terveydenhuollon työskentelyyn. Lähisuhde- ja perheväkivalta ovat ensimmäistä kertaa tilanteita, joissa sosiaalihuollolla on velvollisuus tarjota palveluita. Tämä asettaa kunnat ja maakunnat lähisuhdeväkivallan kohtaamisessa ja väkivaltatyöhönsä uuteen tilanteeseen. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen on nyt sekä oikeutus että velvollisuus. (Husso ym. 2015, 7.)

3 MENETELMÄT JA AINEISTO

3.1 Tutkimustehtävä

Lähtökohta tutkimukselleni on konstruktionistinen. Näen parisuhdeväkivallan sukupuolistuneena väkivaltana, jota oikeutetaan ja ylläpidetään kulttuurisissa käsityksissä ja merkityksenannoissa. Ajattelen, että parisuhdeväkivalta mahdollistuu yhteiskunnallisissa rakenteissa ja vaikuttaa parisuhteissa. Tämä tekee parisuhdeväkivallasta erityisen haavoittavaa ja traumatisoivaa. Pyrkimykseni on tehdä parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa näkyväksi, luoda ymmärrystä väkivallan kohteena olevien naisten asemasta ja kyseenalaistaa parisuhdeväkivaltaa oikeuttavia ja naisia väkivallasta vastuuttavia selitysmalleja ja stereotyyppioita.

Keskeinen lähtökohta tutkimukselleni on tarkastella naisten kokemuksia heidän omien määrittelyidensä kautta. Se, kuinka väkivaltakokemuksia (tai elämää ylipäätään) määritellään ja ymmärretään, on pitkälti sidoksissa aikaan ja paikkaan. Se, milloin ja missä synnyimme ja elämme, antaa raamit sille, millaisten ajattelutapojen ja käsitteiden kautta itseämme jäsenämme (Ronkainen 1999, 205). Samassa maassa eläneet ja samaan sukupolveen kuuluvat ihmiset ovat kokeneet tietyt, samat yhteiskunnalliset olosuhteet ja historialliset tapahtumat, mikä on osaltaan muokannut heidän ajatteluaan ja asioiden merkityksellistämistä. Väkivallan merkityksellistämisen prosessissa keskeistä onkin se, mitä kulttuurissa arvostettuja alueita, kuten ruumiin rajoja, itsemääräämisoikeutta tai lupaa olla yksilö, se loukkaa. (Piispa 2004, 31, 38.) Määrittelyihin vaikuttaa yhteiskunnallisten olosuhteiden lisäksi myös oma eletty elämä. Esimerkiksi aikaisemmat väkivaltakokemukset muokkaavat yksilön kuvaa itsestä ja omista toimintamahdollisuuksista.

Tutkimuksessani tarkastelen sitä, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että väkivallan kohteena olevat naiset jäävät väkivaltaisiin suhteisiin ja toisaalta siihen, että he usein jossain vaiheessa pystyvät irrottautumaan väkivaltaisista suhteista. Tarkastelen ilmiötä sen kautta, millaista toimijuutta naiset kertomuksissaan rakentavat suhteen eri vaiheissa ja suhteen

jälkeen, ja kuinka he merkityksellistävät toimintaansa ja valintoihinsa vaikuttavia tekijöitä. Näen naisten toimijuuden rakentuvan vuorovaikutuksessa erilaisten yksilön sisäisten ja ulkoisten tekijöiden kanssa.

Aineistoni ei kuitenkaan anna mahdollisuutta objektiiviselle tarkastelulle siitä, kuinka erilaiset tekijät totuudenmukaisesti ovat naisten toimijuuden rakentumiseen vaikuttaneet. Tutkimukseni kohteena ovatkin nimenomaan naisten omat tulkinnat ja merkityksenannot erilaisille elämäntapahtumille, ja se kuinka erilaiset tekijät naisten kertomusten mukaan ovat vaikuttaneet heidän elämänsä ja toimintansa rakentumiseen. Lisäksi on tärkeää muistaa, että naisten kertomukset eivät myöskään ole objektiivisia kuvauksia heidän jäsennyksistään ja tulkinnoistaan. Myös kertomuksillaan naiset rakentavat tietynlaista kuvaa, ja asettavat itsensä ja toiset haluamiinsa positioihin. Naiset kertovat sellaisen tarinan, joka heidän lähtökohdistaan tuntuu esimerkiksi odotustenmukaiselta tai tekee heidän toimijuuttaan ymmärrettäväksi.

Yleiset ajattelumallit ja myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakäytännöt usein vastuuttavat naisia väkivaltaisissa suhteissa elämisestä ja niistä irtautumisesta. Haluankin tutkimuksellani tuoda näkyväksi niitä toimintamahdollisuuksia, joita naisilla elämäntilanteissaan on ja ymmärtää ja tehdä ymmärrettäväksi heidän käyttäytymistään. Väkivaltaisissa parisuhteissa elävät naiset eivät muiden näkökulmasta käyttäydy aina rationaalisesti. Usein esimerkiksi odotetaan, että naiset pystyvät irtautumaan väkivaltaisista suhteista, jos heille järjestetään vaikkapa uusi asunto tai turvakotipaikka. Haluankin ymmärtää ja selittää sitä, miksi näin ei välttämättä kuitenkaan ole. Ilmiön ymmärtäminen on hyvin tärkeää myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän näkökulmasta, jotta väkivaltaisissa parisuhteissa eläviä naisia pystyttäisiin auttamaan.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaisia:

1. Mitkä tekijät sitovat naisia väkivaltaisiin suhteisiin ja mitkä taas auttavat pääsemään eroon väkivallasta?

2. Millaisiin (sisäisiin ja ulkoisiin) tekijöihin toimijuuden rakentuminen ja muuttuminen on yhteydessä?
3. Millaiseksi väkivallan kohteena olleiden naisten toimijuus rakentuu naisten kertomuksissa väkivaltaisen suhteen eri vaiheissa ja suhteen jälkeen?

3.2 Aineistolähtöinen analyysi

Aineistoanalyysini rakentuu sekä aineistolähtöisestä että teoriaohjautuvasta analyysistä. Kuvaan seuraavassa ensin käyttämäni temaattisen sisällönanalyysin periaatteita ja lähtökohtia, ja sen jälkeen jatkan teoriaohjautuvan analyysini osa-alueiden määrittelyllä ja kuvauksella.

3.2.1 Temaattinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Temaattisessa sisällönanalyysissä pyritään aineiston pelkistämiseen etsimällä tekstimassasta olennaisimmat asiat, teemat, jolloin teemojen avulla pyritään tavoittamaan tekstin merkityksenantojen ydin. (Moilanen & Rähä 2001, 53.)

Teemat valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Aineistolähtöisessä teemoittelussa tutkija voi etsiä tekstistä johonkin tiettyyn asiaan liittyviä merkityksiä tai lähestyä tekstiä kokonaisuutena pyrkien rakentamaan sen oman sisällöllisen logiikan. Analyysissä painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu. Kaikkiaan siinä on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Näin on mahdollista vertailla eri teemojen ilmenemistä aineistossa ja tutkittaviin teemoihin liitettyjä merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; Eskola & Suoranta 1998.)

Analyysin ollessa aineistolähtöistä analyysiyksikköjä eli teemoja ei ole etukäteen sovittu tai harkittu, vaan niiden muodostuminen on lähtöisin aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Temaattista analyysia ei kuitenkaan tulisi jättää aineistolähtöisyyden varjolla

sitaattikokoelmaksi vaan pyrkiä teorian ja empirian yhdistämiseen (Eskola & Suoranta 1998). Aineistolähtöisen analyysin ongelmaksi kuitenkin nähdään se, että ei ole olemassa objektiivisiä ”puhtaita” havaintoja, vaan jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja tutkimusmenetelmät vaikuttavat aina tuloksiin. Aineistolähtöinen analyysi vaatii tietoisuutta omista ennakkokäsityksistä ja niistä lähtökohdista, joista tutkittavaa ilmiötä lähestyy. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95-96.)

Tekemässäni temaattisessa sisällönanalyysissä olen käyttänyt lähtökohtana tekemiäni tutkimuskysymyksiä, joihin olen etsinyt aineistostani vastauksia. Minulla ei ole siten ollut valmiiksi mietittyjä teemoja, vaan olen lukenut naisten tarinoita tarkastellen mitä he tutkimistani asioista kertovat. Olen muodostanut teemat aineistossa toistuvista, tutkimuskysymyksiini liittyvistä aihepiireistä ja etsinyt sen jälkeen aineistosta niihin liitettviä merkityksiä. Kuvaan tekemääni analyysia tarkemmin luvussa 3.5 Analyysitapa.

3.3 Teoriaohjautuva aineistoanalyysi

Tutkimukseni ydin on väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten toimijuuden rakentumisen ja muuttumisen tarkastelussa. Tutkimusaineistona minulla on väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten tarinoita, joiden tutkimisen keskeinen lähtökohta on nähdä tarinoiden eteneminen ja naisten toimijuudessa tapahtuva muutos.

Teoriaohjautuvan aineistoanalyysini tutkimusmetodina käytän tarinoiden tyypittelyä, jossa keskeistä on nähdä naisten kertomukset tarinallisina. Hyödynnän aineistoanalyysissäni Elina Pekkarisen positiomallia (katso luku 3.3.3), Suvi Keskisen lukkiutuneiden valtasuhteiden teoriaa (katso luku 2.4.3) ja Martha Nussbaumin inhimillisten toimintamahdollisuuksien teoriaa (katso luku 2.4.1). Kuvaan seuraavassa käsitteitä ja teorioita, joita käytän teoriaohjautuvassa analyysissäni. Jäljempänä luvussa 3.5 kuvaan sitä, kuinka analyysini näiden teorioiden ja käsitteiden pohjalta rakentuu.

3.3.1 Tarinallisuus

Aineistoni tarinat ovat narratiiveja, kertomuksia. Ne alkavat jostain, etenevät jollain tavalla ja päättyvät jonnekin. Ne ovat kertojien kuvauksia ja jäsennyksiä omasta elämästään. Ne ilmentävät sitä, kuinka kertojat ymmärtävät ja merkityksellistävät ympärillä olevaa maailmaa, sen tapahtumia ja omaa elämäänsä.

Bruner (1986, Syrjälän 2010, 252 mukaan) näkee ihmisten ajattelun ja tietämisen luonteeltaan joko paradigmaattisena tai narratiivisena. Näistä paradigmaattinen on tieteessä yleisesti käytetty tietämisen muoto, jota luonnehtivat esimerkiksi muodolliset selitykset ja kuvaukset, käsitteellistäminen, luokittelu, lainalaisuuksien etsintä ja pyrkimys objektiivisuuteen. Sen sijaan narratiivisessa tietämisen tavassa korostuu mahdollisuus ymmärtää maailmaa eri tavoin. Kertomuksissa ihmisten kokemukset ja elämäntapahtumat muodostuvat ymmärrettäviksi muodostaen kokonaisuuden, elämäntarinan. Tällainen postmoderni konstruktionismiin perustuva tiedonkäsitys ei pohjaakaan perinteiseen objektiiviseen tiedonkäsitykseen, jonka mukaan on olemassa yksi todellisuus, vaan todellisuudet ovat ihmisten mielissä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoituvia (Heikkinen 2001, 119).

Tarinallisen lähestymistavan taustana on näkemys elämän ja identiteettien rakentumisesta tarinoina. Tutkimuksen kohteena ovat tuolloin yksilöiden ainutkertaiset tavat kokea, ajatella ja toimia. Kertomukset ilmaisevat kertojien yksilöllisiä kokemuksia ja merkityksiä. Kerrottaessa yksilölliset kokemukset ja tapahtumat tuotetaan ymmärrettäviksi. (Syrjälä 2010, 248-249.) Tieto ja ymmärrys ympäröivästä todellisuudesta on tästä näkökulmasta kertomusten kudelma, ja se saa jatkuvasti uutta materiaalia (Heikkinen 2001, 119).

Tarinoiden kertominen ja muodostuminen ei olekaan objektiivista kertomusta siitä, mitä ”oikeasti” on tapahtunut. Vilma Hänninen (2000, 21, 23) kuvaa elämän ja sen tapahtumien jäsentämistä sosiaalisen tietovarannon käsitteen kautta, jolla hän tarkoittaa erilaisia kulttuurisia kertomuksia, joita yksilöille tarjoutuu. Sosiaalinen tietovaranto sisältää kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai esimerkiksi kirjojen

tai tiedotusvälineiden kautta. Tarinavaranto on historiaan ankkuroitunut ja historiaa tuottava prosessi. Siitä omaksutaan tarinoita koko elämän ajan, jonka myötä muodostuu henkilökohtainen tarinavaranto ja oman elämän tarinallisen ymmärtämisen tapa.

Sisäisellä tarinalla Hänninen (emt., 21-22) viittaa siihen sosiaaliseen tietovarantoon perustuvaan prosessiin, jossa yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia, mahdollisuuksiaan ja rajojaan. Se on jatkuva prosessi, jossa osatarinat kutoutuvat toisiinsa ja niistä syntyy uusia merkityksiä. Sisäinen tarina ohjailee jatkuvasti yksilön toimintaa oman elämän ”draamassa”, jossa yksilö pyrkii toteuttamaan muodostamia tavoitteita.

Kertomukset omasta elämästä perustuvat sosiaaliseen tarinavarantoon ja yksilön sisäisiin tarinoihin (emt.). Syrjälän (2010, 258) mukaan narratiivisen tutkimuksen voima ja uskottavuus ei perustukaan perusteluihin ja väitelauseisiin, vaan sen kykyyn vakuuttaa lukija, ja saada hänet eläytymään tarinaan ja kokemaan sen todentunnun. Ajattelen, että tarinat ovatkin tutkimuskohteina erityisen mielenkiintoisia. Ne eivät kerro objektiivista totuutta asioista ja tapahtumista, mutta ne kertovat sen totuuden, mistä käsin kertojat maailmaansa ymmärtävät ja jäsentävät. Mielestäni tuo totuus on avain ihmisten toimijuuden ymmärtämiseen.

Lisäksi Heikkinen huomauttaa, että on tärkeää huomata, että niin kuin tutkittava tarina, myös tutkimus ja tutkimusraportti on yhdenlainen konstruoitu tarina. Se rakentaa tutkimusmateriaalin näkökulmasta uuden tarinan uudesta näkökulmasta. Samalla tavoin kuin maailman ymmärtäminen perustuu sosiaaliseen kertomusvarantoon, tutkimus perustuu tieteelliseen keskusteluun ja tutkimustiedon kertomusvarastoon, johon se myös liittyy. Tutkimustiedon tietäminen on siten suhteellista - ajasta, paikasta ja tarkastelijan asemasta riippuvaa. (Heikkinen 2001, 120.)

Lähtökohtani on tutkimuksessani ymmärtää aineistoni kertomukset ja myös niistä tekemäni tutkimus sosiaaliseen tietovarantoon perustuvina konstruktioina. Ymmärrän narratiivisen tutkimuksen tutkimusotteeksi, joka on kiinnostunut kertomuksista ymmärryksen ja tiedon

tuottajina ja uusintajina, ja joka myös itse tuottaa yhdenlaista ymmärrystä todellisuudesta. Käytän tutkimuksessani käsitteitä kertomus ja tarina viittaamaan samaan asiaan; kertojan tuottamaan konstruktion elämänsä rakentumisesta ja etenemisestä. Pyrin tutkimuksellani sen ymmärtämiseen.

Tarinallisen tutkimuksen kentässä tutkimukseni voi nähdä kerronnalliseksi positioinniksi. Jyrki Pöysä (2009, 322-323) kuvaa, kuinka kerronnallista positiointia tapahtuu kaikessa kerronnassa. Se tapahtuu aina puhujien ja kuulijoiden jakamassa yhteisessä aika-paikka-avaruudessa, ja siinä omaa itseä, muita toimijoita ja kuulihoita asetetaan positioihin. Positioinnin kautta omaa käyttäytymistä ja kerrontaa suhteutetaan kuhunkin tilanteeseen sopivaksi. Positiointiin perustuvassa tutkimuksessa positioinnin perusulottuvuuksia ovat esimerkiksi aktiivinen toimija, toiminnan kohde, sivustaseuraaja, uhri tai autettava.

Pöysä (emt., 331) painottaa, että kertojan asemoituminen minäkertomuksessa on aina myös kertojan valinta. Hän voi valita asemansa kertomuksessa esimerkiksi sen mukaan millaista osallisuutta hän ajattelee kulttuurisesti arvostettavan tai millaista osallisuutta kertoja ajattelee häneltä odotettavan. Myös tämän tutkimukseni tärkeänä lähtökohtana onkin, että kertoja rakentaa positioitaan myös omalla kertomisen tavallaan. Kertomus ei siten ole objektiivinen kuvaus kertojan jäsennyksistä ja merkityksellistämistä, vaan kertoja voi tarinassaan asettaa itsensä ja toiset haluamiinsa positioihin.

Vaikka tutkimukseni voi nähdä edellä kuvattuun kerronnalliseen positiointiin sijoittuvaksi, en jatkossa käytä kerronnallisen positioinnin käsitettä. Kuvaan käsitteellä narratiivinen analyysi ja tyypittely tarkoittamaan sitä tarinallisuuteen perustuvaa analyysia, jota tutkimuksessani teen. Kertojille rakentuvien positioiden ja niihin vaikuttavien tekijöiden tarkastelu on kuitenkin tutkimukseni ydintä.

3.3.2 Tyypittely

Tyypittelyllä tarkoitetaan aineistossa toistuvien tyypillisten asioiden kokoamista eli aineiston tiivistämistä erilaisiin tyyppisiin. Aineistoista voidaan etsiä esimerkiksi tietyn

tyyppisiä vastauksia, joita yhdistävät tietyt elementit ja joiden voidaan siksi ajatella edustavan jotakin tyyppiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusnieska 2006.) Toisin sanoen tyypittelyn avulla etsitään ulottuvuuksia, joiden suhteen tutkittavat eroavat toisistaan. Ääritapauksessa jokainen tutkittava edustaa omaa tyyppiään. Jos taas typologisointi on liian korkea, joudutaan hyvin paljon toisistaan eroavia tyyppejä niputtamaan saman tyyppin edustajiksi. Tyypittely edellyttääkin sopivaa yleisyystasoa. (Alasuutari 2011.)

Tavallista on etsiä aineistosta sellaisia toisistaan eroavia tyyppejä, jotka tekevät samalla ymmärrettäväksi, miksi ihmiset toimivat tutkittavana olevan asian suhteen eri tavoilla. Erilaisia tyyppejä rakennettaessa voidaan aineistosta etsiä tietoa ihmisten taustoista ja todellisesta käyttäytymisestä. Tavallista on myös pyrkiä löytämään ja ymmärtämään tutkittavien käyttäytymisen ”subjektiivinen mieli”. Silloin aineistoa tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten ihmiset toimintansa kokevat, mitkä ovat heidän motiivinsa ja mitä merkityksiä he antavat eri asioille. (emt.)

Löydetyistä tyypeistä voidaan kuhunkin tyyppiin kuuluvien tekstien avulla laatia tyyppikuvauksia. Kuvauksissa yhdistyvät eri vastauksissa esiintyvät yleiset ja siten tyypilliset elementit. Tyyppikuvauksia vertailemalla voidaan helposti nähdä, kuinka eri tyytit eroavat toisistaan ja millaisia tyyppejä aineistosta voidaan rakentaa. Kuvaukset ovat siten eräänlaisia läpileikkauksia tai tiivistelmiä aineistosta, ja niissä kiteytyvät aineiston keskeisimmät elementit. (Saaranen-Kauppinen & Puusnieska 2006.)

Olen tutkimuksessani käyttänyt tyypittelyä Pertti Alasuutarin kuvaamassa tarkoituksessa löytää tutkittavien ”subjektiivinen mieli”, jolloin keskeinen tyypittelyn tavoite on kokemusten ja merkitysten ymmärtäminen, ja niiden tyypittely. Tyypittelyni rakentumiseen on kuitenkin vaikuttanut myös kertojien ”todelliseksi” mielletty käyttäytyminen, kuten se, kertovatko he jääneensä väkivaltaiseen suhteeseen tai kuinka aktiiviseksi heidän toimijuutensa kertomuksessa rakentuu. Kertomusten tyypittelyn ja niitä kuvaavien tyyppikertomusten avulla olen pyrkinyt tekemään näkyväksi ja ymmärrettäväksi erilaisten tekijöiden vaikutusta väkivallan kohteena olevien naisten käyttäytymiseen. Esimerkiksi suhteen perustuminen rakastumiseen ja luottamukseen on yhteydessä erilaisiin suhteissa

kiinni pitäviin tekijöihin, kuin jos suhde perustuu miehen vallankäyttöön ja naisen lamaanumiseen.

3.3.3 Positiomalli

Elina Pekkarinen (2010) on käyttänyt positiomallia rikoskierteessä olevien nuorten poikien toimijuuden ja positioiden rakentumisen tutkimiseen. Teoria tuo hyvin esille sitä, kuinka yksilöiden toimijuuden rakentuminen on yhteydessä niin yksilöiden ulkoisiin tekijöihin, kuten kulttuurisiin odotuksiin ja viranomaisten tarjoamiin mahdollisuuksiin, kuin myös yksilöiden sisäisiin tekijöihin, kuten henkisiin voimavaroihin ja itsemääritysihin.

Pekkarisen positiomalli pohjautuu Bhaskarin (1979, 44-45,47; 1986, 123-124) transformatiivisen sosiaalisen toiminnan malliin, jonka mukaan sosiaalinen todellisuus muodostuu toimijuuden ja sosiaalisten toimintaedellytysten eli rakenteiden tasosta. Sosiaaliset rakenteet ovat olosuhteita, tiloja tai suhteita, jotka luovat edellytykset sille, että ihminen voi toimia elämismailmassaan. Sosiaalisen toiminnan transformatiivisessa mallissa peruseriaatteina on, että yhteiskunta on aina olemassa ennen toimijoita, jolloin yhteiskunta ei ole toimijoiden itsensä rakentama, vaan pikemminkin heidän uusintama ja muuttama. Näin ollen yhteiskunnan rakenteet ovat paitsi ihmisen toiminnan ehto, myös sen tulos. Ihmisen toiminta voikin tulla ymmärretyksi vain yhdistettynä tiettyyn historialliseen ajankohtaan ja tilanteeseen. (Pekkarinen 2010, 31, 37.)

Pekkarinen käyttää teoriansa pohjana myös Edwin M. Lemertin yhteisöreaktion teoriaa, jossa keskeistä on, että poikkeavuus muodostuu sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa ja sen ilmenemismuoto ja voimakkuus voi vaihdella ajasta ja paikasta riippuen. Esimerkiksi normien rikkominen on hyvin yleistä, eikä sitä siksi voi sellaisenaan pitää poikkeavana käyttäytymisenä. Vasta yhteisön määrittely tekee normirikkomuksesta poikkeavaa. (Petrunik 1980; 1991, 4, Pekkarisen 2010, 32-33 mukaan.)

Poikkeavuus voidaan jakaa primaariin ja sekundaariin poikkeavuuteen. Primaarista poikkeavuudesta on kyse silloin, kun yksilö ei omaksu sitä osaksi identiteettiään. Kun yksilö

omaksuu hänelle tarjotun poikkeavan roolin osaksi minäkäsitystään, poikkeavuus on muuttunut sekundaariksi ja yksilö ryhtyy toteuttamaan hänelle tarjottua roolia. (Lemert 1967, 75-79, Pekkarisen 2010, 35 mukaan.)

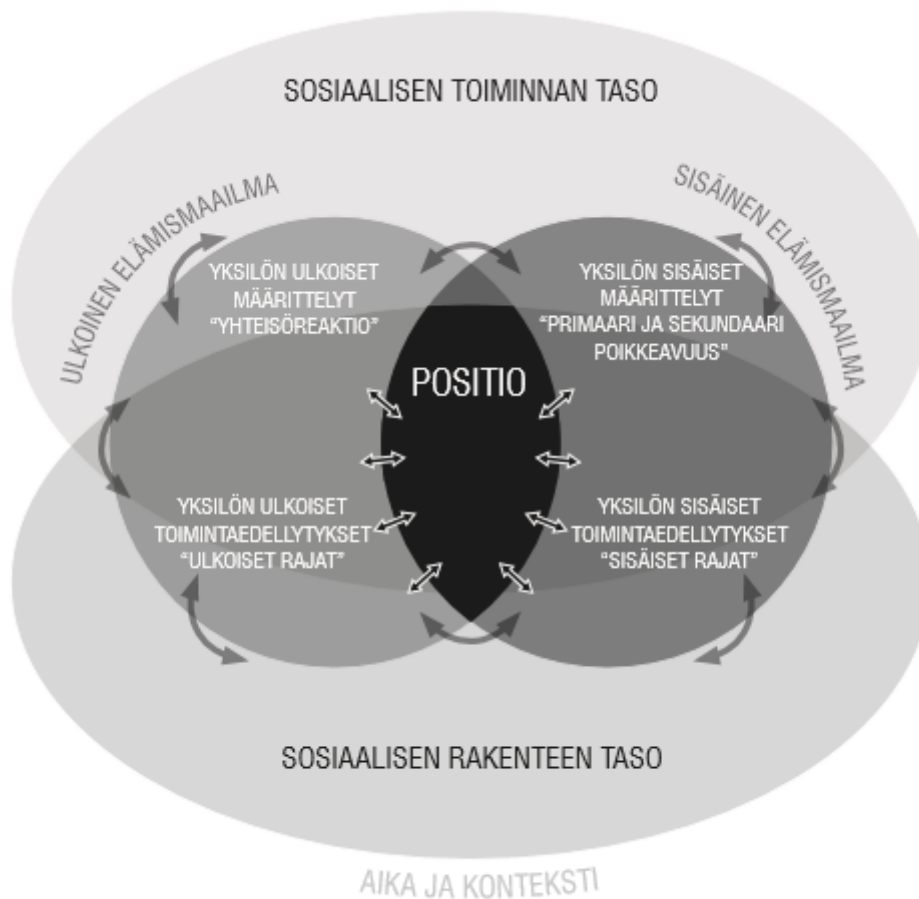
Pekkarinen kuvaa, että rakenteen olemassaolon tunnistaminen ja analysointi ei ole mahdollista ilman toiminnan empiiristä tarkastelua, ja toisaalta toiminnan tarkastelu ilman rakenteen huomioonottamista tekee analyysistä tilannekohtaisen ja paikantamattoman. Yhdistääkseen rakenteen ja toimijuuden tasojen tarkastelun hän on luonut yksilön ulkoista ja sisäistä elämismailmaa yhdistävän positiomallin. Positiomallissa (kuvio 1) tarkastelu jakautuu yksilön ulkoiseen ja sisäiseen elämismailmaan. Yksilön ulkoisella elämismailmalla on kaksi alaa: ulkoiset toimintaedellytykset ja toiminnan ulkoiset määritelmät. Yksilön sisäinen elämismailma taas jakautuu yksilön sisäisiin toimintaedellytyksiin ja sisäisiin määritelmiin. (emt., 37-38.)

Yksilön ulkoisilla toimintaedellytyksillä viitataan yksilön toiminnan ulkoisiin rajoihin (Lemert 1951, 81–85, 447). Ne ovat sosiaalisen ympäristön asettamia rajoja (Lemert mt., 447), jotka toimivat sosiaalisen osallistumisen esteenä. Tutkimuksessaan Pekkarinen tarkastelee ulkoisina rajoina erityisesti yhteisön asettamia normeja ja sääntöjä, ja niiden vaikutusta yksilön toiminnan ulkoiseen määrittelyyn ja sen myötä yksilön positioon. Yksilön toiminnan ulkoiset määrittelyt taas viittaavat tapoihin, joilla yksilön ulkoisessa elämismailmassa vaikuttavan yhteisön jäsenet suhtautuvat yksilöön, joiden esiintymisemuotoja kuvaa yhteisöreaktio (societal reaction) (Lemert 1951, 54, 449). Ne voivat olla toimenpiteitä, suhtautumistapoja tai nimeämisiä. Yhteisöreaktiot saattavat muodostaa estäviä ja jopa sortavia rakenteita, jotka rajoittavat yksilön toimintamahdollisuuksia (Bhaskar 1986, 180–211). (Pekkarinen 2010, 38-39.)

Yksilön sisäiset toimintaedellytykset viittaavat yksilön toimintaa sääteleviin sisäisiin ominaisuuksiin, jotka saattavat rajoittaa yksilön sosiaalisen toiminnan mahdollisuuksia. Nämä sisäiset rajat (Lemert 1951, 448), jotka muodostuvat yksilön kognitiivisista kyvyistä, asenteista ja emootioista, muodostavat yksilön persoonallisuuden rakenteen ja identiteetin ja vaikuttavat yksilön sosiaaliseen kompetenssiin ja kykyihin. (Lemert 1951, 87; Bhaskar

1986, 126.) Yksilön toiminnan sisäiset määrittelyt taas viittaavat yksilön tietoisuuteen itsestä eli omaan ymmärrykseen kompetensseistaan ja identiteetistään (Lemert 1951, 204–205). (Pekkarinen 2010, 39.) Keskeistä teoriassa on, että yksilöllä saattaa olla fyysisiä, kognitiivisia ja psyykkisiä kykyjä toimia monenlaisissa sosiaalisissa tilanteissa, mutta ulkoiset olosuhteet rajoittavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua tai päinvastoin kognitiiviset ja psyykkiset tekijät saattavat mahdollistaa vain suppean toimijuuden vaikka ulkoiset tekijät tarjoaisivat laajemmin toimintamahdollisuuksia. (Lemert 1951, 95-96, Pekkarisen 2010, 36 mukaan.)

Kuva 1: Toimijan position määrittäminen toiminnan, rakenteen ja yksilön ulkoisen ja sisäisen elämismailman dynamiikassa

Kuvio 1. Elina Pekkarisen (2010, 38) Positiomalli

Poikkeavuuden kehittymiseen vaikuttavat sekä yksilön ulkoiset, että sisäiset tekijät tai rajat, jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään ja muokkaavat yksilön valmiuksia vastata ympäristön vaatimuksiin. (Lemert 1951, 81-85, Pekkarisen 2010, 35 mukaan.) Poikkeavuus ympäröivästä yhteisöstä saatetaan kokea primaarina, jolloin yksilö ei hyväksy poikkeavuutta osaksi identiteettiään, vaan kykenee suhtautumaan siihen mahdollisesti ohimenevänä ominaisuutena tai jopa yhteisön virheellisenä käsityksenä itsestä (Lemert 1951, 448). Poikkeavuus voidaan kokea myös sekundaarina, jolloin yksilö omaksuu yhteisöreaktion kautta tuotetun poikkeavan position osaksi omaa identiteettiään ja saattaa jopa vahvistaa häneltä odotettua poikkeavaa käyttäytymistä (mt., 76). Ympäröivän yhteisön määritelmät ja niistä seuraavat positiot saattavatkin ohjata yksilöä jos häneltä puuttuu sisäinen kompetenssi ja ulkoiset toimintaedellytykset position vastustamiseksi. (Pekkarinen 2010, 35-36.)

Positiomallissa keskeistä on, että yksilön elämämaailman ulottuvuuksien dynamiikka tuottaa jatkuvasti erilaisia positioita, joita luodaan, uusinnetaan ja muutetaan ulkoisten ja sisäisten toimintaedellytysten ja määrittelyiden vuorovaikutuksessa. Yksilö elää jatkuvasti elämäänsä suhteessa ympäröivään yhteisöön ja kiinnittyneenä tiettyyn aikaan ja paikkaan. Pekkarinen määrittelee yksilön position viittaavan yksilön asemaan ”rakenteiden ja toimijoiden välisten suhteiden systeemissä. Positio muodostuu yksilön sisäisten ja ulkoisten toimintaedellytysten sekä sisäisten ja ulkoisten määritelmien dynaamisessa vuorovaikutuksessa”.

Tutkimuksessaan Pekkarinen tutkii miten rikoksiin ja muihin normirikkomuksiin toistuvasti syyllistyvän lapsen positio muodostuu ja miten se muuttuu hänen arkielämäänsä liittyvissä yhteisöissä ja instituutioissa. Hän tarkastelee teorian kautta millaisia yhteisöreaktioita lapsiin kohdistetaan ja kuinka se on yhteydessä lasten positioden ja määrittelyiden rakentumiseen pitkäkestoisessa prosessissa. (emt., 40.) Yksilöllä saattaakin olla fyysisiä, kognitiivisia ja psyykkisiä kykyjä toimia monenlaisissa sosiaalisissa tilanteissa, mutta ulkoiset olosuhteet rajoittavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua tai päivastoin kognitiiviset ja psyykkiset tekijät saattavat mahdollistaa vain suppean toimijuuden, vaikka ulkoiset tekijät tarjoaisivat laajemmin toimintamahdollisuuksia.

(Lemert 1951, 95-96, Pekkarisen 2010, 36 mukaan.)

Omassa tutkimuksessani sovellan Elina Pekkarisen positiomallia väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten positioiden ja toimijuuden rakentumisen tarkasteluun. Niin Pekkarisen tutkimat stadilaispojat kuin tutkimieni kertomusten naiset ovat eläneet tilanteissa, joissa ulkoinen elämismaaailma rajoittaa ja määrittelee voimakkaasti yksilöiden ulkoisia toimintamahdollisuuksia, määrittelee yksilöitä tiytynlaiseksi ja asettaa odotuksia yksilöiden käyttäytymiselle. Nämä taas vaikuttavat yksilöiden sisäisiin toimintamahdollisuuksiin ja määritelmiin, ja sen kautta yksilöiden toimijuuden rakentumiseen.

3.4 Aineisto

Tutkielmani aineistona on Naisten linjan keräämiä, väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten kertomuksia. Kertomuksia on neljätoista kappaletta ja niiden pituus vaihtelee yhden ja viiden sivun välillä. Kaiken kaikkiaan aineistotekstiä on 35 sivua.

Aineistona käyttämäni naisten kertomukset on julkaistu Naisten linjan internetsivustolla. Naisten linja on kerännyt kertomukset hyvin lyhyellä kirjoituspyynnöllä, jossa pyydetään kertomaan vapaamuotoisesti oma tarina liittyen väkivaltakokemuksiin. Osa aineistosta on lähetetty Naisten linjalle naisten omasta aloitteesta jo ennen kirjoituspyynnön julkaisemista sivustolla. Kertomukset on julkaistu nimimerkeillä ja ne ovat kaikkien vapaasti luettavissa. Olen tutkimustani varten kuitenkin muuttanut nimimerkit, koska tutkimukseni aihepiiri on sensitiivinen. Olen pyrkinyt tällä tavoin suojaamaan kertomusten kirjoittajien yksityisyyttä.

Kertomuksissa naiset kuvaavat elämäänsä väkivaltaisissa suhteissa. Osassa tarinoita kuvaukset ovat hyvin yksityiskohtaisia ja kuvaavat yksittäisiä tapahtumia. Toisissa taas keskitytään kuvaamaan yleisemmällä tasolla väkivaltaisessa suhteessa elämistä ja suhteen kulkua. Useat tarinoista etenevät hyvin kronologisesti kuvatun väkivaltaisen parisuhteen vaiheita ja muuttumista. Monista kertomuksista syntyykin selkeä tarina, joka kuvaa suhteen alkua, sen etenemistä, suhteen loppumista ja suhteen jälkeistä aikaa. Kaikissa

kertomuksissa väkivallan kerrotaan jo loppuneen.

Olen pyytänyt sähköpostitse Naisten Linjalta tutkimusluvan aineiston käyttämistä varten ja saanut suostumuksen naisten tarinoiden käyttämiseen tutkimukseni aineistona.

3.5 Analyysitapa

Tutkin väkivallan kohteena olleiden naisten elämää ja sen kehittymistä toimijuuden näkökulman kautta. Toimijuudella tarkoitan sitä, kuinka naiset tarinoissaan kuvaavat ja merkityksellistävät toimintaansa, toimimattomuuttansa, valintojaan, mahdollisuuksiaan ja ylipäättään elämäänsä. Keskeistä tässä on se, minkälaisessa vuorovaikutuksessa he ovat ympäristönsä kanssa ja minkälaiseen positioon he asettuvat suhteessa ympäristöönsä. Erityisen mielenkiintoiseksi näen sen, miksi naiset kuvaavat toimivansa (tai sitä, etteivät toimi) jollakin tavalla, eli miten he määrittelevät toimintansa taustalla olevia tekijöitä. Keskeisiksi toimijuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi näen erilaiset koetut toimintamahdollisuudet, ja kokemuksen omasta itsestä ja omista mahdollisuuksista. Keskeisiä toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat myös kulttuuriset merkityksenannot, jotka suurelta osin tiedostamattamme ohjaavat käyttäytymistämme ja valintojamme.

Tarkastelen naisten toimijuuden rakentumista väkivaltaisen parisuhteen eri vaiheissa ja suhteen jälkeen. Minua kiinnostaa se, millaiseksi toimijuus määrittyy suhteen alussa, kuinka se muuttuu tai muuttuuko väkivallan alettua ja mahdollisesti voimistuttua sekä millaista muutosta toimijuudessa ja olosuhteissa tapahtuu siinä vaiheessa kun väkivallan kohteena olevat naiset irrottautuvat väkivaltaisista suhteistaan. Kiinnostavaa on myös suhteen jälkeinen aika ja naisten toimijuuden rakentuminen väkivaltaisen suhteen jo loputtua.

Aineistoni analyysi rakentuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa teen temaattista sisällönanalyysia, jossa teemoittelun avulla tuon näkyväksi erilaisia aineistosta nousevia parisuhdeväkivaltaan sitovia ja siitä eroon auttavia tekijöitä. Analyysini toinen osa perustuu narratiiviseen analyysiin ja tarinoiden tyyppittelyyn.

Temaattisen sisällönanalyysin tekemistä olen pohjustanut lukemalla tarinat useaan kertaan. Tarinoita lukiessani huomasin nopeasti, että niissä toistuu samoja asioita ja piirteitä. Päätin edetä analyysissäni käymällä tarinat systemaattisesti läpi ja merkitsemällä kohtia, joissa puhutaan tarinoissa toistuvista asioista, kuten kontrolloinnista, pelosta, mukautumisesta ja miellyttämisestä, uskosta parempaan tulevaisuuteen tai henkisistä voimavaroista. Tämän jälkeen ryhdyin kokoamaan yhteen eri teemoista kuvattuja asioita kirjoittamalla tarinoista lainattuja tekstiotteita eri teemojen alle. Tämä vahvisti mielikuvaani siitä, että tarinoissa toistuu hyvin samankaltaisia piirteitä ja ilmiöitä.

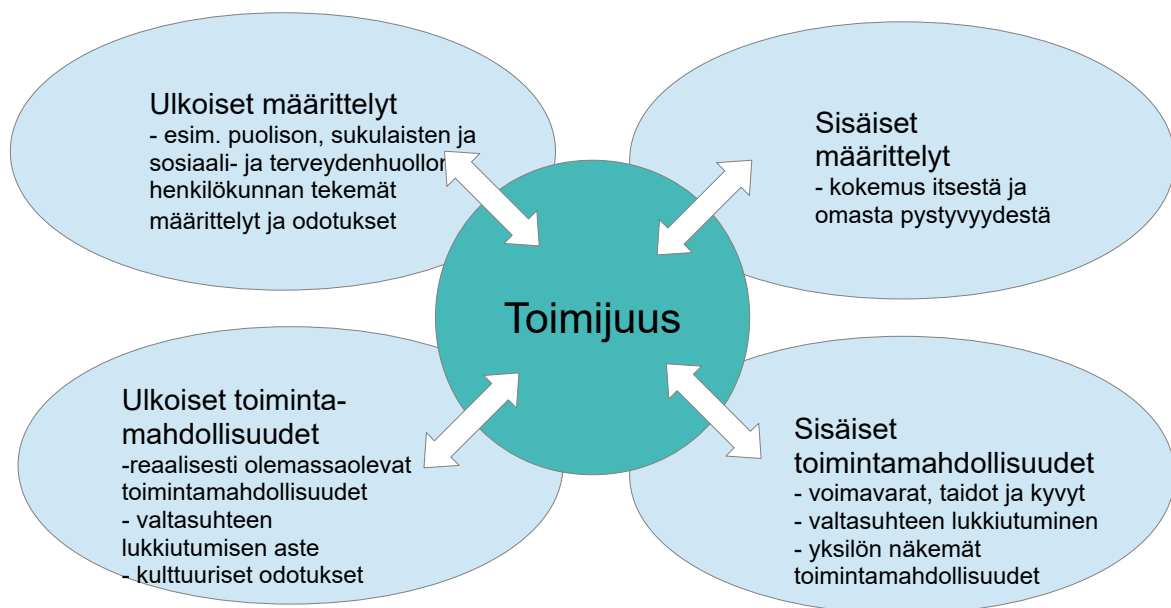
Analyysissäni etenin käymällä läpi parisuhdeväkivallasta tehtyä tutkimusta ja poimimalla kuhunkin teemaan liittyvää kuvausta ja analyysia oman analyysini pohjaksi. Tämän jälkeen pääsin varsinaiseen analysoinnin ja kirjoittamisen vaiheeseen, jossa olen hyödyntänyt aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta oman aineistoni analysoimiseen. Temaattinen sisällönanalyysini pohjaakin vahvasti aikaisempaan tutkimukseen, ja aineistoni ja tutkimustulosteni vertailuun siihen. Lopullisessa analyysissäni kuvaan ja analysoin jokaista teemaa tutkimuskirjallisuuden ja aineistositaattien avulla.

Toinen osa analyysistäni pohjautuu narratiiviseen analyysiin ja tyyppittelyyn, joiden avulla tutkin naisten toimijuuden rakentumista ja muuttumista tarinan edetessä. Olen rakentanut analyysini hyödyntäen kolmea teoriaa. Niistä ensimmäinen, Elina Pekkarisen positionaali kuvaa yksilöiden toimijuuden rakentumista yhteydessä yksilön sisäisiin ja ulkoisiin määrittelyihin ja toimintaedellytyksiin. Toisena teoreettisena välineenä tutkimuksessani käytän Suvi Keskinen lukkiutuneiden valtasuhteiden teoriaa, joka tuo näkyväksi parisuhteiden valtasuhteita ja niiden yhteyttä väkivaltaan. Lisäksi hyödynnän Martha Nussbaumin inhimillisten toimintamahdollisuuksien teoriaa, joka tuo näkyväksi niitä toimintamahdollisuuksia, joita yksilöillä elämäntilanteissaan on.

Yhdistämällä toimijuuden, yksilön ulkoisten ja sisäisten toimintamahdollisuuksien ja määrittelyiden, sekä valtasuhteiden lukkiutumisen tarkastelua analyysini pyrkii monitasoisuuteen ja ottamaan huomioon monenlaisten tekijöiden vaikutusta yksilöiden käyttäytymiseen. Pyrin moniulotteisella tarkastelullani ymmärtämään sitä, millaisia

toimintamahdollisuuksia väkivaltaisissa parisuhteissa eläville naisille mahdollistuu tai ei mahdollistuu, ja kuinka erilaiset tekijät vaikuttavat naisten toimijuuden rakentumiseen. Tavoitteeni on siten ymmärtää sitä, miksi parisuhdeväkivallan kohteena olevat naiset käyttäytyvät niinkuin käyttäytyvät.

Olen rakentanut analyysiani varten positiomallin (kuvio 2), jonka kautta tarkastelen väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten toimijuuden rakentumista ja muuttumista. Malli pohjautuu Elina Pekkarisen positiomalliin (luku 3.3.3). Mallissa yhdistyy naisten sisäisen ja ulkoisen maailman, ja sen kautta erilaisten naisten toimijuuden rakentumiseen vaikuttavien tekijöiden tarkastelu.

Kuvio 2. Positiomalli: Väkivallan kohteina olevien naisten toimijuuden rakentuminen sisäisten ja ulkoisten tekijöiden vuorovaikutuksessa

Positiomallissa (kuvio 2) toimijuuteen vaikuttavat tekijät jakautuvat naisten sisäiseen ja ulkoiseen maailmaan. Molemmissa tarkastelun kohteena ovat määrittelyt ja toimintamahdollisuudet. Ulkoiset määrittelyt tarkoittavat niitä kaikkia määrittelyitä, joita

he kokevat ja kertovat muiden heistä tehneen. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi miehen naiseen kohdistamaa määrittelyä, joka väkivaltaisissa suhteissa voi olla esimerkiksi määrittelyä huoraksi, mitättömäksi tai epäonnistujaksi. Tämä voi tarkoittaa myös sosiaali- ja terveyden huollon taholta tehtyä naisen määrittelyä esimerkiksi avuntarvitsijaksi tai itse elämäntilanteestaan vastuussaolevaksi. Myös ystävät ja sukulaiset saattavat määrittellä naista esimerkiksi uhriksi tai selviytyjäksi.

Sisäisillä määrittelyillä tarkoitan niitä määrittelyitä, joita naiset itse itsestään tekevät ja kuinka he itsensä kokevat. Naiset voivat esimerkiksi omaksua miehen heistä tekemiä alistavia määrittelyitä osaksi itsemäärittelyitään. He voivat myös määrittellä itseään esimerkiksi pystyvänä ja selviytyvänä.

Ulkoisilla toimintamahdollisuuksilla tarkoitan niitä erilaisia mahdollisuuksia toimia, joita naiset kertomuksissaan kuvaavat. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi mahdollisuutta saada tai olla saamatta apua sosiaali- ja terveydenhuollolta, ystäviltä tai perheeltä. Toisaalta naisten kertomuksissa ainoaksi toimintamahdollisuudeksi voi näyttäytyä alistuminen ja väkivaltaiseen suhteeseen jääminen. Väkivaltaisissa parisuhteissa valtasuhteen lukkiutumisen aste on keskeinen tekijä, joka vaikuttaa naisten mahdollisuuksiin toimia. Myös kulttuuriset odotukset ja toimintamallit ovat merkittävinä tekijöinä vaikuttamassa siihen, millaisia toimintamahdollisuuksia naisille avautuu. Esimerkiksi kulttuuriset odotukset tietynlaisesta puolisoudesta tai parisuhteesta ohjaavat naisia tiettyyn suuntaan ja rajaavat tietynlaisia toimintamahdollisuuksia ulkopuolelle.

Sisäiset toimintamahdollisuudet taas tarkoittavat niitä mahdollisuuksia, taitoja ja kykyjä, joita naiset itse kokevat olevan olemassa. Toimintamahdollisuuksia saattaa siis reaalisesti olla olemassa huomattavasti enemmän, kuin mitä naiset tilanteissaan pystyvät näkemään tai pitämään realistisina. Valtasuhteen lukkiutuminen vaikuttaa keskeisesti myös naisten sisäisiin toimintamahdollisuuksiin. Lisäksi toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat heidän psyykkiset ja fyysiset voimavaransa. Naisilla saattaa siis olla esimerkiksi realistinen mahdollisuus lähteä väkivaltaisesta parisuhteesta, mutta heillä ei ole siihen tarvittavia henkisiä voimavaroja.

Aineiston tyypittelevän analyysin olen aloittanut käymällä jokaisen tarinan läpi positiomalliin sisältyvien eri tekijöiden kautta tarkastelemalla. Olen analyysivaiheessa rakentanut jokaisesta tarinasta naisen toimijuutta ja sen muuttumista kuvaavan kertomuksen, jossa käyn läpi tarinaa positiomalliin sisältyvien tekijöiden kautta tarinan eri vaiheissa. Keskeistä tässä on ollut nähdä kertomukset etenevinä tarinoina, jolloin myös naisten toimijuus muuttuu. Olenkin tarkastellut erikseen suhteiden alkua, etenemistä, eroon pääytymistä ja suhteiden jälkeistä aikaa.

Naisten toimijuuden rakentumista kuvaavien kertomusten loppuun olen lisäksi tehnyt aineiston analysoimista ja luokittelemista varten lyhyen arvion kussakin tarinassa ilmenevästä toimijuudesta (aktiivinen / passiivinen), valtasuhteesta (lukkiutumisen aste), sisäisistä määrittelyistä (omaksuuko alistujan / selviytyjän roolin), ulkoisista määrittelyistä (esim. selviytyvä, mitätön tai vastuussa omasta elämästään), ulkoisista toimintamahdollisuuksista (millaisia näyttäytyy reaalisesti) ja sisäisistä toimintamahdollisuuksista (voimavarat, selviytymiskeinot, nähdyt mahdollisuudet).

Tämän jälkeen olen etsinyt tarinoista erilaisia tyyppisiä toimijuuden rakentumisen ja parisuhteeseen sitovien tekijöiden suhteen. Analyysini pohjalta olen jakanut tarinat neljään erilaiseen tyyppiin, joita kuvaan luvussa 5. Tarinat tyyppeinä.

3.6 Tutkimusetiikasta

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksessa (2009, 4) eettiset periaatteet jaetaan kolmeen osa-alueeseen: tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingoittamisen välttämiseen sekä yksityisyyteen ja tietosuojaan.

Usein sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa keskeinen eettisiä kysymys liittyy tietosuojaan ja tutkittavien anonymiteetin suojamiseen. Tässä tutkimuksessani tämän kaltaiset pohdinnat eivät kuitenkaan ole olleet kovin keskeisiä. Jos olisin kerännyt aineistoni esimerkiksi kirjoituspyynnöllä, olisi jo aineistonkeruuvaiheessa ollut tärkeää ottaa huomioon tutkittavien tietosuoja. Usein tutkimusaineistot ovatkin salassapidettäviä. Tämän

tutkielmani aineisto sitävastoin on kaikkien vapaasti luettavissa Naisten linjan internetsivustolla. Myöskään tutkimuskäytössä aineistoa käytettäessä tutkittavien anonymiteetin suojaaminen tai tunnistetietojen muuttaminen ei ole siten ollut keskeinen asia. Olen kuitenkin muuttanut kertomusten nimimerkit kirjoittajien yksityisyyden varmistamiseksi ja koska minulla ei ole ollut mahdollisuutta pyytää kirjoittajilta lupaa tarinoiden käyttämiseen tutkimusaineistona.

Tutkimukseeni liittyvät eettiset kysymykset ja pohdintani liittyvät tutkittavieni kunnioittamiseen ja vahingoittamisen välttämiseen. Tutkimuksenteossa keskeinen itsemääräämisoikeutta toteuttava periaate on tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus (Rauhala & Virokannas 2011, 240). Aineistona käyttämiäni kertomuksia ei kuitenkaan ole alunperin kirjoitettu tutkimuskäyttöä varten, eikä minulla ole ollut mahdollisuutta pyytää kirjoittajilta lupaa niiden käyttämiseen tutkimusaineistona. Lupa tarinoiden käyttämiseen tutkimusaineistona on pyydetty vain Naisten linjalta, jonka internetsivustolla kirjoitukset on julkaistu. Onko niiden käyttäminen aineistona siten eettisesti oikein? Kenties kertomusten kirjoittajat eivät haluaisi kenenkään tekevän niistä omia tulkintojaan ja analyysjeaan. Vilma Hänninen (2000, 34) kysyy, että: ”Onko tutkijalla oikeus ottaa ihmisten elämälleen antama merkitys suurennuslasinsa alle viileän analyysin kohteeksi? Miten analysoida ja esittää tarinoita niin, että tutkimukseen osallistuneet ihmiset eivät koe tulleensa hyväksikäytetyiksi tai väärinymmärretyiksi?” Olenkin pohtinut, että tulenko tutkimuksellani haluamattani muokkaamaan tai vääristelemään naisten tunteita tai kokemuksia. Ymmärrätkö oikein sitä, mitä naiset kertomuksellaan haluavat kuvata ja kertoa?

Tutkimuksen tekeminen onkin herättänyt minussa pohdintoja siitä, mitä tarinoiden kirjoittajat tulkinnoistani ajattelisivat tai olisivatko he samaa mieltä. Onko minun tutkimuksellani mahdollista vahingoittaa tutkittaviani, vaikka en ole ollut heihin minkäänlaisessa suorassa kontaktissa? Olen pohtinut, että esimerkiksi alistuneisuuden kautta kuvattujen tarinoiden kirjoittajat saattaisivat kokea epäonnistumista tai huonommuutta.

Erityisen vaikeaksi olen kokenut kertomuksissaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevien naisten toimijuudesta kirjoittamisen. Minulla on ollut tunne, että tahtomattani ja tarkoittamattani tulen leimanneeksi heitä jollain lailla vääränlaisiksi. Vilpitön tavoitteeni on kuitenkin ollut ymmärtää heitä ja lisätä myös muiden ymmärrystä siitä, miksi väkivallan kohteena olevat naiset eivät aina pysty aktiiviseen toimijuuteen. Ajattelen myös, että jos ihminen alistuu väkivaltaisessa suhteessa, se ei tarkoita samankaltaista toimijuutta muussa elämässä. Naisen toimijuus voikin suhteen ulkopuolella tai suhteen jälkeen näyttäytyä aivan toisenlaisena. Toivonkin, että aineistoni tarinoita kirjoittaneet naiset tutkielmaani mahdollisesti lukiessaan eivät kokisi tulleeensa väärin tulkituiksi, vaan ajattelisivat, että olen tutkimuksellani antanut heille ”äänen” ja lisännyt yleistä tietoisuutta parisuhdeväkivaltaan liittyvistä asioista.

Eettisesti kestävän sosiaalityön tutkimuksen tulisi lisäksi olla tutkittaville ihmisille hyödyllistä ja rakentavaa (Rauhala & Virokannas 2011, 246). Uskon, että tutkimuksestani onkin enemmän hyötyä kuin haittaa. Tutkimukseni luettuaan niin kertomusten kirjoittajat kuin muutkin parisuhdeväkivallan kohteena olevat saattaisivat ymmärtää paremmin omaa käyttäytymistään ja ajatteluaan. Ajattelen, että tutkimukseni lukeminen saattaisi siten auttaa heitä eteenpäin omassa väkivallasta erottautumis- ja eheytymisprosessissaan. Pyrkimykseni on tutkimuksellani vaikuttaa myös yhteiskunnallisesti lisäämällä tietoisuutta parisuhdeväkivallasta ja kyseenalaistamalla sitä oikeuttavia kulttuurisia ajatusmalleja.

Katsonkin tutkimuksellani toteuttavani Talentia ry:n (2005, 6, 25-27) eettisiä ohjeita, joiden mukaan ammattietiikka merkitsee ennen kaikkea halua ja kykyä nähdä ja kuulla arjen toiminnoissa erilaisia vaihtoehtoja sekä halua ja kykyä mahdollistaa asiakkaan omien näkemysten esiin tuominen. Ohjeet korostavat, että sosiaalialan ammattihenkilön on tärkeää edistää avointa keskustelua työn tavoitteista ja menettelytavoista. Ongelmien ja epäkohtien esiin nostaminen on tärkeää ja välttämätöntä, kun halutaan saada aikaan muutosta ihmisten elämään. Tämä edistää myönteisten ratkaisumallien kehittämistä.

4 MIKÄ SITOO VÄKIVALLAN KOHTEENA OLEVIA NAISIA VÄKIVALTAISIIN SUHTEISIIN JA MIKÄ AUTTAA HEITÄ PÄÄSEMÄÄN EROON VÄKIVALLASTA?

On useita tekijöitä, jotka toisaalta sitovat väkivaltaisissa suhteissa eläviä naisia suhteisiin ja toisaalta estävät heitä irrottautumasta suhteistaan. Kuvaan seuraavassa analyysiani väkivaltaisiin parisuhteisiin sitovista tekijöistä. Nämä liittyvät luottamukseen, vallankäyttöön, pelkoon, voimavarojen puutteeseen, haavoittumiseen, syyllisyyden tunteeseen, häpeään, väkivallan normalisointiin ja kieltämiseen ja toimintamahdollisuuksien puuttumiseen.

4.1 Väkivaltaan sitovia tekijöitä

4.1.1 Luottamus

Olen aiempaan kuvannut parisuhteita luottamussuhteina, joiden perustana toimivat tietyssä ajassa ja tilassa muovautuvat odotukset ja oletukset. Parisuhteiden perusteena on luottamus, joka mahdollistaa intiimiyden ja rakkauden. Parisuhteissa toisen odotetaan käyttäytyvän tietyllä, toisen edun huomioon ottavalla tavalla. Siten parisuhteissa tapahtuva väkivalta tunkeutuu rakkauden, lämmön ja vastavuoroisuuden alueelle, jossa luottamus mahdollistaa myös ruumiin rajojen ylittämisen ja ylittymisen. (Husso & Virkki 2008, 262.)

Aineistoni tarinoissa tyypillisiä ovat kuvaukset suhteen alkuun liittyvästä voimakkaasta luottamuksesta, puolison ihanuudesta ja rakkaudesta. Tämä luo pohjaa luottamuksellisille suhteille ja siten väkivallan myöhemmälle mahdollistumiselle. Seuraavat lainaukset kuvaavat parisuhteiden luottamuksen rakentumista:

”Olin juuri täyttänyt 18-vuotta, kun tapasin hurmaavan ja hauskanäköisen pojan. Poika oli ihana, huomaavainen, hyvä puhumaan. Olin aivan myyty. ...Olimme todella läheisiä ja rakastuneita.” Saara

”Suhteemme eteni nopeasti. Hän oli uskomattoman huomaavainen, avasi kaikki ovat ja antoi minun kulkea niistä ensin, sytytti savukkeeni ja hymyili tavalla, joka sai minut uskomaan, ettei hän koskaan voisi hymyillä niin kenellekään muulle.”
Linnea

”...suhteen alussa mies oli taivaallinen. Kehuja, rakkautta ja uudelleen kehuja. Kelpasin juuri sellaisena kuin olin ja olin hänelle riittävä, kunnes en enää ollutkaan.” Silja

Monissa tarinoissa toistuvat rakkaudenosoitusten ja väkivallantekojen vuorottelu. Väkivallantekojen jälkeen miehet katuvat ja pyytelevät anteeksi, ja saavat näin naiset jälleen luottamaan itseensä ja uskomaan yhteiseen tulevaisuuteen:

”Minua verrattiin toisiin naisiin ja haukuttiin.” *”Sorry baby, I love you”* sai minut unohtamaan sen, kuinka hetki sitten olin vielä viiden euron huora, jota parempia olivat kaikki maailman naiset.” Silja

”Makasin sängyllä, kädet puristivat kurkkuani. Muistan, että se sattui ja ruskeat silmät kiiluivat raivosta. ...Samana iltana mies itki ja katui tekoaan. Lupasimme, ettei enää koskaan uudelleen. Hetken kaikki oli sekaisin, mutta suhde jatkui. Hän oli jälleen se ihana mies, jolle kelpasin.” Silja

”Joskus oli parempia aikoja. ...Pienet rakkaudenosoitukset koin voimakkaasti, ne auttoivat minua huonojen aikojen yli.” Elina

Husso ja Virkki (2008, 264, 266) kuvaavat, kuinka väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden kertomuksissa luottamuksen ylläpitäminen näkyy uskona parempaan huomiseen, väkivallantekojen sivuuttamisena ja selittämisenä yksittäisiksi poikkeuksiksi parisuhteen normaalissa kulussa. Joissakin tilanteissa rakkauden ja parisuhteen vaaliminen voi tuntua

tärkeämmältä kuin oman henkisen ja ruumiillisen koskemattomuuden varjeleminen. Näin luottamus toimii parisuhteita -väkivaltaisiakin- ylläpitävänä voimana. Myös Ojuri (2006, 19-20) kuvaa sitä, kuinka kiintymyksen, rakkauden ja väkivallan yhteenkietoutumisesta muodostuu se todellisuus, jossa naiset elävät ja toimivat. Usein naiset palaavatkin menneisyyden hyviin muistoihin ja uskovat parempaan huomiseen.

Monet väkivaltaisissa suhteissa eläneet naiset kertovat häilyneensä pitkään epäluottamuksen ja luottamuksen välillä, mutta irrottautuneensa suhteesta vasta siinä vaiheessa kun luottamus kumppaniin on loppunut. Tämä liittyy tulevaisuuteen liittyvien odotusten kääntymiseen kielteisiksi, joka voi katkaista luottamuksen ja yhteisyyden kokemuksen. (Luhmann 1979, 71-74, Husson & Virkin 2008, 266-267 mukaan.) Seuraava ote kuvaa luottamuksen ja uskon loppumista:

”Somehow there was still some hope in me mind that my husband would better his ways. ...Later he come back very drunk. I had to go for dinner alone. Sitting at the table, eating alone I looked around. I saw couples eating together, laughing and smiling. ...Something in my mind shifted. I realized the discussion about us and our relationship would not happen on this trip. It would never happen. ...When we got home, I made up my mind that this was not the kind of relationship I had signed for. I told my husband I wanted a divorce...” Mariam

Luottamuksen tarkastelu tekee ymmärrettäväksi sitä, että luottamus osaltaan ylläpitää väkivaltaisia parisuhteita. Husso ja Virkki kuvaavat, kuinka väkivallan kohteiksi joutuneet naiset potevat pikemminkin syyllisyyden, häpeän ja epäonnistumisen kokemuksia, kuin raivon, vihan ja suuttumuksen tunteita. Mahdollisesti syntyneitä vihan tunteita kontrolloidaan, koska niiden pelätään murentavan suhdetta kannattelevaa luottamusta. Luottamus taas mahdollistaa rakkauden ja hellyyden kaltaisia läheisiä suhteita ylläpitäviä tunteita ja estää etäisyyttä synnyttäviä tunteita, kuten vihaa, raivoa ja katkeruutta. (emt., 270-271.) Myöskään aineistoni naisten tarinoista ei juurikaan löytynyt kuvauksia vihasta tai suuttumuksesta, vaan naisten kokemat tunteet olivat juurikin syyllisyyden, häpeän ja alistumisen kokemuksia. Luottamus mahdollistaa siten parisuhteissa elämisen riskeistä

huolimatta mahdollistamalla väkivallasta välittämättä jättämisen (emt., 270-271).

4.1.2 Väkivallan tekijän vallankäyttö ja kontrollointi

Keskeinen tekijä sukupuolistuneessa väkivallassa on sukupuolten välillä oleva kulttuurisiin jäsenyyksiin perustuva epäsymmetrinen valtasuhde (Ronkainen 1999, 143-144). Parisuhdeväkivallan ilmenemisessä keskeistä on miesten kontrollihakuisuus, jolloin miehet käyttävät väkivaltaa kontrollin saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi (Piispa 2004, 25). Miesten naisiin kohdistamaa vallankäyttöä ja kontrollointia ilmenee muodossa tai toisessa myös jokaisessa aineistoni tarinassa. Useissa tarinoissa miehen kontrollointi on hyvin voimakasta ja johtaa epätasapainoiseen valtasuhteeseen:

”En enää lähtenyt viihteelle enkä tavannut kavereitani, sillä poikaystäväni oli mustasukkainen kaikista. Kouluun meneminen oli vaikeaa. Kaikesta piti tehdä tiliä ja missään ei saanut olla rauhassa. Jos tekstiviestejä ei kuulunut tai en vastannut puhelimeen, alkoivat kuulustelut välittömästi: missä olit ja kenen kanssa, mitä teit?” Saara

”When living in a big city, my husband became stricter and stricter with me. He didn't allow me make any new friends. ...One evening after work I decided to go for a drink with an acquaintance I knew from Zambia. I called my husband assuring it was okay. When I came home, I had to pay the price for the nice evening I had had. He hit me and took away my phone, my wallet and keys to our home.” Mariam

”Nyt tiedostan, että hän jo ensimmäisellä lyönnillä sai minut valtaansa, pelkäsin siitä asti seuraavaa lyöntiä ja raivokohtausta. En uskaltanut elää täysillä, elin hänen valtansa alla.” Elina

Tyypillinen piirre naisten tarinoissa on myös, että miehen kontrollikäyttäytyminen alkaa pienemmästä vallankäytöstä ja voimistuu pikkuhiljaa:

”...kaupungilla ollessamme hän käveli aina vähintään 50 metriä edelläni ja sain juosta perässä. Jos joskus hukkasin hänet, hän moitti minua hitaaksi ja tyhmäksi. Yrittäessäni puolustautua hän ei edes vaivautunut vastaamaan, vaan hiljensi minut halveksivalla katseella ja puhumattomuudella. Luulen, että jotain särkyi sisälläni ensimmäisen kerran.” Linnea

”Pienet omituisuudet uivat suhteeseemme vähitellen, Jari toivoi, että pitäisin puhelimeni pois päältä kun olimme yhdessä. Sitten hän antoi minulle lahjaksi uuden puhelimen. Nyt Jari saattoi koska vain takavarikoida ostamansa puhelimen jos käyttäydyin hänen mielestään huonosti.” Teija

Kontrolli on yhteydessä väkivaltaan ja kertoo väkivallan dynamiikasta (Nyqvist 2008, 152). Nyqvistin mukaan miesten kontrollikäyttäytyminen on usein seksuaalistunutta emotionaalista väkivaltaa, jolloin kontrollin tavoitteena on naisten seksuaalisuuden kahlitseminen. Seksualisoitunut kontrolli saa monia muotoja, jolloin miehet pyrkivät esimerkiksi tarkistamaan, ettei kumppani ole toisen miehen kanssa. Miehet saattavat myös määrätä kenen kanssa ja mistä naiset saavat puhua ja ylipäättään olla tekemisissä. Taloudellisella kontrollilla miehet taas voivat estää naisia opiskelemasta tai käymästä harrastuksissa tai esimerkiksi kulttuuritapahtumissa. Usein pelkkä tietoisuus miesten kontrollista saa naiset pysymään kotona ja välttämään vaikeuksia. Tämä ei usein kuitenkaan vähennä miesten pyrkimyksiä kontrolloida kumppaneitaan. (Nyqvist 2001, 90-94.) Seuraava katkelma kuvaa aineistossani toistuvaa miesten kontrollikäyttäytymistä, joka rajoittaa voimakkaasti naisten mahdollisuuksia parisuhteen ulkopuolisiin sosiaalisiin suhteisiin ja muuhun kodin ulkopuoliseen elämään:

”...aluksi ajattelin, että se menee ohi. Ei se mennyt. Tilanne paheni pikkuhiljaa hiipimällä. En saanut tavata entisiä kavereitani, en olla tekemisissä sisarusteni ja vanhempieni kanssa, en puhua kauppareissuilla tuttujen kanssa. Lopulta estettiin jopa töihin meneminen, haukuttiin huoraksi ja kuulusteltiin aikaisemmista suhteistani.” Kati

Nyqvist (emt., 154.) kuvaa yhtenä kontrollin muotona huorittelua, joka on hänen mukaansa väkivaltaisuuteen taipuvaisten miesten keskuudessa lähes sääntö. Nyqvist tulkitsee seksualisoituneet, alistavat ja loukkaavat puhetavat keinoiksi heikentää naisen itsetuntoa, jonka kautta miehet pyrkivät hallitsemaan naista ja estämään häntä lähtemästä. Halventavasta puhetavasta välittyy myös jatkuva fyysisen väkivallan uhka. Seuraava ote kuvaa rakkaudenosoitusten vähittäistä muuttumista kontrollikeinona toimivaksi halventavaksi puhetavaksi:

”Viikkojen saatossa ”I love you” väheni ja tilalle tuli huora. ...Muilla sanotaan kotona ”huomenta”, meille ”huora” oli yhtä normaali sana ja kulki arjessamme mukana.” Silja

Väkivalta on Nyqvistin (emt., 158.) mukaan yhteydessä miesten dominanssin kyseenalaistumiseen ja erityisesti tilanteisiin, joissa naisen erottautumishalut tai -pyrkimykset tulevat näkyviksi. Jos nainen lähtee suhteesta tai uhkaa lähtevänsä, merkitsee se miehille pahinta mahdollista tilannetta. Miesten pelko ja epäily naisen lähtemisestä uhkaa toteutua. Erotilanteessa miehet kokevat voimakasta tuskaa kumppaniin kohdistuvan kontrollin pettämisestä ja sietämättömästä ajatuksesta naisen menettämisestä toiselle miehelle. Äärimmäisessä tilanteessa miehet voi jopa riistää hengen naiselta tai tämän uudelta kumppanilta. Seuraavassa katkelmassa nainen on jo lähtenyt pariskunnan yhteisestä kodista ja kertonut haluavansa erota. Naisen elämämuutosta varjostaa kuitenkin pelko miehen käyttäytymisestä ja mies päätyykin lopulta äärimmäiseen väkivallantekoon:

”When my husband realized he was really about to lose me, he came to see me. He was on his knees asking me to get him back, saying he would change. I insisted I was done and I just wanted to a divorce. My husband wasn't satisfied with my decision. He started harassing me over the phone. ...I just wanted to get to home as fast as I could. When there were 200 meters left, a man grabbed me. He had his arms across my shoulders and before I could say anything, I was stabbed on the throat with a knife. ...I was pushed to the ground. I saw the shoes of my attacker and realizes it was my husband. ...I was suddenly surrounded by doctors

and nurses. They told me I was at the emergency ward of Meilahti hospital. I had been stabbed 27 times. ...He was sentenced to prison for six years.” Mariam

Suvi Keskinen (2005, 50) kuvaa, kuinka miesten käyttämät vallan ja kontrollin taktiikat eivät aina ole kuitenkaan suoria, vaan ne ovat usein hienovaraisia ja toteutuvat subjektien oman toiminnan kautta. Keskinen käyttää käsitettä kurinalaistava valta kuvaamaan esimerkiksi painostamista, jonka myötä naiset muokkaavat itsestään ”kurinalaisia ruumiita”. Tuolloin naisista rakentuu mukautuvia subjekteja, joiden vastahakoisuudesta huolimatta miesten ei tarvitse uhkailla tai pakottaa heitä, vaan naiset mukautuvat miesten vaatimuksiin. Useissa aineistoni tarinoissa on seuraavankaltaisia kuvauksia väkivallan kohteena olevien naisten mukautumisesta ja pyrkimyksestä miellyttää miehiään:

”Opin hyvin äkkiä olemaan hiljaa ja vain hymyilemään kauniisti. En saanut olla iloinen, enkä kauhean surullinen.” Leena

”Vetäydyin sosiaalisista tilanteista, muutuin kotona hiljaiseksi hissukaksi ja häpesin itseäni ja miestäni. En uskaltanut ilmaista tunteitani ja hiljalleen lopetin myös positiivisten tunteiden ilmaisun.” Elina

Parisuhdeväkivalta ei olekaan episodimaista, kuten väkivaltaiset miehet sen usein näkevät, vaan verbaalisen alistamisen, kontrollin ja suoran väkivallan muodot ennemminkin vaihtelevat. Eri väkivallan muodot, kuten fyysinen, psyykkinen, henkinen ja taloudellinen väkivalta eivät siten ole erillisiä, vaan liittyvät kiinteästi toisiinsa. Naiset eivät Nyqvistin mukaan väkivaltakertomuksissa kuvaakaan, että jonkin tyyppinen väkivalta olisi toisia vakavampaa. Psykkisen väkivallan jatkuva läsnäolo kuitenkin hallitsee naisten kuvauksia. Väkivallan muodot myös vaihtelevat suhteesta toiseen ja suhde voi olla hyvin alistava ja kontrolloiva, vaikkei fyysistä väkivaltaa tapahtuisikaan. (Nyqvist 2008, 152.) Henkinen väkivalta ja fyysisen väkivallan uhka toistuu myös aineistoni kertomuksissa. Se on voimakkaasti naisten voimavaroja kuluttavaa:

”Joskus hän kävi minuun fyysisesti käsiksi, mutta pahinta oli henkinen alentaminen ja halveksunta. En ole vieläkään toipunut siitä kokonaan.” Linnea

Naisten tarinoissa toistuva miesten voimakas kontrollikäyttäytyminen rakentuu usein keskeiseksi naisien väkivaltaisiin suhteisiin sitovaksi tekijäksi. Vallankäyttö on miesten yritystä pitää yllä järjestystä, joka väkivaltana ilmetessään johtaa usein naisten alistumiseen ja toimijuuden kapeutumiseen.

4.1.3 Pelko

Pelkoa pidetään usein väkivallan tai väkivallan uhan tunnuksena. Esimerkiksi pelkkä oven paukuttaminen kiinni voi aiemman kokemuksen perusteella merkityksellistyä potentiaalisen väkivallan uhan kokemukseksi. (Jokinen 2000, 13.) Suvi Keskinen (2005, 49-50) kuvaa miesten hienovaraisia vallankäytön keinoja ja kurinalaisuuden vaatimusta, jonka ylläpitämiseksi miesten ei tarvitse edes kovin usein käyttää väkivaltaa, koska pelkkä muisto tai uhkaus riittää saamaan naisen kuuliaiseksi. Pelkoa voidaankin pitää väkivallan merkittävimpänä ja yleisimpänä oireena pahoinpitelyjen määrästä ja laadusta riippumatta (Ojuri 2006, 17). Pelko on myös aineistoni kertomuksissa voimakkaasti läsnä. Se on keskeisenä tekijänä estämässä naisia lähtemästä väkivaltaisista suhteistaan:

”Yritin lähteä riitojen yhteydessä, mutta hän oli vienyt puhelimeni juuri silloin kun olisin soittanut apua. Yrittäessäni lähteä, hän uhkasi hakata minut ja laittaa tappajat perääni. En siis silloinkaan voinut lähteä. ...hän uhkaili nakkaavansa lapsen parverkkeelta, koska lapsi oli minulle niin tärkeä. Hän sanoi katsovansa kuinka tärkeä lapsi minulle on: hyppääkö perässä.” Riina

”Vauvan kanssa kotiinpaluu pelotti, mutta muutakaan vaihtoehtoa en tiennyt olevan olemassa. ...ensimmäiset 2 kuukautta pidin tytärtäni sylissä, koska en uskaltanut laskea häntä mihinkään väkivallan pelossa.” Kati

Husso ja Virkki kuvaavat, kuinka oman kumppanin pelkääminen ja pelon näyttäminen on parisuhteissa epäluottamuksen osoitukseksi tulkittavissa. Monet väkivallan kohteena olleet naiset kertovatkin vältelleensä paljastamasta pelkoaan kumppanilleen, koska epäluottamuksen ilmauksena pelko olisi kyseenalaistanut koko suhteen perustan ja saanut mahdollisesti aikaan väkivaltaisia reaktioita. Luottamus ja pelko ovatkin parisuhteissa vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa. (Husso & Virkki 2008, 267-268.) Seuraavat otteet kuvaavat pelon ja heikkomuuden kokemusten näyttämisen välttelemistä miesten väkivallantekoihin provosoitumisen pelossa:

”Mies pysähtyi eteeni, pelkäsin mitä tapahtuu, mutta yritin olla näyttämättä pelkoani. Hän rykäisi ja sylkäisi sitten eteeni sanoen, ”en arvosta sinua millään tasolla”. Pelkäsin niin, että vapaisin sisältä ja yritin olla millään tavalla reagoimatta, etten provosoisi.” Kati

”Itkeminen ärsytti miestä, joten lattiaa ei enää pyyhittykään luutulla, vaan minulla itselläni.” Silja

Pelko onkin keskeinen tekijä estämässä ja hidastamassa väkivaltaisista suhteista irrottautumisesta. Miesten kontrollikäyttäytyminen ja väkivalta saavat aikaan pelkoa, joka johtaa alistumiseen, lamaantumiseen ja kykenemättömyyteen aktiiviseen toimijuuteen. Pelko ja alistuminen ovat siten (väkivaltaisen) vallankäytön seuraus ja kääntöpuoli.

4.1.4 Haavoittuminen, rikkoutumisen kokemus ja voimamarojen puute

Väkivalta on traumaattinen tapahtuma (Ojuri 2006, 18). Väkivaltaiseen elämänvaiheeseen liittyy erityistä tuskaa ja kärsimystä, kokemuksia epäonnistumisen, kykenemättömyyden, voimattomuuden, jaksamisen loppumisen, alistetuksi tulemisesta sekä elämänhallinnan ja kontrollin kyseenalaistumisesta. (Husso 2003, 178.) Trauman oireet, kuten väsymys, uniongelmat, levottomuus tai muistiongelmat voivat näkyä monin tavoin väkivallan kohteena olevien käyttäytymisessä, ihmissuhteissa, tunne-elämässä, persoonallisuuden

piirteissä, sosiaalisessa elämässä ja terveydentilassa. (Ojuri 2006, 18.)

Väkivalta johtaa usein sen kohteena olevien voimavarojen hupenemiseen. Aineistoni tarinoissa kuvaukset rikkoutumisen kokemuksesta ja voimattomuudesta muuttaa omaa tilannetta ovat lähes jokaisessa tarinassa toistuvia:

”Ymmärsin kyllä, ettei suhteessa ollut mitään järkeä; minun täytyisi lähteä. Mutta voimia lähtemiseen ei ollut.” Saara

””My inner voice went on mute. The only thing I could think about was how to survive from one day to another.” Mariam

Kun pahoinpitely ja väkivalta tapahtuvat yksityiselämässä, intiimeissä suhteissa, joissa rakastamme ja otamme vastaan rakkautta, on tämä kaikkein uhkaavinta ja haavoittavinta. Useissa väkivaltaisissa parisuhteissa pahoinpitelijä vielä vuorottelee väkivallan ja rakkauden osoitusten välillä, mikä saattaa lisätä pahoinpideltävien uskollisuutta pahoinpitelijöitään kohtaan. (Husso 1994, 135.) Seuraavat otteet kuvaavat väkivallan ja rakkaudenosoitusten vuorottelua, mikä vahingoittaa väkivallan kohteena olevia, mutta kuitenkin samanaikaisesti valaa uskoa yhteiseen, parempaan tulevaisuuteen:

”Kätteni oli hänen reidellään ja hän tarttui siihen ja huomasi verestävän mustelman ja kynnen puolikuun muotoiset ruvet ranteessani. Hän veti kätteni huulilleen, vapiseva pieni linnunpoikanen suuren, vahvan kouran sisällä ja suuteli sitä. ”Mä en tee sitä enää koskaan uudelleen.”” Linnea

”En osannut kuin itkeä ja kiljua. Ja tietysti vaieta. En tuntenut olevani mitään. Odotin seuraavaa kertaa, koska sitten tuli muutama hyvä päivä. Ehkä hän sanoisi rakastavansa.” Silja

Väkivallantekojen myötä tapahtuneen luottamuksen rikkoutuminen vaikuttaa dramaattisesti väkivallan kohteena olevien elämään. Luottamus on mahdollistanut itsen paljastamisen ja paljastumisen intiimillä tavalla, mikä tekee vahingoittumisen kokemuksesta luottamuksen pettäessä erityisen tuskallista. (Husso & Virkki 2008, 267.) Parisuhdeväkivallasta erityisen haavoittavaa tekee juuri se, että se tapahtuu läheisissä suhteissa, jossa odottaa tulevansa rakastetuksi ja huolehdituksi. Parisuhdeväkivalta vahingoittaaakin voimakkaasti ja kauaskantoisesti:

”Aluksi ”uhkailin” lähteväni lapsen kanssa ja aloittavani uuden elämän, useimmiten sain naurahtavan vastauksen ”Sinäkö lähtisit, hah, ei sinulla ole mitään etkä mitään saa”. Hän sai itseinhoni kasvamaan huippuunsa, jonka seurauksista kärsin vielä tänäkin päivänä.” Armi

Äärimmäiset vahingonteot tuhoavat perustavanlaatuisia käsityksiä itsestä, ympäröivästä maailmasta ja omasta suhteesta muihin ihmisiin. Ne rikkovat käsityksiä elämän tarkoituksesta, ihmisten hyväntahtoisuudesta ja maailman hyvydestä. Ne voivat myös tuottaa kokemukseen minuuden hajoamisesta ja kadottamisesta (a loss in me of myself). (Weber & Carter 2003, 138.) Seuraava ote kuvaa väkivallan vaikutusta kokemukseen omasta arvosta ja odotuksiin ihmisten suhtautumisesta itseän:

”Oli suorastaan ihmeellistä, kun sukelluskouluttajani, mies, halusi opettaa minut sukeltamaan turvallisesti. Jopa minäkin ymmärsin, että hän toivoi minun pysyvän hengissä. Tuntui ihmeelliseltä, vaikka se on vain normaalia käytöstä todellisessa, tavallisten ihmisten maailmassa.” Leena

Auli Ojuri (2006, 18-19) kuitenkin korostaa, että on tärkeää ymmärtää, että väkivallan traumaattiset oireet eivät ole merkkejä psyykkisestä häiriöstä, vaan ne ovat luonnollisia reaktioita traumaattiseen tapahtumaan. Niiden avulla väkivallan kohteina olleet yrittävät päästä jälleen emotionaaliseen tasapainoon. Tunteiden muuttuminen tai puuttuminen voikin väkivaltaisissa suhteissa toimia naisia suojaavana tekijänä. Ojuri (2006, 18, 25-26)

kuvaa, kuinka esimerkiksi turtumuksen tai tunteettomuuden kokemukset voivat toimia selviytymisstrategiana, mitä seuraava ote ilmentää:

”Lopulta lopetin sanomasta mitään. Laitoin vain ruuan ja olin hiljaa. Kuvittelin, että ylläni oli teflonia, jolloin sanat valuvat vain pois eivätkä vaikuta.” Pirkko

Väkivalta vahingoittaaakin sen kohteena olevia monin eri tavoin. Vahingoittaessaan se johtaa yksilöiden toimijuuden kapeutumiseen. Tämän vuoksi vain osalla väkivallan kokijoista on tarpeeksi vahvuutta avun hakemiseen, jonka edellytyksenä on vahva toimijuus ja kyky valintojen tekemiseen (Ronkainen 2008, 394-395). Tämä syventää entisestään väkivallankierteeseen joutumista ja vaikuttaa kauaskantoisesti yksilöiden hyvinvointiin.

4.1.5 Häpeä, epäonnistumisen tunteet ja kokemus omasta syyllisyydestä väkivaltaan

Väkivallan kokemuksessa keskeistä on, että se riistää intimitetin suojan. Tämä tuottaa häpeää ja eristää meidät pois yhteydestä toisiin. Meidät paljastetaan ja näytetään tavalla, jota meidän on vaikea kokea omaksemme. (Ronkainen & Näre 2008, 13-14.) Häpeää kokeva toivoisi olevansa yksin ja toisaalla (Ronkainen 1999, 136). Kun taas tunnistetuksi tuleminen, sekä integriteetin ja rajojen kunnioittaminen rakentaa luottamusta ja sidettä toistemme välille (Ronkainen & Näre 2008, 13-14).

Pelko liittyy kiinteästi häpeään. Se, mitä pelätään on pelko menetyksestä ja hylätyksi tulemisesta. Siinä pelon tunteet yhdistyvät intiimiyteen, läheisyyteen ja rakkauteen. Mitä tärkeämmäksi rakkauden ja läheisyyden kokemukset kasvavat, sitä suuremmaksi häpeä muodostuu. Parisuhdeväkivalta mahdollistuu juuri läheisyyden ja häpeän kautta, ja tuottaa kokemuksen, ettei ollut rakkauden arvoinen. (Ronkainen 1999, 136.)

Syyllisyyden kokemusten muodostumiseen osaltaan vaikuttavat kulttuuriset väkivallan selitysmallit, jotka ylläpitävät tietynlaisia väkivaltaan ja sukupuoliin liittyviä odotuksia. (Husso & Virkki 2008, 270.) Suvi Ronkaisen (1999, 132-133) mukaan tunteet eivät ole pelkästään sisältä kumpuavia, vaistonvaraisia tai sosiaalisen ulkopuolelle sijoittuvia, vaan ne rakennetaan ja ne rakentuvat suhteessa yksilöhistoriaan, sosiaaliseen kognitioon ja tilanteeseen. Ne ovat osa sitä prosessia, jossa tilanteelle, itselle ja kokemukselle haetaan tulkintaa. Tilanteiden tulkinnat eivät olekaan sattumanvaraisia, vaan ne rakenteellistuvat ja säännönmukaistuvat tavalla, joka heijastaa sosiaalista todellisuutta ja sen tärkeitä jakoja. Tunteiden kokemisessa ja erilaisissa tilanteissa toimimisessa merkityksellisiä ovat tilanteista ja itsestä tehdyt tulkinnat, kuten hyvä, paha, vältettävä, tavoiteltava, oikea ja väärä.

Sukupuolistuneet käsitykset parisuhdeväkivaltaan liittyvästä syyllisyydestä ja häpeästä ovat voimakkaita ja naisuhrien syyllistämiseksi on pitkät historialliset juurensa. Ronkaisen (2010, 247-248) mukaan seksuaalisuuden koskemattomuuden varjeleminen ja perhe-elämän tasapainon säilyttäminen miellettiin pitkään naisten vastuiksi ja väkivallanteot määrittyivät naisten epäonnistumisiksi näissä tehtävissä. Ronkainen (1999, 149) kirjoittaa naisten häpeän ja syyllisyyden tunteiden kulttuurisidonnaisuudesta ajatuksia herättävästi: ”niin kauan kuin arvostamme subjektia, joka mieluummin särkee kuin särkyä, ylläpidämme kulttuurista valhetta, jossa väkivallan häpeä on uhrin häpeä.” Seuraavat otteet kuvaavat naisten kokemuksia epäonnistumisesta kulttuurisiin odotuksiin perustuvassa parisuhteessa ja puolisuudessa:

”Minua hävettää koko avioliitto ja tästä on siksi niin vaikea puhua.” Pirkko

”...koen olevani mitätöity, koen olevani syyllinen moneen tapahtumaan ja koen hirvittävää tarvetta korjata välimme kuntoon. ...Häpesin itseäni ja tilannetta, toivoin aina parempaa.” Elina

Väkivaltaisissa suhteissa eläminen johtaakin usein kokemukseen normatiivisten odotusten pettämisestä. Tämä johtaa helposti syyllisyyden, häpeän ja epäonnistumisen tunteisiin. Väkivallan kohteena olleiden naisten pettymys kohdistuu usein omiin tekoihin, kykyihin ja olemisen tapaan ennemmin kuin väkivaltaa tehneen toimintaan. (Husso & Virkki 2008, 270.) Myös aineistoni tarinoissa toistuvat naisten kokemukset syyllisyydestä väkivaltaan:

”Syytin itseäni. Ehkä olin sittenkin hymyillyt liian leveästi jollekin vastaantulijalle? Koetin muuttaa käytöstäni niin, ettei poikaystävällä olisi enää syytä suuttua.”

Saara

... Minä olin hämmentynyt ja onneton ja tunsin itseni syyppäksi kaikkeen. Aloin tuntea olevani huono ja mietin, että minun pitää yrittää parantaa tapani.” Linnea

Suvi Ronkainen (1999, 139-141) kuvaa, kuinka naisten kuvauksissa viha on kuivunut kasaan, mutta kertomukset ovat tulvillaan syyllisyyttä siitä, ettei nainen ole onnistunut luomaan edellytyksiä avio-onnelle, lasten tyytyväisyydelle ja tasapainoiselle perhe-elämälle. Syyllisyyttä siitä, ettei nainen ollutkaan toisenlainen. (Ronkainen 1999, 139-141.) Naiset saattavat hakea syytä väkivallalle omista ominaisuuksista ja kantaa syyllisyyttä perhe-elämän epäonnistumisesta tai kyvyttömyydestä vaikuttaa miehen käyttäytymiseen. He murehtivat myös huonoa vaimouttaan ja äitiyttä. (Ojuri 2006, 20-21.) Tällainen syyllisyys lähestyy jo häpeää, koska henkilö ei koe vain itse tehneensä jotain väärin vaan olevansa itse väärä (Ronkainen 1999, 139-141). Myöskään tutkimissani naisten tarinoissa kuvauksia vihasta ei juurikaan ollut. Kuvaukset omasta syyllisyydestä ja epäonnistumisesta sen sijaan toistuivat.

Häpeän kokemus toimii myös kontrollin välineenä. Ronkainen (1999, 135-136) erottaa häpeän kokemuksesta kaksi erityyppistä häpeää. Ensimmäinen on episodinen, jolloin kyse on väliaikaisesta nöyryytyksestä, joka antaa mahdollisuuden reflektoida itseä. Toinen häpeä on alistetun häpeää, joka köyhdyttää kokijoitaan. Tällaisessa häpeässä alempiarvoisuus ja huonommuus sisäistetään, ja se voi johtaa kokemukseen, ettei ole

kenenkään rakkauden arvoinen. Häpeä, kokemus huonoudesta ja alempiarvoisuudesta on myös keskeinen valtasuhteiden uusintamisen tekijä. Ne, jotka saadaan tuntemaan häpeää, saadaan myös pitämään vähempiarvoista asemaansa oikeutettuna. Seuraava katkelma kuvastaa äärimmäistä alistamista, joka on saanut väkivallan kohteena olevan naisen epäilemään itseään ja sisäistämään voimakkaan alempiarvoisuuden tunteen:

”Kävelin rantaan ja Jari tuli viereeni halailemaan minua. Hän muistutti olevansa ainoa ihminen maailmassa, joka jaksoi sietää niin hirveää ihmistä kuin minä, Jarihan se oli, joka piti minut hengissä. En jaksanut sanoa enää mitään. ...Jarin elämä näyttäytyi yhä selkeämpänä silmieni edessä, mihin olinkaan sekaantunut? Surullista on, että samalla aloin epäillä itseäni, olinko sittenkin pettänyt Jaria monien miesten kanssa? Jari oli omasta totuudestaan niin varma ja toisti sitä niin usein, että ”pettävä pirihuora” oli huomaamatta tullut osaksi identiteettiäni. Ehkä olin vain niin hullu, etten huomannut käyttäväni huumeita tai pettäväni miestäni?” Teija

Parisuhdeväkivalta muuttaakin voimakkaasti sen kohteena olevien naisten toimijuutta, kokemusta omasta itsestään ja suhdetta ulkomaailmaan. Marita Husso (1994, 136) kuvaa väkivallan kohteena olevien naisten kokemuksia häpeästä, syyllisyydestä ja arvottomuuden kokemuksesta osuvasti: ”Nainen etsii itsestään motiivivia miehen käyttäytymiselle ja näkee itsensä lyöjän silmin, mitättömänä, arvottomana, epäonnistuneena ja vastenmielisenä. Naiset yrittävät muuttaa sitä, mitä näkevät – siis itseään, ensin siksi, että mies lopettaisi lyömisen, lopuksi selvittääkseen tilanteesta tai tilanteessa. Heidän itsetuntonsa rippeet säilyvät vain, jos muut eivät saa tietää, miten he sallivat itseään kohdeltavan.”

Syyllisyys ja epäonnistumisen kokemukset ovat siten keskeisinä tekijöinä estämässä naisia lähtemästä väkivaltaisista parisuhteista. Naiset ajattelevat itse olevansa syyppaita väkivaltaan, jolloin ratkaisu ongelmaan ei ole suhteesta lähteminen, vaan he pyrkivät korjaamaan tilannettaan muuttamalla itseään ja omaa käyttäytymistään.

4.1.6 Väkivallan selittäminen, normalisointi ja usko parempaan

Väkivallan selittäminen on kiinteästi yhteydessä kulttuurisiin merkityksenantoihin ja odotuksiin parisuhteista, ja miesten ja naisten puolisuudesta. Auli Ojuri (2006, 25) mukaan naiset katsovat olevansa vastuussa perheen hyvinvoinnista, joka saattaa johtaa minä pärjään kyllä -ajatteluun. Parisuhdeväkivallan sietämisessä onkin osaltaan kyse selviytymisen pakosta. Väkivallan kohteena olevat naiset tyypillisesti yrittävät kaikin keinoin miellyttää miestänsä. Nämä naisten käyttämät, sinänsä rationaaliset selviytymiskeinot ovat kuitenkin keskeinen tekijä estämässä väkivallan kohteena olevia naisia hakemasta apua.

Naisten sisäistetyt odotukset vahvuudesta ja sitoutumisesta hoivaan ovat osaltaan vaikuttamassa naisten päätöksiin pysyä suhteissaan. Naisilta odotettu vasturationalisuuden piirre saattaa näkyä väkivaltaisissa parisuhteissa siten, että naiset pyrkivät toiminnallaan säilyttämään rauhan perheessä ja pitämään perheen yhdessä. (Piispa 2004, 55.) Ydinperheestä on tullut monille myytti, joka sanelee ”oikean” elämisen mallin, ja on oman onnistumisen ja normaaliuden mittari. Ajatus perheen purkamisesta voi tuntua niin ahdistavalta, että parisuhteessa pysytään väkivallasta huolimatta. Myös lähiympäristö voi painostaa pitämään kiinni ydinperheestä (Ojuri 2006, 22.), mitä seuraavan lainauksen kertoja kuvaa:

”Odottaessani kymmenettä lastani, olin hirveän uupunut ja hain apua. Lestadiolasiyhteisössämme minua pyydettiin antamaan miehelle anteeksi.” Leena

Tavallista on myös, että väkivaltaa selitetään alkoholilla tai stressillä, tai esimerkiksi miehen lapsuudenkokemuksilla tai edellisen puolison uskottomuudella (Ojuri 2006, 20). Seuraavat otteet kuvaavat myös aineistoni kertomuksissa ilmenevää väkivallan selittämistä miehistä ulkoisilla tekijöillä:

"I thought he was still going through emotions associated with his brother's passing. He was full of grief and still facing a lot of pressure from work. His violent behavior continued, but I kept justifying it in my mind with the things that happened to him. ... Somehow there was still some hope in me that my husband would better his ways." Mariam

"Tiedän, että mieheni rakasti minua, hänellä ei vain ollut välineitä käsitellä tunteitaan oikein." Elina

"Yritin ymmärtää äkillistä muutosta, ajattelin hänen olevan ehkä stressaantunut tai masentunut." Linnea

Tavallista on myös ajattelu, että väkivalta on ohimenevää (Ojuri 2006, 20). Seuraava ote kuvastaa naisen uskoa parempaan tulevaisuuteen ja miehen väkivallan loppumiseen:

"Humalassa hän saattoi läpsiä ja potkimalla aiheuttaa mustelmia. Ajattelin sen vain olevan väливаikaista ja hän oli pahoillaan tapahtuneesta. ...Vietin yhden päivän turvakodilla, mutta hän sai puhuttua minut sieltä kotiin. Sen jälkeen oli vähän aikaa rauhallisempaa eikä väkivaltaa ollut. Ehdin nauttia raskaudesta ja kuvittelin riitojen olevan historiaa." Riina

Myös peittely ja vaikeneminen ovat olennainen osa väkivallan prosessia. Yleensä naiset häpeävät sekä miestensä käytöstä että omaa alistumistaan ja tekevät kaikkensa salatakseen pahoinpitelyyn (Husso 1994, 137.), kuten seuraavassa otteessa:

"Juhannusta lähdimme viettämään vanhempieni mökille. Vaikka oli lämmin kesäsää, minulla oli pitkähihainen paita, etteivät vanhempani ja siskoni näkisi mustelmia." Linnea

Parisuhdeväkivallan mahdollistuminen onkin kiinteästi yhteydessä siihen liittyviin selitysmalleihin. Väkivalta saatetaan tulkita parisuhderiitojen lieveilmiöksi ja selittää sitä rakkaudella tai väkivallan kohteen ominaisuuksilla. Tämä voi johtaa siihen, että väkivallan kohteena olevien naisten omat oletukset ja odotukset normaalista parisuhteesta muuttuvat. Väkivallan muuttuessa normaaliksi se ei enää samalla tavalla uhkaa rikkoa luottamusta väkivaltaisiin kumppaneihin. (Husso & Virkki 2008, 269.)

Lundgren kuvaakin, kuinka väkivallan prosessissa naisten suhtautumista luonnehtii heidän vähittäinen sopeutuminen miesten asettamiin vaatimuksiin ja niiden sisäistäminen. Naiset alkavat nähdä itsensä miehen silmin, ja kokevat olevansa arvottomia, epäonnistuneita ja vastenmielisiä. Miehet vahvistavat väkivallan normalisoitumista eristämällä naisen ulkomaailmasta, jolloin nainen ei pysty peilaamaan kokemuksiaan muihin. (Lundgren 1992, 23-25, Piispan 2004, 43 mukaan.) Myös aineistossani on kuvauksia miesten yrityksistä eristää nainen ulkomaailmasta ja pyrkiä sen kautta estämään naista lähtemästä:

”Vankilasta paettuaan Jari oli entistä vainoharhaisempi. Minä en saanut poistua kotoa ilman Jari, jos menin kouluun minun oli oltava koko ajan puhelimen päässä. Puhuin kaikki välitunnit Jarin kanssa puhelimesta. Kouluni kesälomat olivat kauheinta aikaa, sillä silloin Jari ei päästänyt minua ulos ollenkaan. ...Ystävät kävivät oven takana minua kyselemässä, mutta Jari ei päästänyt heitä sisään. Minulla ei ollut enää ketään jolle kertoa tilanteestani.”
Teija

Parisuhteissa tapahtuvan väkivallan käsittämättömyys ja hämmentävyys edesauttavat väkivallan kieltämistä. Tämä estää väkivallasta puhumista ja johtaa helposti muista ihmisistä eristäytymiseen, jonka myötä häviävät mahdollisuudet peilata väkivallan kokemuksia ja sen herättämiä tunteita parisuhteiden ulkopuolella. (Husso 2003, 73.) Tämän myötä miehestä voi tulla ainut vertailukenttä omalle identiteetille. Tällöin väkivalta saattaa normalisoitua ja sisäistyä siten, että naisista tulee vieraita itselleen. Samalla riippuvuus miehistä tiukentuu entisestään. (Husso 1994, 137-138.) Seuraava ote kuvaa väkivallan ja pelon normalisoitumista väkivaltaisessa suhteessa:

”Jari ei kuitenkaan halunnut unohtaa minua, vaan lähetteli minulle paljon viestejä. Aluksi pidin häneen etäisyyttä, sillä viestit olivat muotoa, ”Kyllä mä sut löydän, menit minne vaan.” Jarin viestit tuottivat vielä tuolloin minussa tervettä pelkoa. ...Jarín täydellinen omistautuminen oli myös koukuttavaa, yllättäen elämässäni oli mies, joka tunnusti rakkauttaan päivittäin.” Teija

Husso kuvaa, kuinka naisten kertomuksissa tiivistyy ahdistus, syyllisyys ja oman käytöksen käsittämättömyys ja selittämättömyys. Monet naiset kertovat jälkeinpäin, etteivät he ikään kuin ”tunne” enää sitä itseä, joka eli väkivaltaisessa suhteessa. (Husso 2003, 97.) Seuraavan otteen kertoja on suhteen jälkeen havahtunut entisen elämän epänormaaliuteen ja haitallisuuteen:

”Eron jälkeen aloin nähdä ja ymmärtää, etteivät alkoholi, väkivalta, huumeet ja rikollinen ystäväpiiri kuulu normaalien ihmisten elämään eikä sellainen ole hyväksi lapsen kasvatusta ajatellen.” Maija

Väkivallan normalisointi ja normalisoituminen onkin tavallista väkivaltaisissa parisuhteissa eläville (Husso & Virkki 2008, 269). Se estää naisia näkemästä, ettei väkivalta kuulu parisuhteeseen, ja ettei väkivalta ole selitettävissä miehestä riippumattomilla tekijöillä. Väkivallan kulttuurisiin merkityksenantoihin perustuva selittäminen ja väkivallan normalisoituminen ovat siten merkittäviä tekijöitä estämästä naisia irtautumasta väkivaltaisista suhteistaan.

4.1.7 Toimintamahdollisuuksien puute

Aineistoni tarinoissa merkittäväksi väkivaltaisista parisuhteista lähtemistä estäväksi tekijäksi rakentuu myös toimintamahdollisuuksien puute. Useat kertojat kuvaavat kokeneensa, ettei heillä ole muita toimintavaihtoehtoja kuin suhteeseen jääminen:

”Vauvan kanssa kotiinpaluu pelotti, mutta muutakaan mahdollisuutta en tiennyt olevan olemassa. Itsetuntoni oli alhaalla ja kaikki tuntui toivottomalta.” Kati

”Olimme kokoajan yhdessä, joten väkivallan jälkeen minulla ei koskaan ollut aikaa miettiä, mitä oikeastaan oli tapahtunut. Aina piti vaan antaa anteeksi heti ja jatkaa kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan. ...Kukaan ei tukenut minua.” Saara

Toimintamahdollisuuksien puute liittyy naisten tarinoissa osaltaan kokemukseen siitä, etteivät he ole saaneet tarvitsemaansa apua ja tukea. Seuraavan otteen kertoja kokee yhä vuosia eron jälkeen, ettei ole tullut kuulluksi, eikä ole yrityksistään huolimatta saanut apua:

””Måste man så måste man” sade de bara åt mej på rådgivningen. De frågade hur trött pappan var men lyssnade inte på mej.” Carita

Toimintamahdollisuuksien merkitystä yksilön toimijuuden rakentumisessa ilmentää Martha Nussbaumin inhimillisten toimintavalmiuksien teoria (katso luku 2.3). Se kuvaa hyvin sitä, kuinka yksilön tyydyttävän elämän rakentuminen edellyttää monenlaisten asioiden toteutumista, jolloin myös yksilön ulkoisilla tekijöillä, kuten erilaisilla toteutettavissa olevilla toimintamahdollisuuksilla, on keskeinen merkitys yksilön tyydyttävän elämän rakentumisessa. Parisuhdeväkivallan kohteena olevien naisten irtautuminen väkivaltaisista suhteistaan on siten useiden toteutuneiden tekijöiden summa.

4.2 Väkivallasta eroon auttavia tekijöitä

Väkivallasta eroon pääseminen voi tapahtua joko väkivaltaa käyttävän käyttäytymisen muuttumisen tai väkivaltaisen parisuhteen loppumisen kautta. Minna Piispan (2004, 56) mukaan naiset tekevät paljon työtä säilyttääkseen parisuhteensa miehen väkivaltaisuudesta huolimatta. Usein naiset yrittävätkin vuosikausia saada miestään muuttumaan. Piispan tutkimuksen mukaan eroon päädytään vasta väkivaltaisen suhteen kestätyä keskimäärin 9-10 vuotta ja sitä edeltää tavallisesti hyvin pitkälinen prosessi. Leo Nyqvist (2001, 227)

muistuttaa, että muutos itsessään lähtee yksilöstä, joka pyrkii muuttamaan elämänsä suuntaa. Hän kuvaa, että lähtökohdat auttamiselle ovat tällöin huomattavasti otollisemmat kuin puhtaassa interventiossa, jolloin aloite muutokseen ei tule yksilöltä itseltään.

Turvakodista naiset hakevat usein apua vasta, kun tilanne on vakava tai väkivalta on jatkunut jo pitkään. Sinne ei yleensä lähdetä ensimmäisten väkivaltatilanteiden seurauksena. (Ojuri 2006, 26.) Turvakotiin päätyminen saattaa kuitenkin olla käännekohta naisten elämässä:

”Olin ihan väsyneenä ja poikki väkivallan vuoksi ja kerroin tästä neuvolassa itkien. Neuvolasta ohjasivat meidät turvakotiin. ...helppoa se ei ollut: lähteä salaa mitään sanomatta. Luulin vielä turvakotiin saavuttuani, että meistä tulee perhe, mutta silmäni avautuivat siellä.” Riina

Naiset havahtuvat muutoksen välttämättömyyteen usein silloin, kun väkivalta pahenee tai usko miehen muuttamiseen katoaa. (Ojuri 2006, 26.) Aineistoni tarinoissa väkivaltaisista suhteista lähteminen tapahtuukin usein vasta kun tilanne on hyvin vakava ja kärjistynyt, ja viimeinenkin luottamus mieheen ja usko parempaan tulevaisuuteen on kadonnut. Seuraavat lainaukset kuvaavat naisten lähtemiseen johtavia käännekohtia. Yleensä tätä on edeltänyt miehen vuosia kestänyt väkivaltainen käyttäytyminen, ja lähteminen tapahtuu vasta vaarallisen väkivaltatilanteen jälkeen naisen havahduttua muutoksen välttämättömyyteen:

”Eräänä perjantaina romahtin kesken koulupäivän. Minun tapauksessani romahtaminen tarkoitti sitä, että lopetin esittämisen. Olin sisäلتä revitty ja tunsin, että elämäni oli yhtä helvettiä. Avasin tupakkapaikalla suuni ja kerroin minun ja Jarin tarinan ainoalle läheiseksi kokemalleni koulukaverille. ...Sitten sovimme, että hakisin koulupäivän jälkeen tavarani kotoa ja lähtisin äitini luokse yöksi.” Teija

”Erosimme lapsemme ollessa noin puolivuotias isän yrittäessä tappa minut kuristamalla -05. Tästä alkoi kokonaan uusi vaihe elämässäni. ...Järjestin prioriteettini uudestaan. Ensimmäinen asia elämässäni on ja tulee aina olemaan lapset. ...olen oppinut olemaan kiitollinen kaikesta mitä minulle on tapahtunut. Jopa siitä, että exäni yritti tappa minut. Ilman sitä viimeistä väkivallantekoa en olisi koskaan ehkä lähtenyt.” Maija

Aina suhteesta lähteminen ei kuitenkaan tapahdu yhtäkkiä. Seuraava ote kuvaa naisen vähittäistä irtantumista suhteesta ja havahtumista suhteen tulevaisuuden puuttumiseen:

”Later he become back very drunk. I had to go for dinner alone. Sitting at the table, eating alone I looked around. I saw couples eating together, laughing and smiling. Those people seem happy, not afraid. Something in my mind shifted. I realized the discussion about us and our relationship would not happen on this trip. It would never happen.” Mariam

Väkivaltaisista suhteista lähtemisen kannalta myös väkivallaton jakso saattaa olla ratkaiseva. Nyqvist (2001, 190) kuvaa, kuinka naisten lähteminen saattaa olla vaikeinta vakavimman väkivallan vaiheessa, ja tarvittavien voimavarojen kerääminen ja lähteminen saattaa mahdollistua väkivallattomassa vaiheessa. Seuraavan ote kuvaa, kuinka väkivallan loppuminen mahdollisti naisen irtautumisen suhteesta:

”Seurustelusta tuli jotakuinkin normaalia. Elin ensimmäistä kertaa ilman fyysisiä väkivaltaa -lapsuudessa äitini oli pahoinpidellyt minua- ja pääsin vihdoinkin miettimään kaikkea kokemaani. Aloin ymmärtää, että väkivalta ei ollut minun syyni, ei ollut koskaan ollutkaan. Vuoden päästä tuon viimeisen illan jälkeen halusin erota.” Saara

Yksi merkittävä muutoksen alullepanija on myös se, että naiset alkavat ymmärtää väkivallan vaikutuksia lapsiin. Lapsella vaikin olla iso rooli äitinsä parisuhdeväkivallasta selviytymisprosessissa. Lapsi voi herättää tarpeen muutokseen, mutta myös pitää äidin kiinni elämässä, merkityksellistää sitä ja auttaa jaksamaan. (Ojuri 2006, 26.) Myös aineistostani löytyy kuvauksia siitä, kuinka elämän suuntaa muuttavia valintoja tehdään lasten vuoksi ja kuinka lapset kannattelevat eron jälkeisessä elämässä. Lapsen saaminen saattaa myös olla se, joka saa lopulta naisen lähtemään väkivaltaisesta suhteesta:

”Eräänä yönä tyttäreni ollessa 4 kuukautta vanha, sain tarpeekseni. Olin jo lähtenyt karkuun monta monituista kertaa aiemminkin, mutta aina palannut. Minulla oli pieni laukku pakattuna valmiiksi ja odotin vain sopivaa hetkeä. Mies sammui riehumisen päätteeksi ja silloin minä toimin.” Kati

”Elämä on ihanaa, vaikkei se kummoista olekaan, joidenkin mielestä, mutta tämä on minun elämäni, minun lasteni elämää ja meidän elämässä on tärkeät asiat kunnossa. ...Haluan olla paras äiti lapsilleni, sellainen että lapseni voivat aikuisena muistella, että meillä oli hyvä äiti ja meillä oli hyvä koti.” Maija

Eroon vaikuttavana tekijänä saattaa toimia myös jokin muu parisuhteen ulkopuolinen tekijä. Tällainen voi olla esimerkiksi opiskelun tai työnteon aloittaminen, jonka myötä nainen saa uutta sisältöä ja merkitystä elämäänsä, ja saa mahdollisuuden peilata elämäänsä muiden elämään. Mahdollinen kimmoke erolle saattaa olla myös esimerkiksi uuden miehen tapaaminen. Seuraavasta Teijan kuvauksesta voi päätellä Mikkoon tutustumisen luoneen hänelle uudenlaisia voimavaroja ja ajatuksia mahdollisesta onnellisesta tulevaisuudesta. Vaikkei suhteessa ollutkaan kyse reaali maailmassa tapahtuvasta kasvokkaisuudesta, Mikkoon tutustuminen loi Teijalle turvaa ja kokemuksen mahdollisuuksista:

”Olin tavannut Mikon netissä ja vaikka emme olleet koskaan tavanneet oikeasti, hänen kanssaan viestittely oli tuntunut hyvältä. Mikko oli turvallinen ajatus

keskellä elämäni. Kohdistin kaikki rakkauden ja ihastuksen tunteeni Mikkoon ja haaveilin elämästä hänen kanssaan. Ehkä Mikko tulisi vielä jonain päivänä pelastamaan minut tästä kaikesta.” Teija

Auli Ojuri (2006, 38) kuvaa naisten irtautumista väkivaltaisista suhteista ja selviytymistä sen jälkeen useimmiten pitkänä ja monitasoisena prosessina, jossa kysymys on uuden minän rakentamisesta, sekä arjen uudelleen kokoamisesta. Väkivaltaa kokeneet naiset tarvitsevatkin usein pitkäaikaista apua ja tukea, ja oman selviytymisen epäileminen on tavallista. Aineistoni tarinoissa kerrotaan runsaasti eron jälkeisestä psyykkisen selviytymisen vaikeudesta ja raskaudesta. Tarinoista löytyy kuitenkin paljon myös toivoa. Naiset kuvaavat psyykkisen pahoinvoinnin lisäksi myös uuden elämän rakentamista ja vähittäisen eheytyksen kokemuksia:

Little by little I started feel better. It wasn't easy to manage everything on my own, but at least I wasn't afraid all the time. ...my life has been changed forever by what happened. I am glad to be still alive. I suffer from posttraumatic disorder, but I am sure it will eventually pass.” Mariam

”Terapia on raskas joka ikinen kerta. En ole käynyt siellä kertaakaan itkemättä. Terapian jälkeen en pysty ajattelemaan kuin yhtä asiaa, väkivaltaa. Usein ahdistaa ja tuntuu, että sydän repeää. Olen katkera ja tunnen melkein löynnit uudelleen ihollani. Haluan huutaa. Hän teki elämästäni helvetin. ...Kaikesta huolimatta, kun katson peiliin, yritän nähdä siellä selviytyjän, en huoraa. En kuollut, enkä alistu enää. En koskaan, en kenellekään.” Silja

”Erosta ja väkivaltaisesta suhteesta selviämiseen kului lähes horroksessa 3-4 vuotta. Tuona aikana en jaksanut huolehtia kodista enkä oikein mistään muustakaan. ...nyt olen jaksanut alkaa käsitellä mennyttä, pohtia menneiden pahojen tapahtumien vaikutusta itseeni sekä perheeseeni ja miettiä tulevaa, käyn säännöllisesti psykologilla ja olen kiinnostunut itseni kehittämistä sekä lasteni

asioista.” Maija

Olen edellä analysoinut erilaisia väkivaltaan sitovia ja väkivallasta eroon auttavia tekijöitä. Merkittävää on, että väkivaltaisista parisuhteista irtaantumiseen vaikuttavat monet eri tekijät. Naisilla täytyy ensinnäkin olla siihen tarvittavia voimavaroja. Heidän täytyy myös kokea muutos mahdolliseksi ja kokea, että heillä on toteutettavissa olevia mahdollisuuksia toimia. Väkivallasta irrottautukseen naiset tarvitsevat lisäksi apua ja tukea joko perheeltä ja ystäviltä, tai esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuolloilta. Naisten täytyy myös merkityksellistää parisuhdetta ja väkivallan syitä siten, että kulttuuriset odotukset ja selitysmallit eivät estä väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä.

5 TARINAT TYYPPEINÄ

Analyysini toinen osa sisältää aineistoni kertomusten tarkastelua yksittäisinä narratiivisina tarinoina, joissa väkivallan kohteena olevien naisten toimijuus muuttuu tarinan edetessä. Olen analysoinut tarinat luvussa 3.5 Analyysitapa kuvattua positiomallia käyttäen. Analyysissäni olen tarkastellut kunkin tarinan naisen toimijuuden rakentumista ja muuttumista, ja toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä. Analyysini tuloksena olen rakentanut tarinoista tyyppejä, jotka esittelen tässä luvussa.

Olen jaotellut tarinat sen suhteen, mihin väkivaltaiset suhteet ovat kertomuksen mukaan perustuneet ja millaiset tekijät ovat pitäneet naisia kiinni suhteissaan. Olen löytänyt romanssiin ja kontrolliin / alistumiseen perustuvia suhteita. Lisäksi olen jaotellut naisten tarinat toimijuuden vahvuuden mukaan oman elämänsä rakentamisesta, selviytymisestä ja alistumisesta kertoviin tarinoihin.

Romanssiin perustuvilla tarinoilla tarkoitan tarinoita parisuhteista, jotka pohjautuvat rakastumiseen, luottamukseen ja kulttuuristen odotusten täyttämiseen. Niissä kaikissa keskeisellä sijalla on rakkaus ja luottamus puolisoon. Lisäksi tärkeää niissä on naisten halu täyttää puolison heille asettamat odotukset ja vaatimukset, sekä kulttuuriset, hyvälle puolisolle asetetut odotukset. Romanssiin perustuvissa tarinoissa naiset pyrkivät täyttämään odotukset hyvästä suhteesta ja itsestä puolisoina.

Tarinoissa tyypillistä on suhteen alkuun liittyvä onni ja ihanuus, joka luo näin pohjaa luottamukseen ja rakastumiseen perustuvien suhteiden kehittymiselle. Tarinoita leimaa kuitenkin pian onnellisen alun jälkeen alkanut miesten kontrollikäyttäytyminen, johon liittyy sekä henkistä että fyysistä väkivaltaa. Tyypillistä tarinoissa on myös väkivallantekojen ja rakkaudenosoitusten vuorottelu.

Romanssiin perustuvissa tarinoissa naiset tyypillisesti omaksuvat miehen tarjoamia huonommuuden ja syyllisyyden määrittelyitä osaksi itsemäärittelyitään. Naiset kokevat

olevansa huonoja puolisoita ja syypäitä väkivaltaan, ja pyrkivät itseään muuttamalla pääsemään eroon väkivallasta. Naiset usein viimeiseen asti uskovat yhteiseen tulevaisuuteen ja pitävät väkivaltaa vain väliaikaisena, jostakin miehestä riippumattomasta tekijästä johtuvana asiana.

Olen jakanut romanssiin perustuvat tarinat kolmeen tyyppiin (taulukko 1) sen suhteen, kuinka heikkoa tai vahvaa naisten toimijuus niissä on. Alistuvan romanssiin perustuvassa positiossa naisten toimijuus on kapeaa. Vaikka valtasuhde on suhteessa lukkiutunut ja alistava, niin naiset kuitenkin ainakin jossain määrin luottavat mieheen ja uskovat yhteiseen tulevaisuuteen. Tyypillistä onkin ajattelu, että miehen käyttäytyminen on vain väliaikaista ja johtuu esimerkiksi stressistä. Naiset myös tyypillisesti syyttävät itseään miehen käyttäytymisestä ja omaksuvat syyllisyyden ja huonommuuden kokemuksia osaksi kokemusta itsestään. He myös pyrkivät omaa puolisona olemistaan parantamalla ehkäisemään miehen käyttämää väkivaltaa. Tyypillistä on myös miehen käyttämän väkivallan salailu. Naisten toimijuus on kaiken kaikkiaan kiinteästi yhteydessä kulttuuristen odotusten täyttämiseen.

Myös selviytyvän romanssiin perustuvassa positiossa suhteet perustuvat romanssiin, luottamukseen ja uskoon yhteisestä paremmasta tulevaisuudesta. Erotuksena edellä kuvattuun alistuvan positioon, naisten toimijuus kuitenkin säilyy melko vahvana. He saattavat esimerkiksi hakea apua suhteen ulkopuolelta tai tehdä vastarintaa miehen väkivallalle ja kontrolloinnille. Myös näiden tarinoiden naisille tyypillistä on pyrkimys olla hyvä puoliso ja säilyttää parisuhde väliaikaiseksi ajatelluista vaikeuksista huolimatta. Tyypillisesti tähän ryhmään kuuluvat naiset kuitenkin lähtevät suhteesta ennenkuin väkivalta muuttuu hyvin voimakkaaksi. Osa tämän ryhmän naisista kokee olevansa syyllisiä ja pyrkii omaa käyttäytymistä muuttamalla estämään miehen väkivaltaa. Osa taas ajattelee, ettei syy ole heissä ja pystyy säilyttämään positiivisen itsemäärityksen.

Taulukko 1. Romanssiin ja kontrolliin / lamaantumiseen perustuvat suhteet toimijuuden vahvuuden mukaan

	Kontrolli / lamaantuminen	Romanssi
Omaa elämänsä rakentavan positio	<ul style="list-style-type: none"> - vahva toimijuus - ei jää väkivaltaiseen suhteen, vaan rakentaa omaa elämänsä - suhteen perustana kontrolli / lamaantuminen - valtasuhteen lukkiutuminen vähäistä - ei merkittävästi omaksu huononmuuden itsemäärittelyä - löytää toimintamahdollisuuksia - 0 tarinaa 	<ul style="list-style-type: none"> - vahva toimijuus - ei jää väkivaltaiseen suhteen, vaan rakentaa omaa elämänsä - suhteen perustana rakastuminen - valtasuhteen lukkiutuminen vähäistä - ei merkittävästi omaksu syyllisen / epäonnistuneen itsemäärittelyä - löytää toimintamahdollisuuksia - 2 tarinaa: 7, 14
Selviytyvän positio	<ul style="list-style-type: none"> - keskivahva toimijuus - jää väkivaltaiseen suhteeseen, mutta säilyttää melko aktiivisen toimijuuden - suhteen perustana kontrolli ja alistaminen, mutta ei erityisen voimakasta naisen lamaantumista - valtasuhteen lukkiutuminen melko voimakasta - tyypillisiä piirteitä: yhtäaikainen alistuminen ja toimintamahdollisuuksien näkeminen ja avunhakeminen - lähteminen suhteesta ”ajoissa” - itsemäärittely vaihteleva: epäonnistunut / selviytyjä - 0 tarinaa 	<ul style="list-style-type: none"> - keskivahva toimijuus - jää väkivaltaiseen suhteeseen, mutta säilyttää melko aktiivisen toimijuuden - suhteen perustana rakastuminen, luottamus ja kulttuuriset odotukset - valtasuhteen lukkiutuminen melko voimakasta - tyypillisiä piirteitä: avunhakeminen, usko parempaan, pyrkimys olla hyvä puoliso, mukautuminen, luottamus - löytää toimintamahdollisuuksia, mutta ei välttämättä halua / pysty käyttämään niitä - lähteminen suhteesta ”ajoissa” - itsemäärittely vaihteleva: syyllinen, epäonnistunut / syytön, selviytyjä - 4 tarinaa: 2, 3, 6, 12
Alistuvan positio	<ul style="list-style-type: none"> - heikko toimijuus - jää väkivaltaiseen suhteeseen, menettää kyvyn aktiiviseen toimijuuteen - voimakkaasti lukkiutunut valtasuhde - suhteen perustana miehen kontrollointi ja naisen alistuminen ja lamaantuminen - tyypillisiä piirteitä: voimavarojen puute, tukiverkoston puute, ei uskoa 	<ul style="list-style-type: none"> - heikko toimijuus - jää väkivaltaiseen suhteeseen, toimijuus kapeaa - voimakkaasti lukkiutunut valtasuhde - suhteen perustana rakastuminen, (ainakin osittainen) luottamus, kulttuuriset odotukset, usko parempaan, normalisointi - tyypillisiä piirteitä: mukautuminen, miellyttäminen,

	parempaan tulevaisuuteen, mukautuminen väkivallan välttämiseksi - ei näe toimintamahdollisuuksia - lähteminen suhteesta vasta äärimmäisessä tilanteessa, vaikkakin nainen tietää, että pitäisi lähteä - itsemääritys: alistuja, epäonnistunut ihmisenä, arvoton, ei kuitenkaan näe itseään syylliseksi väkivaltaan - 4 tarinaa: 4, 5, 9, 13	salailu, itsensä syyllistäminen - näkee toimintamahdollisuutena oman itsensä muuttamisen, ei käytä ulkoisia toimintamahdollisuuksia vaikka näkisi niitä olevan - lähteminen suhteesta vaikeaa, usein vasta kun usko yhteiseen tulevaisuuteen on loppunut - itsemääritys: syyllinen, epäonnistunut puolisona - 4 tarinaa: 1,8, 10, 11
--	--	--

Kolmas romanssiin perustuva suhdetyyppi edustaa vahvaa toimijuutta. Naisten toimijuus näyttäytyy väkivaltaisissakin suhteissa oman elämän rakentamisena. Suhteet perustuvat rakastumiseen ja naiset saattavat jäädä joksikin aikaa suhteeseen pyrkien pääsemään eroon väkivallasta. Naiset eivät kuitenkaan merkittävästi alistu miesten kontrolloinnille, eivätkä kerro omaksuneensa miesten heille tarjoamia alistavia ja huonommuutta ilmentäviä itsemäärityksiä.

Kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvilla tarinoilla tarkoitan tarinoita parisuhteista, jotka perustuvat miesten voimakkaaseen kontrollointiin ja vallankäyttöön ja naisten alistumiseen ja lamaantumiseen miesten vallankäytön alla. Suhteita leimaa myös miesten puolisoihin kohdistama alentava suhtautuminen ja nöyryyttäminen. Kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvissa suhteissa naiset menettävät aktiivisen toimijuutensa.

Myös kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvissa väkivaltaisissa suhteissa suhteen alku on saattanut olla onnellinen. Suhteiden perustana ei kuitenkaan naisten kuvauksien perusteella voi pitää rakastumista ja luottamusta. Kyse on ennemminkin siitä, etteivät naiset näe muuta mahdollisuutta kuin jäädä suhteeseen ja alistua. Heillä ei ole voimavaroja lähtemiseen.

Olen jakanut myös kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvat tarinat alistuvan, selviytyvän ja omaa elämäänsä rakentavan tarinoin (taulukko 1). Alistuvan positiossa naisten

käyttäytymistä leimaa lamaanutuminen ja mukautuminen. Miehet käyttävät tyypillisesti erittäin voimakasta kontrollia ja väkivaltaa. Naiset näkevät itsensä huonoina ja ihmisenä epäonnistuneina. He omaksuvat miesten tarjoamia määrittelyitä itsestään ja kokevat olevansa mitättömiä. Osa ryhmään kuuluvista naisista kuitenkin säilyttää itsemäärittelynsä positiivisena eikä omaksu miehen tarjoamia huonommuuden määrittelyitä.

Kontrolliin ja lamaanutumiseen perustuvissa tarinoissa naiset eivät näe suhteen tulevaisuutta positiivisena, eivätkä usko, että miesten käyttämä väkivalta tulisi loppumaan. Naiset tietävät, että heidän pitäisi lähteä suhteesta, mutta eivät pysty siihen. Heillä ei kuitenkaan ole siihen tarvittavia voimavaroja, eivätkä he näe muita toimintamahdollisuuksia kuin jäämisen. He pyrkivät vaikuttamaan tilanteeseensa ehkä vain miellyttämällä miestään, pyrkien näin estämään hänen väkivallantekojään.

Kaksi jäljelle jäävää positiota edustavat kontrolliin ja lamaanutumiseen perustuvaa suhdetta, jossa naisten toimijuus on vahvaa tai keskivahvaa. Näissä positioissa naiset jäisivät väkivaltaisiin ja kontrolloiviin suhteisiin, vaikka heidän toimijuutensa säilyisi aktiivisena. Tällaisten suhteiden perustana ei kuitenkaan olisi rakastuminen ja luottamus, vaan kontrollointi ja alistaminen. Näihin ryhmiin sijoittuvia tarinoita ei kuitenkaan ollut. Tämä herättää mielenkiintoisen kysymyksen siitä, mikä tätä selittää. Palaan pohtimaan asiaa jäljempänä tutkimustulosten yhteenvetoluvussa.

Olen analyysini pohjalta valinnut jokaisesta tarinatyyppistä yhden tarinan tutkielmassani esitettäväksi. Kontrolliin / lamaanutumiseen perustuvista, heikon toimijuuden positioon sijoittuvista tarinoista esittelen kaksi tarinaa, koska positioon sijoittuvia tarinoita olisi muuten vain yksi. Aloitan kuvaukseni romanssiin perustuvilla tarinoilla.

On tärkeää huomata, että vaikka olen analyysissäni sijoittanut tarinat tiettyihin positiotyypeihin kuuluviksi, on kaikissa tarinoissa piirteitä useista positioista. Tarinoiden sijoittumisessa eri positioihin onkin osittain kyse omista tulkinnoistani. Kertomusten sijoittuminen positioihin ei myöskään tarkoita, että tarinoiden kertojien toimijuus muuten

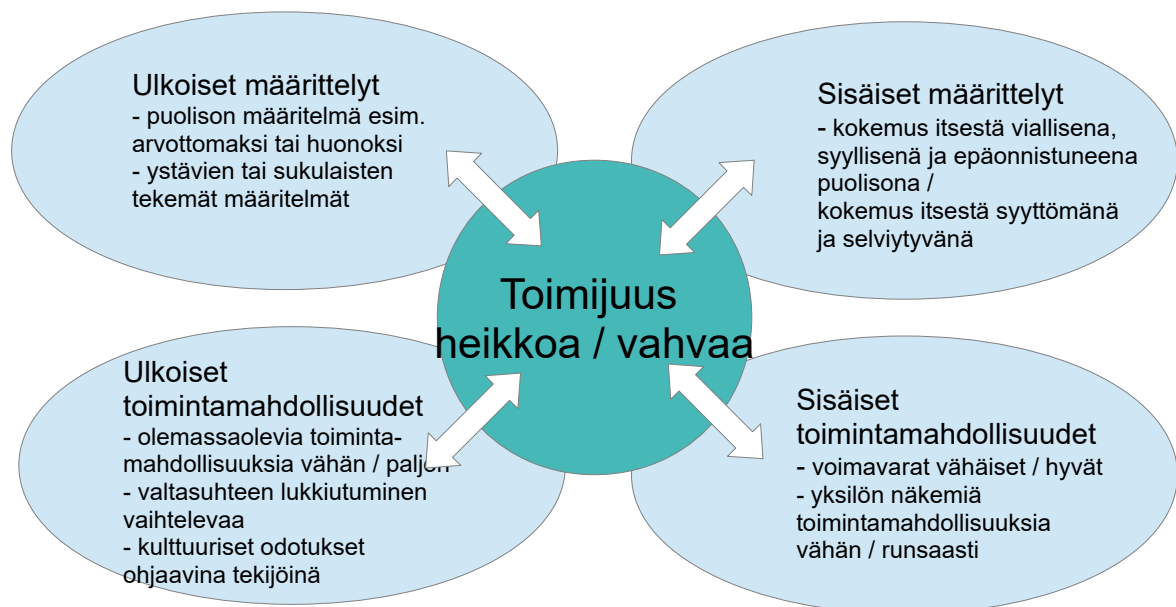

rakentuisi kyseisten positioiden kautta. Tiettyihin positiioihin sijoittuminen tarkoittaa vain sitä, että tutkimuksessani tarkastelen tarinoita tiettyjen positioiden kautta.

5.1 Romanssiin perustuvat tarinat

Seuraavaksi kuvatut Siljan, Linnean ja Caritain tarinat perustuvat romanssiin eli rakastumiseen, luottamukseen ja kulttuurisiin odotuksiin hyvästä parisuhteesta. Olen analysoinut tarinat positiomallin (kuvio 3) kautta tarkastelemalla niitä sisäisten ja ulkoisten määrittelyiden ja toimintamahdollisuuksien suhteen. Tarkastelen naisten toimijuuden rakentumista näiden tekijöiden yhteisvaikutuksessa.

Romanssiin perustuvat Siljan, Linnean ja Caritan tarinat eroavat toisistaan siinä suhteessa, kuinka voimakkaasti kertomusten naisten toimijuus kapeutuu suhteen aikana. Ne eroavat myös sen suhteen, kuinka kertomusten naiset kokevat itsensä, millaisia reaalaisia ja koettuja toimintamahdollisuuksia ja voimavaroja heillä on ja kuinka lukkiutunut heidän parisuhteensa valtasuhde on. Yhteistä tarinoille on suhteen perustuminen rakastumiseen ja luottamukseen sekä (kulttuurisiin) odotuksiin hyvästä parisuhteesta ja itsestä puolisona.

Kuvio 3. Positiomalli: Toimijuuden rakentuminen romanssiin perustuvissa suhteissa

Heikkoon romanssiin perustuvaan alistuvan toimijuuteen tyypillisesti liittyy syyllisyyden ja alemmuuden kokemuksia itsestä, vähän reaalisia ja koettuja toimintamahdollisuuksia ja voimakkaasti lukkiutunut valtasuhde. Vahvaan omaa elämäänsä rakentavan toimijuuteen taas liittyy kokemus itsestä selviytyvänä ja syyttömänä, ja runsaasti toimintamahdollisuuksia. Valtasuhde ei yleensä ole erityisen lukkiutunut. Keskivahvan toimijuuden selviytyvän positiossa naisten toimijuus rakentuu näiden ääripäiden väliin.

Aloitan kuvauksen Siljan tarinalla, jossa kertojan toimijuus rakentuu heikkona. Silja kuvaa olevansa suhteessaan hyvin alistetussa asemassa ja hänen toimijuutensa on kapeutunut miehen kontrolloinnin ja väkivallan vuoksi. Hänen on vaikea nähdä mitään parisuhteen ulkopuolella olevia toimintamahdollisuuksia, eikä hänellä ole tarvittavia voimavaroja niiden käyttämiseen. Sen sijaan hän kokee itse olevansa viallinen ja syyllinen miehen käyttäytymiseen, ja pyrkii omaa toimintaansa muuttamalla estämään miehen väkivaltaa. Kaiken aikaa hän toivoo mieheltä edes hetkittäisiä rakkaudenosoituksia.

Linnean tarinassa kertojan toimijuus taas näyttäytyy väkivaltaisessakin suhteessa suhteellisen aktiivisena ja hän kuvaa löytävänsä muitakin toimintamahdollisuuksia kuin suhteeseen jäämisen. Kuitenkin myös Linnea omaksuu miehen tarjoamia negatiivisia itsemäärätelyitä, kokee syyllisyyttä väkivaltaan ja pyrkii omaa toimintaansa muuttamalla poistamaan miehen väkivaltaista käyttäytymistä. Caritan tarina taas kuvaa läpi tarinan säilyvää toimijuuden aktiivisuutta ja oman elämän rakentamista. Carita löytää monia toimintamahdollisuuksia ja hänellä on henkisiä voimavaroja niiden käyttämiseksi. Hän ei myöskään missään vaiheessa kerro kokevansa huonommuutta tai syyllisyyttä miehen käyttäytymisestä.

5.1.1 Alistuvan positio Siljan tarinassa

Silja kuvaa suhteen alun olleen täynnä onnea ja miehen kehuneen häntä paljon:

”...suhteen alussa mies oli taivaallinen. Kehuja, rakkautta ja uudelleen kehuja. Kelpasin juuri sellaisena kuin olin ja olin hänelle riittävä...”

Suhteen onneen perustuva alku luo Siljalle voimakkaan luottamuksen mieheen ja heidän parisuhteensa pohjautumiseen rakkauteen. Tätä vahvistavat miehen kehut (ulkoiset määrittelyt), joiden kautta Silja kokee tulleen nähdyksi kehujen, onnistumisten ja rakkauden kautta. Silja kokee näin olevansa hyvä ja riittävä (sisäiset määrittelyt).

Silja kertoo suhteeseen tulleen jo nopeasti suhteeseen rajuja riitoja, joihin liittyy sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa:

”Huorittelua. Minua verrattiin toisiin naisiin ja haukuttiin... Väkiältä ei alkanutkaan läpsimisestä tai tönimisestä, mies tarttui kurkkuuni kiinni, kun pistin vastaan ja ilmaisin tahtoni.”

Miehen Siljaan kohdistamat määrittelyt (ulkoiset määrittelyt) muuttuvat; kehujen tilalle tulee alentavia ja halventavia puheita. Tällä on vaikutusta myös Siljan omaan kokemukseen itsestään (sisäiset määrittelyt):

”Viimeinen kerta kun aidosti muistan olleeni minä, oli ennen ensimmäistä fyysistä päällekyymistä.”

Silja kuvaa väkivallan alkamisen myötä tapahtuvaa oman sisäisen kokemuksensa muuttumista, johon liittyy muuttuminen joksikin muuksi, joka ei ole enää ”minä”. Ymmärrän Siljan tarkoittavan tällä sitä, että hän ei koe olleensa väkivaltaisen suhteen aikana oma itsensä, eikä ole toiminut hänelle itselleen ominaisella tavalla. Väkiältä on siten muuttanut hänen toimijuuttaan ja hänen kokemustaan itsestään (sisäiset määrittelyt).

Silja kuvaa suhteeseen liittyneen jo alkuaajoista lähtien voimakasta rakkauden ja väkivallantekojen vuorottelua:

”Samana iltana mies itki ja katui tekoaan. Lupasimme, että ei koskaan uudelleen. Sinä iltana se olin minä, joka lohdutti. Hetken kaikki oli sekaisin, mutta suhde jatkui. Hän oli jälleen se ihana mies, jolle kelpasin. Seuraavassa riidassa minua tönäistiin rajusti rintakehään. Päälimmäisenä on noista ajoista mielessä kipu ja sekavuus, sillä hän ei ollutkaan se, keneksi häntä kuvittelin.”

Tulkitsen, että miehen rakkaudenosoitukset väkivallantehtöjen välissä sitovat Siljaa tiukemmin suhteeseen. Ne luovat uskoa parempaan tulevaisuuteen ja siihen, että väkivalta on vain väliaikaista. Ne saavat Siljan ainakin hetkittäin uskomaan, että kaikki on hyvin.

Silja kuitenkin kirjoittaa, että miehen väkivaltainen käyttäytyminen on saanut aikaan muutosta siinä, kuinka hän näki miehensä; mies ei ollut se, keneksi Silja häntä kuvitteli. Mies, johon hän luotti ja jonka hän oli päästänyt lähelleen, ei käyttäytynytkään niinkuin rakastava ja välittävä puoliso. Siljan ainakin jonkinasteinen luottamus mieheen ja yhteiseen parempaan tulevaisuuteen kuitenkin mahdollisti suhteen jatkumisen väkivallasta huolimatta. Ajatukset miehen muuttumisesta kuitenkin mahdollisesti vähitellen murensivat suhteen perustaa ja uskoa yhteiseen tulevaisuuteen.

Kertomusta leimaa väkivallan vähittäinen voimistuminen, miehen alistavan käyttäytymisen lisääntyminen ja miehen Siljaan kohdistamien määrittelyiden muuttuminen entistäkin halventavammiksi:

”Ehkä hän sanoisi rakastavansa. Vaan ei, sain kuulla, että ansaitsen kuolla ja ettei kukaan haluaisi minua päivän valossa. Olin mieheni mielestä lihava, ruma, hyödytön, tyhmä ja huono.”

”Itkin lattialla, mies heitti ruoan seinään ja käski minut siivoamaan. Itku kurkussa pyyhin kivilattiaa. Itkeminen ärsytti miestä, joten lattiaa ei enää pyyhittykään luutulla, vaan minulla itselläni. Mieheni veti minua pitkin lattiaa hiuksista. En

osannut kuin itkeä ja kiljua. Ja tietysti vaieta.

Samaan aikaan kuin miehen kontrollikäyttäytyminen ja alistaminen lisääntyy, niin Siljan toimijuus muuttuu vetäytyvämmäksi ja alistuvammaksi. Hän pyrkii vain miellyttämään miestään ja siten hillitsemään hänen käyttäytymistään. Tämä kaventaa Siljan toimintamahdollisuuksia, eikä hänellä ole voimavaroja muuttaa tilannettaan. Pariskunnan valtasuhteet lukkiutuvat voimakkaasti, jonka seurauksen Silja on entistäkin alistetummassa asemassa ja hänen on yhä vaikeampi tehdä vastarintaa miehelle.

Vaikka Siljan alistuminen miehen kontrolloinnille ja väkivallalle lisääntyy, hän yhä ainakin jossain määrin uskoo miehen rakkauteen. Tulkintani mukaan toivo miehen rakkaudenosoituksista auttaa Siljaa jaksamaan eteenpäin. Juuri miehen rakkaudenosoitukset siten nähdäkseni kannattelevat suhdetta ja estävät Siljaa lähtemästä. Samanaikaisesti Siljan kokemus itsestään (sisäinen määrittely) muuttuu yhä huonommaksi ja kykenemättömämmäksi:

”En tuntenut olevani mitään.”

Siljan kokemus itsestään ”ei minään” vielä osaltaan heikentää hänen toimintamahdollisuuksiaan. Hänellä ei ole voimavaroja (sisäiset toimintamahdollisuudet) muuttaa tilannettaan.

Silja kuvaa, kuinka hän on päässyt irti suhteesta kahden tappoyrityksen ja useiden pahoinpitelyiden jälkeen. Suhde loppui kuitenkin vasta kun tilanne oli muuttunut äärimmäisen vakavaksi. Silja ei kuitenkaan kerro, kuinka suhteesta irtautuminen lopulta tapahtui ja saiko hän siihen ulkopuolista apua (ulkoiset toimintamahdollisuudet).

Silja kertoo käyvänsä nyt terapiassa ja kuvaa terapiakäyntien (ulkoiset toimintamahdollisuudet) olevan hyvin raskaita. Hän kuitenkin kuvaa vähittäistä

eheytymistä ja oman sisäisen määrittelynsä muuttumista positiivisemmaksi. Tulkitsen Siljan toimijuuden vähittäin muuttuneen alistuvasta omaa elämää rakentavaksi:

”...kaikesta huolimatta, kun katson peiliin, yritän nähdä siellä selviytyjän, en huoraa. En kuollut, en alistu enää. ...Tärkeintä on, että en enää leimaa itseäni hakatuksi naiseksi, vaan väkivallasta selvityjäksi. Minä selviän.”

Siljan suhdetta mieheen leimasi alistuminen ja voimavarojen puute tilanteen muuttamiseksi. Suhteessa vallinnutta valtasuhdetta voi kuvata Suvi Keskisen sanoin lukkiutuneeksi valtasuhteeksi; mies käytti valtaa ja kontrolloi Siljaa hyvin voimakkaasti, jolloin Silja mukautui ja alistui miehen vaatimuksiin. Hän menetti mahdollisuutensa tehdä vastarintaa. Eroon päädyttiin vasta äärimmäisessä tilanteessa kahden tappoyrityksen jälkeen. Tulkitsenkin, että Siljan sisäiset ja ulkoiset toimintamahdollisuudet olivat suhteessa hyvin rajalliset. Osaltaan tähän vaikutti usko yhteiseen tulevaisuuteen ja miehen rakkauteen. Hän ei nähnyt muuta toimintamahdollisuutta kuin alistua ja mukautua. Myös edellä kuvattu lainaus muuttumisesta aidosta minästä joksikin muuksi kuvastaa Siljan omaa kokemusta siitä, että väkivalta muutti hänen toimijuuttaan - teki hänestä jonkun muun. Jonkun, joka alistui ja uskoi viimeiseen asti rakkauden voittamiseen.

5.1.2 Selviytyvän positio Linnean tarinassa

Myös Linnean tarina alkaa kuvauksella suhteen alkukaujasta, jota leimasi rakastuminen ja miehen ihanuus:

”Suhteemme eteni nopeasti. Hän oli uskomattoman huomaavainen, avasi kaikki ovet ja antoi minun kulkea niistä ensin, sytytti savukkeeni ja hymyili tavalla, joka sai minut uskomaan, ettei hän koskaan voisi hymyillä niin kenellekään muulle.”

Linneankin parisuhteen alkuaikaa kuvastaa siten luottamuksen syntyminen, joka luo pohjaa suhteelle. Linnea kokee miehen pitävän häntä hyvänä ja arvokkaana (ulkoiset määrittelyt).

Myös hänen tarinassaan miehen käyttäytyminen kuitenkin muuttuu pian alkuajan ihanuuden jälkeen:

”Kesän kynnyksellä, kun aloimme olla julkisesti pariskuntana, hänen suhtautumisensa minuun yhtäkkiä muuttui. Kohteliaisuus lakkasi kuin seinään, sain avata ovet itse ja kaupungilla ollessamme hän käveli aina vähintään 50 metriä edelläni ja sain juosta perässä. Jos joskus hukkasin hänet, hän moitti minua hitaaksi ja tyhmäksi. Yrittäessäni puolustautua hän ei edes vaivautunut vastaamaan, vaan hiljensi minut halveksivalla katseella ja puhumattomuudella.”

Linnea kuvaa, kuinka mies muuttui sanavalmiista, tyylikkäästä ja huumorintajuisesta miehestä puhumattomaksi, räjäiseksi ja kotona sohvalla lojuvaksi mieheksi. Mies myös alkoi syyllistää, uhkailla ja raivota hänelle. Miehen Linneaan kohdistamat määrittelyt (ulkoiset määrittelyt) muuttuivat siten kehuista syyllistäviksi ja alistaviksi. Samaan aikaan Linnean oma kokemus itsestään (sisäiset määrittelyt) muuttui. Hän omaksui miehen tarjoamia määrittelyitä ja koki olevansa huono ja syyllinen väkivaltaan:

”Luulen, että silloin jotain särkyi sisälläni ensimmäisen kerran. ... Minä olin hämmentynyt ja onneton ja tunsin itseni syypääksi kaikkeen. Aloin tuntea olevani huono ja mietin, että minun piti parantaa tapani.”

Linnean tarina sisältää myös miehen väkivaltaisuuden salailua, ymmärtämistä ja normalisointia:

”Juhannusta lähdimme viettämään perheemme mökille. Vaikka oli lämmin kesäsää, minulla oli pitkähihainen paita, etteivät vanhempani ja siskoni näkisi mustelmia.”

”Yritin ymmärtää äkillistä muutosta, ajattelin hänen olevan ehkä stressaantunut tai masentunut.”

Lisäksi suhdetta leimaa väkivallantekojen ja rakkaudenosoitusten vuorottelu, jota kuvaa seuraava katkelma Juhannuksen vietosta:

”Saunan jälkeen istuimme kahdestaan laiturilla pyyhkeet päällä katsomassa auringonlaskua. Käteni oli hänen reidellään ja hän tarttui siihen ja huomasi verestävän mustelman ja kynnen puolikuun muotoiset ruvet ranteessani. Hän veti käteni huulilleen, vapiseva pieni linnunpoikanen suuren, vahvan kouran sisällä ja suuteli sitä. ”Mä en tee sitä enää koskaan uudelleen.””

Linnean tarinassa onkin monia romanssiin perustuvan väkivaltaisen suhteen tyypillisiä piirteitä. Ensinnäkin Linnea omaksuu voimakkaasti miehen tarjoamia huonommuuden määrittelyitä (ulkoiset määrittelyt) osaksi kokemustaan itsestään (sisäiset määrittelyt). Hän pyrkii ymmärtämään miestään ja näkemään väkivallan syyt muualla kuin miehessä. Hän myös kokee olevansa itse syyllinen väkivaltaan, jolloin hän yrittää estää väkivaltaa muuttamalla omaa käyttäytymistään.

Linnean toimijuus ei kuitenkaan ole täysin alistunutta. Hän kuvaa tehneensä myös vastarintaa miehelle:

”Lopulta hän tuli suoraan eteeni muutaman sentin päähän kasvoistani huutamaan. Silloin aloin pelätä, korotin ääntäni ja käskin häntä astumaan kauemmas.”

Linnea kuvaa heidän eläneen tapahtumien jälkeen on-off-suhteessa seuraavan kahden vuoden ajan. Lopullisesti Linnea kuitenkin lähti suhteesta erään yöllisen riidan päätteeksi, jolloin hän soitti siskolleen ja pyysi siskoa hakemaan hänet autolla.

Linnea on säilyttänyt väkivaltaisessakin suhteessakin melko aktiivisen toimijuuden. Sen lisäksi, että hänellä on ollut voimavaroja ja hän on nähnyt toimintamahdollisuuksia, hän on myös pystynyt toimimaan. Suhteen jälkeisestä ajasta kertoessaan Linnea kuvaa voimakasta

henkisen rikkoutumisen kokemusta (sisäiset toimintamahdollisuudet). Henkinen rikkoutuminen, miehen kontrollikäyttäytyminen ja muut suhteeseen sitovat tekijät eivät kuitenkaan suhteen aikanaan estäneet Linneaa löytämästä mahdollisuuksia toimia myös muutoin kuin alistumalla ja mukautumalla.

Tarinan lopussa Linnea kertoo, ettei ole toipunut erityisesti henkisestä väkivallasta vieläkään kokonaan. Hän on kuitenkin nyt uudessa suhteessa, jota kuvaa turvalliseksi ja rakastavaksi. Linnean kertomuksen loppu ilmentää aktiivista toimijuutta, henkistä eheytymistä ja uuden elämän rakentamista. Väkivaltainen suhde on jättänyt jälkensä, mutta Linnean myöhempää elämää kuvastaa oman elämän rakentaminen.

5.1.3 Omaa elämäänsä rakentavan positio Caritan tarinassa

Carita ei aloita tarinaansa kuvauksella suhteen alkuaajan onnesta. Hän aloittaa sen uhkakuvalla siitä, mitä olisi voinut tapahtua jos hän ei olisi lähtenyt:

”..jag läser i tidningen att ”29-årig mamma blivit dödad av pappan medan 6-åring och 13-åring sov och såg inte vad som hände... att pappan varit alkoholpåverkad...” Det kunde varit jag!”

Caritan tarinassa toistuu henkinen väkivalta. Seuraava ote kuvastaa miehen käyttämää vallankäyttöä ja kontrollointia:

”Jag fick barnen tätt och ville tillbaks till jobb men det tyckte inte pappan jag behövde göra: enligt honom klarade vi oss nog. Han fick även andra att försöka intyga mej om det men jag visste mer än väl hur svårt vi hade att få alla räkningar betalda varje månad. Av pappans lön gick alltid en stor del till sprit. Jag sade gång efter gång att det där var våra matpengar men pappan fattade inte!”

Carita kuvaa, kuinka mies käytti runsaasti alkoholia, eikä heillä sen vuoksi ollut varaa maksaa laskuja. Mies ei kuitenkaan halunnut, että Carita menisi töihin ja lapset menisivät päiväkotiin. Tarinassa väkivalta ja kontrollointi onkin henkistä, rahaan ja alkoholinkäyttöön liittyvää. Mies kontrolloi Caritaa myös yrittämällä estää häntä palaamasta työelämään vanhempainvapaiden jälkeen. Tarinassa ei ole kuvauksia fyysisestä väkivallasta.

Carita ei kuvaa, että mies olisi määritellyt häntä jollain tavalla negatiivisesti tai alentavasti. Hän ei myöskään kuvaa, että hän olisi itse kokenut huonommuutta, tehneensä jotain väärin tai kokeneensa syyllisyyttä miehen käyttäytymisestä. Läpi tarinan Carita kuvaa ongelmaksi miehen käyttäytymisen. Carita kuitenkin kuvaa uskoneensa heidän yhteiseen tulevaisuuteensa ja toivoneensa perheen pysymistä yhdessä, jonka vuoksi katson suhteen perustuneen romanssiin.

Carita kertoo eronneensa miehestään runsaat viisi vuotta sitten. Hän kuvaa eroon päättymistä seuraavasti:

”Droppen som gjorde bägaren att svämma över var den gången pappan blev fruktansvärt aggressiv och hotade ta sitt liv. Jag var väldigt rädd och mina föräldrar ringa jus då. Jag fick skjuts och hjälp bort hemifrån med barnen och på den vagen är vi.”

Carita säilyttää aktiivisen toimijuuden läpi tarinan. Hän esimerkiksi palaa työelämään miehen estelyistä huolimatta ja lähtee suhteesta ennenkuin tilanne muodostuu erityisen vakavaksi (ulkoiset toimintamahdollisuudet). Eroon päätyessäänkin Carita löytää toimintamahdollisuuksia ja pyytää apua vanhemmiltaan. Kertomusta leimaa voimaantuminen, sisu ja taistelutahto (sisäiset toimintamahdollisuudet), vaikka Carita kuvaa, että eroaminen on ollut myös raskasta:

”Nu bor vi vår hyrda lägenhet som vi valde helt själv och som jag inte ångrar en minut. Det har varit mycket tufft och jobbigt och det är inte över. ...Jag hade inte framtid där, jag rymdes inte i den pappans liv, och inte heller barnen.”

”Jag skulle vilja skrika ut att se upp för den vill kontrollera dej och inte låter dej göra nåt eget. En sedan människa ska du lämna genast.”

Caritan tarina kuvastaakin sekä sisäisten että ulkoisten toimintamahdollisuuksien runsautta. Merkittävässä osassa tarinassa on kuitenkin kuvaus kokemuksista, ettei hän ole saanut tarvitsemaansa apua sosiaali- ja terveydenhuollolta (ulkoiset toimintamahdollisuudet). Kokemukset avunsaamattomuudesta eivät kuitenkaan ole estäneet Caritaa löytämästä toimintamahdollisuuksia ja etenemästä elämässä:

”De frågade hur trött pappan var men lyssnade inte på mej. Jag är besviken för det resten av mitt liv. Skulle någon ha lyssnat på mej då så kanske vår familj hade kunnat räddas men nu är det försent...”

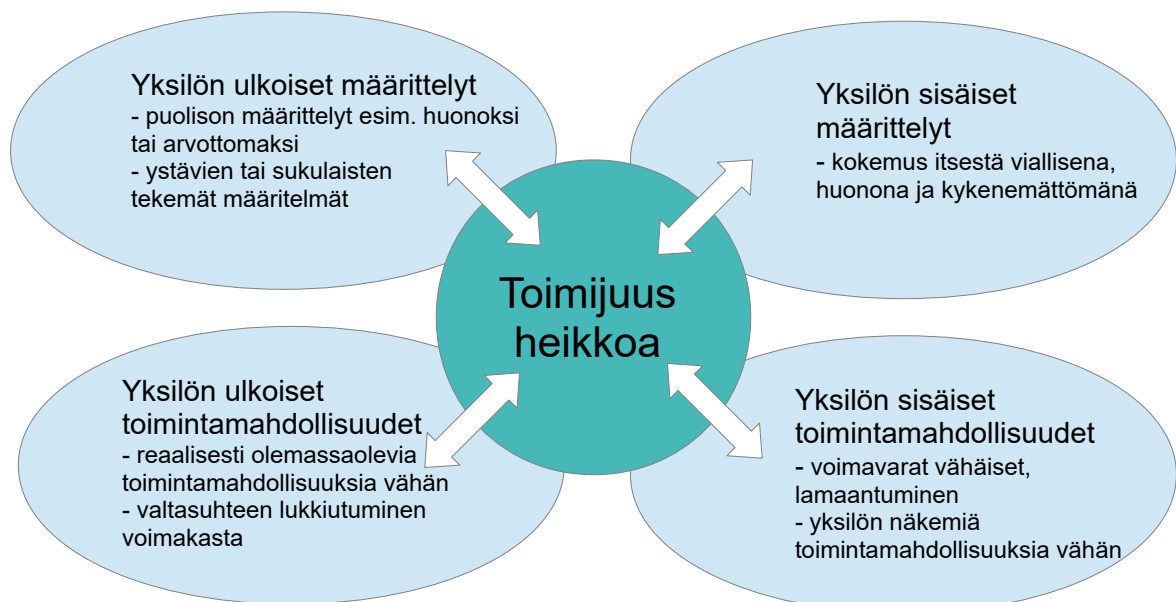
”Skolan har med rektor och hälsovårdare gjort redan några anmälningar men socialen och barnskyddet gör inget. ...Jag kämpar vidare.”

Carita kuvaa eronjälkeistä aikaa pitkästi. Hänellä ja miehellä on nyt lasten yhteishuoltajuus. Kuvauksesta nousee voimakkaasti esiin Caritan pelko liittyen lasten isän luona viettämiin aikoihin, johtuen isän edelleen jatkuvasta alkoholinkäytöstä. Carita kertoo kuitenkin tämänkin suhteen löytäneensä toimintamahdollisuuksia: hän on ollut yhteydessä viiteen asianajajaan muuttaakseen tilannetta. Tulkitsen, että lasten hyvän ja hyvinvoinnin tavoittelu kannustaa Caritaa jaksamaan ja luo hänelle henkisiä voimavaroja. Hän haluaa viimeiseen asti suojella lapsiaan.

Caritan tarinaa kuvastaa läpi kerronnan säilyvä aktiivinen toimijuus ja oman elämän rakentaminen. Vaikka hän ei ole kokenut saaneensa apua viranomaisilta, hän on löytänyt toimintamahdollisuuksia ja pystynyt käyttämään niitä. Caritan kertomusta leimaakin henkisten voimavarojen (sisäiset toimintamahdollisuudet) runsaus. Tarina kuvastaa erityisesti lasten hyvinvointiin liittyvää huolenpitoa ja jaksamista.

5.2 Kontrolliin / lomaantumiseen perustuvat tarinat

Kontrolliin ja lomaantumiseen perustuvissa suhteissa suhteen perustana ei ole rakastuminen ja luottamus, vaan miehen voimakas kontrollointi ja väkivalta, ja naisen alistuminen ja lomaantuminen. Aineistoni kaikki kontrolliin / lomaantumiseen perustuvat tarinat sijoittuivat heikon toimijuuden alistuvan positioon (kuvio 4). Näille kaikille tarinoille on ominaista naisten kokemus itsestään viallisena ja kykenemättömänä muuttamaan tilannettaan. Naiset kokevat voimavaransa vähäisiksi, eivätkä pysty näkemään juuri muita toimintamahdollisuuksia kuin alistumisen. Suhteille on ominaista myös valtasuhteen voimakas lukkiutuminen ja naisten hyvin alisteinen asema. Naisilla on reaalisestikin vain rajallisia toimintamahdollisuuksia tilanteidensa muuttamiseksi.

Kuvio 4. Positiomalli: Toimijuuden rakentuminen kontrolliin / lomaantumiseen perustuvissa suhteissa

Kuvaan seuraavassa Teijan ja Katin tarinoita. Niissä molemmissa valtasuhteet ovat hyvin lukkiutuneita ja kertojien toimijuus kuvastuu heikoksi. Teijan ja Katin tarinoissa kertojien on vaikea nähdä muita toimintamahdollisuuksia kuin alistuminen, ja heidän kokemusta itsestään leimaavat voimattomuuden, mitättömyyden ja pystymättömyyden kokemukset. Naiset eivät kuitenkaan juurikaan kuvaa omaksuneensa miesten heistä tekemiä alentavia määrittelyjä osaksi itsemäärittelyitään. Yhteistä Teijan ja Katin tarinoille on lisäksi, että naiset ovat lopulta päätyneet eroon ainakin osaltaan jonkun ulkoisen tekijän muuttumisen vaikutuksesta.

5.2.1 Alistuvan positio Teijan tarinassa

Teija kertoo tavanneensa Jarin työpaikallaan. Alussa Jari lähetti Teijalle paljon tekstiviestejä ja lopulta he tapasivat. Teija kertoo Jarin olleen jo heti alussa jollain lailla outo ja pelottava, mutta hän suostui vihdoinkin tapaamaan Jarin lukuisten pyyntöjen jälkeen. Teija kuvaa tunteitaan suhteen alkua ajoilta seuraavasti:

”Jarin täydellinen omistautuminen oli myös koukuttavaa, yllättäen elämässäni oli mies, joka tunnusti rakkauttaan päivittäin.”

Tulkitsen, että suhteen alkuun liittynyt Jarin omistautuminen ja rakkaudenosoitukset ovat toimineet Teijaa suhteeseen sitovina tekijöinä. Vaikka Teija on kokenut Jarin jollain lailla oudoksi ja pelottavaksi, ovat Jarin rakkaudenosoitukset (ulkoiset määritelmät) luoneet pohjaa suhteelle. Teija kertoo kuitenkin jo alussa tienneensä, että Jarilla oli synkkä ja epämääräinen tausta, josta hän ei halunnut puhua. Teija kuvaa Jarin muuttuneen vähitellen kontrolloivammaksi:

”Pienet omituisuudet uivat suhteeseemme vähitellen, Jari toivoi, että pitäisin puhelimeni pois päältä kun olemme yhdessä. Sitten Jari antoi lahjaksi uuden puhelimen. Nyt hän saattoi koska vain takavarikoida ostamansa puhelimen jos käyttäydyin hänen mielestään huonosti.”

Teija kertoo, että Jarin käyttäytymisessä häntä kohtaan alkoi ilmetä huorittelua ja syyttelyä pettämisestä ja huumeidenkäytöstä. Teijan myös piti luopua hänelle rakkaista kissoista. Vähitellen Jarin kontrollointi lisääntyi. Teija kuvaa, että hän ei saanut enää poistua asunnosta yksin ja hänen oli oltava jatkuvasti tavoitettavissa. Tilanne paheni entisestään:

”Ensimmäinen Jarin raivokohtauksista taisi liittyä siihen, ettei hän ollut ensimmäinen mies, jonka kanssa olin harrastanut seksiä.”

”Oven vieressä oli pesäpallomaila muistuttamassa minua siitä, että en saanut poistua asunnosta koskaan yksin. ...Ensimmäinen lyönti ei muuttanut mitään suhteessamme, sillä olin pelännyt Jari jo pitkään. Monta kertaa Jari ajoi minut ulos kotoa yöhön. ...Palasin aina kotiin, asunto oli minun nimissäni ja minun ainoa kotini.”

Teijan kertomusta leimaa Jarin hyvin voimakas kontrollikäyttäytyminen ja alistaminen. Teija kuvaa, kuinka Jari puhui hänestä hyvin alistavasti ja mitätöivästi (ulkoiset määrittelyt):

”Kävelin rantaan ja Jari tuli viereeni halailemaan minua. Hän muistutti olevansa ainoa ihminen maailmassa, joka jaksoi sietää niin hirveää ihmistä kuin minä. Jarihan se oli, joka piti minut hengissä.”

Vähitellen Teija menetti aktiivisen toimijuutensa ja valtasuhde Jarin ja Teijan välillä lukkiutui hyvin voimakkaasti. Teijan jäämisessä suhteeseen ei ymmärtääkseni kuitenkaan ollut kyse siitä, että Teija olisi uskonut Jarin muuttumiseen tai heidän yhteiseen parempaan tulevaisuuteensa. Teijan kertomusta kuvaa ennemminkin voimattomuuden, alistumisen ja lamaanutumisen kokemus (sisäiset määrittelyt ja toimintamahdollisuudet). Teija ei nähnyt muita toimintamahdollisuuksia kuin alistua:

”Kouluni kesälomat olivat kauheinta aikaa, sillä silloin Jari ei päästänyt minua ulos lainkaan, vaan piti minua vankina makuuhuoneessa. Perheeni ei pitänyt minuun yhteyttä, sillä he inhosivat Jaria. Ystäväni kävivät oven takana minua kyselemässä, mutta Jari ei päästänyt heitä sisään. Minulla ei ollut ketään, jolle kertoa tilanteestani.”

Teijan kertomuksessa ei kuitenkaan ole juurikaan kuvauksia minäkuvan (sisäiset itsemäärittelyt) muuttumisesta. Kertomusta kuvastaa voimattomuus, mutta siinä ei ole kuvauksia huonommuudesta tai parisuhteessa epäonnistumisesta. Teija vaikuttaakin säilyttävän väkivaltaisesta suhteesta huolimatta kuvan itsestään väkivaltaan ja suhteen epäonnistumiseen syyttömänä. Kertomuksen loppupuolella hän kirjoittaa kuitenkin:

”Jarín elämä näyttäytyi yhä selkeämpänä silmiäni edessä, mihin olinkaan sekaantunut? Surullista on, että samalla aloin epäillä itseäni, olinko sittenkin pettänyt Jari monien miesten kanssa? Jari oli omassa totuudessaan niin varma ja toisti sitä niin usein, että ”pettävä pirihuora” oli huomaamatta tullut osaksi identiteettiäni. Ehkä olin vain niin hullu, etten huomannut käyttäväni huumeita tai pettäväni miestäni?”

Teija ei kuvaakaan pyrkineensä miellyttämään miestänsä sen vuoksi, että olisi ajatellut olevansa itse jotenkin viallinen tai syyppää miehen väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Teijan jäämisessä suhteeseen ja mukautumisessa miehen vaatimukseen oli kyse ennemminkin selviytymisestä päivästä toiseen ja voimattomuudesta lähteä suhteesta, kuin yrityksestä olla itse parempi puoliso tai toiveesta saada parisuhde kuntoon.

Teija oli suhteessa hyvin alistetussa asemassa ja hänen mahdollisuutensa toimia rakentuivat kertomuksessa vähäisinä. Lopulta hän kuitenkin löysi mahdollisuuksia muuttaa tilannettaan. Hän kertoi kokemuksistaan koulukaverilleen ja lähti tämän jälkeen pois kotoaan omien vanhempiansa luokse (ulkoiset toimintamahdollisuudet). Tilanne oli tuolloin kuitenkin ollut jo pitkään erittäin vakava. Ennen eroa Teija oli tavannut netissä

toisen miehen, ketä hän ei ollut kuitenkaan tavannut. Yhteydenpito miehen kanssa kenties kuitenkin loi Teijalle suhteesta irtaantumiseen tarvittavia voimavaroja (sisäiset toimintamahdollisuudet).

Tarinan lopussa Teija kuvaa vähittäistä voimaantumista (sisäiset määrittelyt ja toimintamahdollisuudet). Hän kuitenkin kuvaa, että kesti kauan ennenkuin hän uskalsi taas elää. Suhteen jälkeen hän on saanut tukea vanhemmiltaan ja sisaruksiltaan. Hän on myös löytänyt uuden miehen ja kuvaa elävänsä nyt onnellisessa suhteessa. Teijankin elämän voi siten tulkita suhteen jälkeen rakentuvan oman elämän rakentamisena.

5.2.2 Alistuvan positio Katin tarinassa

Kati kertoo tavanneensa miehensä 18-vuotiaana. Hän kuvaa, että alussa kaikki oli mennyt hyvin. Kati ei kuitenkaan ainakaan kuvaa suhteen alkuun liittyvää erityistä onnen ja ihanuuden aikaa. Vähitellen miehen käyttäytymisessä alkoi ilmetä väkivaltaa ja kontrolloimista:

”Vuosien saatossa miehessä alkoi näkyä väkivaltaisia piirteitä, mutta aluksi ajattelin, että se menee ohi. Ei se mennyt. Tilanne paheni pikkuhiljaa hiipimällä.”

Kati kuvaa, kuinka hän ei saanut enää tavata kavereitaan, eikä olla tekemisissä perheensä kanssa. Lopulta mies oli estänyt jopa töihin menemisen. Mies alkoi myös haukkua häntä huoraksi (ulkoinen määrittely) ja kuulustella aikaisemmista suhteista. Tilanne paheni pikkuhiljaa:

”Väkivalta paheni kokoajan: hakkaamista, potkimista, hiusten repimistä, pakottamista seksiin tuntikausien ajan... Lista on loputon. En edes pysty kaikkea kauheutta kertomaan, hirvittäviä asioita tapahtui. ...On monta asiaa mitä en ole kertonut kenellekään.”

Kati kuvaa rajun väkivallan kestäneen yli kymmenen vuotta. Lopulta Kati tuli raskaaksi:

”Raskausaika oli hirveä, jokapäiväistä hakkaamista ja huorittelua, jopa synnytyslaitokselle tuli soittoja kotoa ”hommatkaa se huora puhelimeen”, onneksi henkilökunta ei vaivannut minua asialla ja synnytys sujui hyvin.”

Katin kertomuksessa miehen käyttäytymistä leimasi erittäin voimakas kontrollointi ja väkivalta, jotka johtivat Katin ja miehen valtasuhteen voimakkaaseen lukkiutumiseen. Fyysisen väkivallan lisäksi mies alisti ja määritteli Katia huoraksi (ulkoinen määrittely). Kati ei kuitenkaan kuvaa, että hän olisi omaksunut miehen tarjoamia määritelmiä osaksi minäkokemustaan ja kokenut siten itseään huonoksi tai epäonnistuneeksi puolisona (sisäiset määrittelyt). Hän ei kuvaakaan, että olisi ajatellut käyttäytyneensä itse väärin.

Katin toimijuus on suhteen aikana hyvin alisteista ja kapeutunutta. Hänen kertomuksestaan kuvastuu se, ettei hän nähnyt muita toimintamahdollisuuksia kuin väkivaltaiseen suhteeseen jäämisen:

”Vauvan kanssa kotiinpaluu pelotti, mutta muutakaan mahdollisuutta en tiennyt olevan olemassa. Itsetuntoni oli alhaalla ja kaikki tuntui toivottomalta. Ensimmäiset 2 kuukautta pidin tytärtäni sylissä, koska en uskaltanut laskea häntä mihinkään väkivallan pelossa.”

Kati kertoo itsetuntonsa olleen alhaalla, mikä ilmentää hänen voimavarojensa puutetta (sisäiset toimintamahdollisuudet). Voimavarojen ja koettujen toimintamahdollisuuksien puute yhdistyneenä valtasuhteen lukkiutumiseen johtivat hänen toimijuutensa kapeutumiseen. Hänellä ei tilanteessaan ollut muuta mahdollisuutta kuin jäädä ja alistua. Lopulta Kati kuitenkin lähti suhteesta yhdessä vauvansa kanssa:

”Eräänä yönä tyttäreni ollessa 4 kuukautta vanha, sain tarpeekseni. Olin jo lähtenyt karkuun monta monituista kertaa aiemminkin, mutta aina palannut. Minulla oli pieni laukku pakattuna valmiiksi ja odotin vain sopivaa hetkeä. Mies sammui riehuminen päätteeksi ja silloin minä toimin. ...Juoksin lähimpään taloon parin kilometrin päähän ja keskellä yötä ja pyysin sieltä apua.”

Tulkitsen, että ainakin osittain lapsen myötä Kati löysi keinon (ulkoiset toimintamahdollisuudet) väkivallasta eroon pääsemiseksi ja siihen tarvittavia voimavaroja (sisäiset toimintamahdollisuudet). Lähteminen suhteesta kuvastaa Katin toimijuuden muutosta vahvemmaksi. Tilanne oli kuitenkin ollut jo pitkään hyvin vakava, ja lähteminen tapahtui vasta äärimmäisen vakavassa tilanteessa, jossa Kati pelkäsi oman ja lapsensa hengen puolesta.

Kati kertoo olevansa tällä hetkellä onnellisesti naimisissa. Hän kuvaa aviomiehensä olevan ”ihana” ja kuvaa, kuinka hän saa nyt olla rauhassa (ulkoiset toimintamahdollisuudet). Tytär on tällä hetkellä 17-vuotias. Kati kuitenkin kertoo, että aikaisempi väkivaltainen suhde on jättänyt häneen sekä fyysisiä että psyykkisiä vammoja, mutta hän on oppinut elämään niiden kanssa. Tarinan loppu ilmentää Katin henkistä eheytymistä ja voimavarojen palautumista. Se kuvaa kuitenkin myös sitä, että väkivalta jättää sitä kokeneeseen mahdollisesti pysyvät ”vammat” (sisäiset toimintamahdollisuudet) ja vaikuttaa sitä kautta myös myöhempään, väkivallattomaankin elämään.

6 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Teen seuraavassa yhteenvetoa tutkimustuloksistani ja pohdin syitä niiden taustalla. Tarkastelen tutkimustulosteni merkitystä myös sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta ja pyrin tekemään johtopäätöksiä siitä, kuinka parisuhdeväkivallan kohteen olevia naisia voisi auttaa. Lopuksi pohdin tutkimustulosteni luotettavuutta, merkitystä, yleistettävyyttä ja suhteutumista aikaisempaan tutkimukseen. Luon myös katsauksen tulevaisuuteen pohtimalla parisuhdeväkivallan estämisen tärkeyttä ja haasteita yhteiskunnallisella tasolla.

6.1 Kulttuuriset merkityksenannot parisuhteiden ohjaajina

Aineistostani voi päätellä, että naisten kokemassa parisuhdeväkivallassa on paljon samaa. Parisuhdeväkivallasta kertovat tarinat muistuttavat toisiaan monin tavoin ja samankaltaisia tutkimustuloksia on saatu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Tämä on ilmiön ymmärtämisen kannalta erittäin merkityksellistä. Se kuvastaa sitä, että parisuhdeväkivallassa ei ole kyse vain yksittäisten ihmisten kokemuksista ja yksilötason ongelmasta. Onkin tärkeää tunnistaa, että parisuhdeväkivallassa on kyse yhteiskunnallisesta ongelmasta, joka pohjautuu omaan kulttuuriimme ja tapamme merkityksellistä asioita.

Aineistoni tarinoissa onkin useita samankaltaisia piirteitä. Useissa kertomuksissa toistuu suhteen alun kuvaus onnesta ja miehen ihanuudesta, joka luo pohjaa luottamukselle ja uskolle yhteiseen tulevaisuuteen. Suhteen myöhempien vaiheiden kuvauksissa tyypillistä on miehen voimakas vallankäyttö ja naisen kontrollointi, joka yhdistyy naisen alistumiseen ja toimijuuden kapeutumiseen. Kun toivotunlainen parisuhde ei toteudukaan, on naisille tyypillistä kokea epäonnistuneensa ja olevansa syyllinen väkivaltaan. Naisten käyttäytymisen taustalla tyypillisesti onkin odotuksia hyvästä parisuhteesta ja kokemus omasta velvollisuudesta olla hyvä puoliso. Tämän seurauksen miehen väkivaltaista käyttäytymistä pyritään ymmärtämään ja selittämään, ja omaa käyttäytymistä muuttamaan. On tavallista, että miesten käyttämää väkivaltaa myös hävetään ja salaillaan.

Tutkimuksessani tuli selkeästi esiin, että parisuhteissa tapahtuva käyttäytyminen ja kokemukset ovat kiinteästi yhteydessä kulttuurisiin merkityksenantoihin. Niiden taustalla vaikuttavat kulttuuriset odotukset ja oletukset miesten ja naisten käyttäytymisestä. Merkittävää parisuhdeväkivallan ilmenemisen kannalta on se, että miehillä on yhä lupa käyttää (väki)valtaa. Miehillä jopa odotetaan tietynlaista hallintaa ja perhe-elämän kontrollointia. Edelleen miehen odotetaan olevan enemmän tai vähemmän ”perheen pää”.

Naisten käyttäytymistä ja asioiden merkityksellistämistä taas ohjaavat odotukset ja oletukset hyvästä parisuhteesta ja hyvästä puolisuudesta. Naisten odotetaan huolehtivan perheestä ja olevan hyviä äitejä ja hyviä puolisoita. Usein naiset yrittävätkin viimeiseen asti toteuttaa tätä heille asetettua odotusta. Tuolloin väkivaltakaan ei välttämättä ole syy parisuhteesta lähtemiseen, koska naiset saattavat kokea itsensä huonoina puolisoina ja näin aiheuttaneensa miehen väkivaltaista käyttäytymistä. Niin naisten kuin miesten toimijuuksien rakentumiseen keskeisesti vaikuttaakin se, millaisia odotuksia heille asetetaan.

6.2 Väkivallan kohteena olevien naisten toimijuuden rakentuminen

Olen analyysini perusteella jakanut naisten tarinat romanssiin ja kontrolliin / lamaantumiseen perustuviksi. Niissä parisuhteiden perustana ovat ja parisuhteeseen sitovat asiat ovat osittain erilaisia. Molemmissa naisten toimijuus saattaa kuitenkin olla hyvin kapeutunutta ja voimavarat muuttaa tilannetta saattavat olla hyvin vähäiset.

Romanssiin perustuvat tarinat perustuvat pitkälti kulttuurisiin merkityksenantoihin ja odotuksiin. Niiden perustana on paitsi rakastuminen ja luottamus mieheen, myös odotukset (kulttuurisesti määritellystä) ”hyvästä” parisuhteesta ja miehen ja naisen käyttäytymisestä siinä. Miesten väkivaltainen käyttäytyminen ei tällaisissa suhteissa usein saakaan naisia ainakaan heti lähtemään suhteesta, vaan tyypillistä on naisten yritys korjata tilannetta ja usko parempaan tulevaisuuteen. Naiset usein myös kokevat olevansa itse huonoja puolisoita, jolloin he eivät ole itse toteuttaneet heille (kulttuurisesti) asetettuja odotuksia.

Tämänkaltainen väkivallan syiden merkityksellistäminen johtaa kokemukseen omasta syyllisyydestä väkivaltaan, jolloin miehen väkivaltaista käyttäytymistä pyritään estämään omaa käyttäytymistä muuttamalla.

Romanssiin perustuvissa väkivaltaisissa parisuhteissa naisten toimijuus saattaa olla hyvin kapeutunutta tai naiset saattavat myös säilyttää aktiivisen toimijuutensa. Naiset saattaavat nähdä moniakkin toimintamahdollisuuksia ja heillä saattaa olla voimavaroja toteuttaa niitä, mutta suhteiden perustuessa luottamukseen ja uskoon yhteisestä tulevaisuudesta, naiset pyrkivät muuttamaan tilanteitaan ensisijaisesti omaa käyttäytymistään muuttamalla.

Kontrolliin ja lamaanumiseen perustuvissa suhteissa taas ei ole kyse rakastumisesta ja luottamuksesta, vaan suhteiden perustana on miesten kontrollointi ja naisten alistuminen ja lamaanuminen. Naiset eivät tavallisesti usko yhteiseen parempaan tulevaisuuteen, eivätkä ajattele itse olevansa syyppäitä väkivaltaan. Naiset näkevätkin usein hyvin kirkkaasti, ettei suhteella ole tulevaisuutta, ettei miehen käyttäytyminen tule muuttamaan, ja että heidän täytyisi lähteä suhteesta. Kontrolliin ja lamaanumiseen perustuvissa suhteissa naisten toimijuus on kuitenkin hyvin kapeutunutta. Naiset eivät näe tilanteissaan muita toimintamahdollisuuksia kuin jäämisen ja alistumisen. Heillä ei ole voimavaroja lähtemiseen. Naiset saattavatkin elää vuosia tai jopa vuosikymmeniä hyvin alistetuissa suhteissa ja asemissa.

Naisten kertomuksia tyypitellessäni sijoitin niistä yhdeksän romanssiin perustuviin tarinoihin. Kontrolliin ja lamaanumiseen perustuvia tarinoita oli neljä. Jaoin tarinat lisäksi väkivallan kohteena olevan naisen toimijuuden aktiivisuuden mukaan kolmeen luokkaan: alistuvan, selviytyvän ja omaa elämäänsä rakentavan positioihin. Romanssiin perustuvissa suhteissa tarinat jakautuivat näihin positioihin melko tasaisesti; alistuvan ja selviytyvän positioihin sijoittui molempiin neljä tarinaa ja omaa elämäänsä rakentavan positioon kaksi tarinaa.

Kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvissa tarinoissa jakautuminen sen sijaan ei ollut tasaista, vaan kaikki tarinat sijoittuivat alistuvan positioon. Kaikkia näitä tarinoita siis leimasi naisen toimijuuden heikkous. Tarinoiden naiset olivat lamaantuneet ja menettäneet kykynsä toimia miehen voimakkaan kontrollin ja väkivallan seurauksena. He kuvasivat hyvin voimakasta voimattomuutta ja kykenemättömyyttä muuttua tilannettaan. He eivät uskoneet parempaan yhteiseen tulevaisuuteen ja kuvasivat tietävänsä, että heidän pitäisi lähteä suhteesta. Heillä ei kuitenkaan ollut siihen tarvittavia voimavaroja.

Onko siis niin, että kontrolliin ja lamaantumiseen perustuva suhde on mahdollinen vain jos naisen toimijuus on hyvin kapeutunutta, voimavarat vähäiset ja asema parisuhteessa hyvin alistettu? Toisin sanoen aktiivisen toimijuuden omaavat naiset, joilla on voimavaroja ja jotka löytävät toimintamahdollisuuksia, eivät jää suhteeseen, joka ei perustu luottamukseen, rakastumiseen ja odotuksiin yhteisestä tulevaisuudesta.

Sen sijaan romanssiin perustuvissa suhteissa saatetaan pysyä, vaikka naisen toimijuus säilyisi suhteellisen aktiivisena. Naiset saattavat pysyä suhteissa pitkäänkin pyrkien mukautumaan, miellyttämään ja hakemaan apua tilanteisiinsa. Keskeinen selitys tälle tulkintani mukaan on, että romanssiin perustuvissa suhteissa tarvetta suhteesta lähtemiselle ei nähdä, vaan ajatellaan, että suhde voidaan korjata ja väkivallasta voidaan päästä eroon. Taustalla on siis kulttuurinen ajatusmalli, joka luo naisille odotuksia tietynlaisesta parisuhteesta ja omasta puolisoudesta. Tuo merkityksenanto ohjaa naisia ottamaan vastuuta kodista ja perheestä, ja sen onnesta ja pysyvyydestä. Naiset kokevat olevansa epäonnistuneita puolisona (ja myös vanhempina jos pariskunnalla on lapsia) jos päätyvät eroamaan puolisostaan. Tämän vuoksi väkivaltaisissakin romanssiin perustuvissa suhteissa naiset uskovat ja luottavat mieheen ja yhteiseen tulevaisuuteen viimeiseen asti, vaikka heillä olisi henkisiä voimavaroja ja mahdollisuuksia valita myös toisin.

Myös eroon päätyminen eroaa jonkin verran romanssiin ja kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvissa suhteissa. Romanssiin perustuvien suhteiden kuvauksissa on tavallista ennen eroa tapahtuva naisten uskon loppuminen miehen muuttumiseen ja yhteiseen tulevaisuuteen. Tämä romuttaa suhteiden perustan, jonka jälkeen naiset tyypillisesti

pyrkivät löytämään toimintamahdollisuuksia ja voimavaroja suhteesta irtautumiselle. Tätä on saattanut edeltää pitkällinen prosessi, jossa naiset ovat työstäneet ajatteluaan ja toimintaansa. Parissa aineistoni tarinassa eroon tosin päädyttiin nopeasti jonkun vakavan, naisen henkeä uhanneen väkivallanteon jälkeen.

Kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvissa suhteissa eroon päätyminen ei ole yhtä selkeää. Useammassa tarinassa ennen eroon päätymistä on tapahtunut jokin muutos naisen ulkoisissa olosuhteissa. Eroon päätymiseen on saattanut vaikuttaa esimerkiksi vauvan syntymä tai uuden miehen tapaaminen. Tulkitsen, että tällaiset muutokset ovat lisänneet naisten voimavaroja, vahvistaneet tunnetta muutoksen pakollisuudesta ja myös luoneet uusia toimintamahdollisuuksia. Ero on saattanut esimerkiksi vauvan synnyttyä alkaa tuntumaan ainoalta mahdolliselta toimintavaihtoehdolta, jolloin naiset ovat löytäneet itsestään eroon tarvittavia voimavaroja lapsensa turvallisuuden takaamiseksi. Uuden miehen tapaaminen taas on saattanut helpottaa eroa siten, että se on luonut naiselle koettuja ja myös reaalisia toimintamahdollisuuksia. Uuden miehen kautta naiset ovat saattaneet saada turvaa, kokemuksia muunlaisen parisuhteen mahdollisuudesta ja mahdollisesti myös pystyneet luomaan toimintasuunnitelmia eron jälkeiselle ajalle.

Eron jälkeisen ajan kuvaus on tarinoissa yllättävänkin samankaltainen riippumatta suhteiden perustasta, väkivallan kestosta tai naisten toimijuuden kapeutumisen asteesta. Kaikissa tarinoissa kuvataan rikkoutumisen kokemuksia, mutta myös vähittäistä eheytymistä ja voimaantumista. Parisuhdeväkivallalla voikin nähdä olevan kauaskantoisia, pitkälle suhteiden jälkeiseen aikaan ulottuvia vaikutuksia. Vaikka lähes jokaisessa tarinassa voi nähdä naisten toimijuuden muuttuneen suhteen jälkeen oman elämän rakentamiseksi, on tärkeää huomata, että parisuhdeväkivalta ei vahingoita sen kohteena olevia ihmisiä vain väkivallan hetkellä, vaan se vaikuttaa mahdollisesti koko loppuelämän hyvinvointiin.

6.3 Kuinka sosiaali- ja terveydenhuollossa voitaisiin auttaa väkivaltaisissa parisuhteissa eläviä naisia?

Sosiaali- ja terveydenhuolto on paikka, jossa parisuhdeväkivallan kohteena olevia naisia kohdataan ja jossa heitä tulisi pystyä auttamaan. Olen luvussa 2.5 kuvannut parisuhdeväkivallan kohtaamista sosiaali- ja terveydenhuollossa ja siihen liittyviä ongelmia. Parisuhdeväkivallan kohteena olevien naisten auttaminen ei olekaan helppoa. Väkivallasta eroon pääseminen on monen eri tekijän summa.

Olen tutkimuksessani selvittänyt niitä tekijöitä, jotka sitovat väkivaltaiseen parisuhteeseen ja mitkä taas auttavat irtautumaan siitä. Keskeisiksi näihin vaikuttaviksi tekijöiksi tutkimuksessani ovat määrittäneet naisten toimintaa ohjaavat (kulttuuriset) odotukset ja toimintamallit, naisten voimavarat ja naisille tarjoutuvat konkreettiset toimintamahdollisuudet.

Nostan tässä luvussa esiin niitä tekijöitä, joihin tutkimustuloksiini pohjautuen olisi tärkeää pyrkiä vaikuttamaan, jotta parisuhdeväkivallan kohteena olevia naisia voitaisiin auttaa. Olen määritellyt merkittäväksi tekijäksi ensinnäkin väkivallan kohteena olevien naisten tilanteen ja toimijuuden, ja niiden taustalla vaikuttavien kulttuuristen tekijöiden ymmärtämisen. Tämä on edellytys naisten merkityksenantoihin ja toimijuuteen vaikuttamiselle. Ymmärtämisen kautta syntyy lähtökohta sellaiselle työskentelylle, jonka avulla naiset ymmärtävät muutoksen tarpeellisuuden ja mahdollisuuden, ja pystyvät myös uskomaan sen toteutumiseen. Lisäksi näen tärkeäksi naisten voimavarojen vahvistamisen ja toteutettavissa olevien toimintamahdollisuuksien löytämisen ja luomisen. Ennen kaikkea kuitenkin olisi tärkeää pystyä vaikuttamaan kulttuuriin parisuhdeväkivaltaa oikeuttaviin ja uusintaviin merkityksenantoihin, ja pyrkiä tätä kautta ennaltaehkäisemään väkivaltaa.

Osaltaan ajankohtaiseksi ja tärkeäksi väkivallan torjumisen tekee vuonna 2015 Suomessa voimaan astunut Istanbulin sopimus (katso luku 2.5.1), joka velvoittaa suojelemaan naisia väkivallalta sekä ehkäisemiseen ja puuttumaan parisuhdeväkivaltaan. Tähän tulisi pyrkiä esimerkiksi naisten voimauttamisen ja riittävien turvakotipaikkojen luomisen kautta.

Sopimus velvoittaa myös tekemään valistustyötä kulttuuristen naisten alistamista ja parisuhdeväkivaltaa oikeuttavien ajatusmallien muuttamiseksi. (Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 53/2015 1 §, 13-15 artikla.)

Samoin Marita Husso ym. (2011, 291; 2012, 353) korostavat parisuhdeväkivallan ymmärryksen lisäämisen tärkeyttä. Heidän mukaansa tarvitaan lisäksi uudenlaisia näkökulmia ja uudenlaisia väkivaltaan puuttumisen käytäntöjä, jotta väkivaltaa kokeneiden tunnistaminen, kohtaaminen ja väkivaltakierteen katkaiseminen on mahdollista. Onkin tärkeää huomata, että kulttuuriset merkityksenannot ja odotukset vaikuttavat myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakäytäntöihin ja henkilökunnan asenteisiin.

6.3.1 Parisuhdeväkivallan kulttuurisidonnaisuuden ymmärtäminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan olisi ensiarvoisen tärkeää ymmärtää parisuhdeväkivallan yhteyttä kulttuuriin merkityksenantoihin. Parisuhdeväkivallan ymmärtäminen yhteiskunnallisena ja sukupuolistuneena ongelmana on edellytys niin yksittäisten väkivallan kohteena olevien ihmisten auttamiselle, kuin myös ilmiöön vaikuttamiselle yhteiskunnallisella tasolla.

Suvi Keskinen (2005, 353-354) kuvaa, kuinka perheneuvoloiden väkivaltatyössä ongelmallista on heteroseksuaalisen ydinperheen normalisointi. Tähän liittyy esimerkiksi ajattelu parisuhteen muuttumisesta naisten vastuulla olevaksi, äitiyteen liitetty vastuu lapsista ja ajatus isien ja äitien eriytyneistä vastuista lasten hoidossa ja kasvattamisessa.

Edellä kuvatunlainen ymmärrys parisuhteesta ja perheestä pohjautuu yhteiskunnassamme jaettuihin merkityksenantoihin. Se, että äidit ottavat isiä enemmän vastuuta perheiden hyvinvoinnista, kodista ja lapsista, ja yhäkin useimmiten jäävät kotiin vanhempainvapaille,

on yhteiskunnassamme odotettua ja tavallista. En ajattele, että siinä sinänsä olisi mitään pahaa, mutta se asettaa naiset lähtökohtaisesti tietynlaiseen positioon. Hieman kärjistäen sanottuna naiset ovat niitä, jotka viimeiseen asti hoitavat ja huolehtivat - ja mukautuvat ja kestävät. Ja myös sietävät väkivaltaa, jotta perhe-elämä jatkuisi. Väkivallan (jonkun asteinen) sietäminen, mukautuminen ja yritys saada väkivalta loppumaan, on se, mitä naisilta yhteiskunnassamme odotetaan.

Keskeiseksi parisuhdeväkivallan ehkäisemisen lähtökohdaksi näenkin väkivallan kulttuurisidonnaisuuden ymmärtämisen. Parisuhdeväkivallan ymmärtäminen ja torjuminen edellyttää yhteiskunnassamme vallitsevien perhemalliin sekä naiseuteen ja mieheyteen liittyvien odotusten tiedostamista ja kyseenalaistamista.

6.3.2 Naisten tilanteen ja toimijuuden ymmärtäminen, ja (kulttuuriin) ajatusmalleihin vaikuttaminen

Väkivaltaisessa suhteessa elävien naisten toimijuutta on usein vaikea ymmärtää. Se ei vaikuta rationaaliselta, eikä naisten elämä tyydyttävältä. Seuraava Katerina Janouchin (2005, 37, Notkon 2011, 210 mukaan) kuvaus alkoholisoituneesta miehestä tiivistää osuvasti sen uskon ja luottamuksen, joka myös väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten toimijuuden taustalla usein on:

”Ehkä se on tyhmää, mutta ihminen ei luovuta helpolla. Sitä odottaa ja odottaa, että mies jonka kerran on oppinut tuntemaan, tulisi kotiin. Jatkaa kaipaamista ja ikävöimistä. Alkaa vihata sitä toista, sitä jatkuvasti humalaista, huumattua saatanaa, joka on tullut tilalle. Mutta sitä oikeaa, aitoa ihmistä ei unohda.”

Monesta aineistoni tarinasta välittyi samankaltaista lähes loputonta uskoa miehen muuttumiseen. Uskon taustalla on luottamus mieheen, luottamus yhteisyyteen ja luottamus yhteiseen tulevaisuuteen. Sen taustalla on myös kaipuu hyvään. Väkivaltaisissa suhteissa elävien käyttäytymistä voi olla vaikea ymmärtää, mutta auttaminen ilman ymmärtämistä ja asiakkaiden asemaan asettumista on hyvin vaikeaa.

Raija Lingvist (2009, 157) kuvaa tutkimuksessaan maaseudun sosiaalityöntekijöiden tekemästä väkivaltatyöstä, että sosiaalityöntekijöiden mielestä väkivaltaa kohdanneiden kanssa työskennellessä tärkeää on uskoa naisia ja osoittaa hyväksyvänsä naisten tavan toimia. Naisten ei pitäisi joutua kokemaan pelkoa tuomitsemisesta tai siitä, ettei heitä uskota. Tärkeää on myös pyrkiä luomaan luottamuksellinen suhde ja aidosti kuunnella naisia, sekä pyrkiä ymmärtämään heidän tilanteitaan ja asettua heidän asemiinsa. Naisten tulee kokea, että heitä arvostetaan. Merkityksellistä onkin, että pelko siitä, ettei tule ymmärretyksi, saattaa estää väkivallan kohteena olevia naisia puhumasta väkivallasta ja todellisista tuntemuksistaan (Nyqvist 2001, 221).

Aineistossani ei ollut kovin montaa viittausta sosiaali- terveydenhuollon toimintaan, mutta niistä viittauksista, joita siellä oli, huokui joko kokemus kuulluksi tulemisesta ja avun saamisesta, tai vaihtoehtoisesti kokemus mitätöinnistä ja sivuuttamisesta. He, jotka kokivat saaneensa apua, kirjoittivat, kuinka heitä oli kuultu ja ymmärretty, ja heille oli järjestetty konkreettista apua ja mahdollisuuksia toimia. He olivat kiitollisia saamastaan avusta ja tuesta vielä vuosienkin päästä. He taas, jotka eivät kokeneet tulleen kuulluksi ja autetuksi, saattoivat kuvata asiaan liittyvää voimakasta katkeruuden ja vääryyden kokemuksen tunnetta. Yksilötason työskentelyssä keskeiseksi lähtökohdaksi nouseekin asiakkaiden kuunteleminen ja käyttäytymisen ymmärtäminen ja hyväksyminen.

Pelkkä kuunteleminen ja naisten elämäntilanteiden ja muutoksen vaikeuden ymmärtäminen ei kuitenkaan riitä muutoksen aikaansaamiseksi, vaan tärkeää on ymmärtää myös naisten käyttäytymisen taustalla vaikuttavia kulttuurisia tekijöitä. Näen keskeiseksi väkivaltaisissa parisuhteissa elävien naisten toimijuuteen vaikuttamisen ja muutoksen aikaansaamisen keinoksi naisten (kulttuurisiin) ajatusmalleihin vaikuttamisen. Tärkeää olisikin kyseenalaistaa sitä, kuinka naisten odotetaan käyttäytyvän. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kertomista ja keskustelua siitä, että perheiden hyvinvointi ei ole yksin naisten vastuulla, eikä naisten tarvitse loputtomiin jaksaa, venyä ja sietää. Ei myöskään ole naisten vika jos miehet ovat väkivaltaisia, jolloin nainen ei voi poistaa miehen väkivaltaisuutta omaa käyttäytymistään muuttamalla. Väkivaltaa ei myöskään oikeuta tai selitä esimerkiksi stressi tai jokin muu miehistä riippumaton tekijä.

Kulttuuriset merkityksenannot eivät kuitenkaan vaikuta vain väkivaltaa käyttävien ja väkivallan kohteina olevien ihmisten ajatteluun ja toimintaan. Ne ovat keskeisesti vaikuttamassa myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan ajattelumalleihin ja toimintakäytäntöihin. Tutkimusten mukaan juuri asenteet ja organisatoriset käytännöt ovat keskeisesti estämässä väkivaltaan puuttumista ja työskentelyn vaikuttavuutta (Husso ym. 2011, 291).

Marita Husso ym. (2011, 285-288; 2014, 18-20) ovat tutkineet väkivallan kohtaamisen tapoja terveydenhuollossa. Tutkimuksen mukaan keskeisiä väkivaltaan puuttumista ja väkivaltatyön tehokkuutta estäviä väkivallan ymmärtämisen ja kehystämisen tapoja ovat medikaalinen, käytännöllinen, individualistinen ja psykologinen kehys. Medikaalisessa kehystämisen tavassa ongelmallista on se, että se ei näe väkivaltaa ongelmaksi, johon voitaisiin puuttua sairaanhoidon medikaalisin keinoin. Käytännöllisessä kehystämisen tavassa ongelmat taas ovat käytännöllisiä, kuten taitojen, työvälineiden tai yhteistyömahdollisuuksien puutteeseen liittyviä. Individualistisessa kehyksessä taas väkivaltaan ei puututa, koska se nähdään yksityisasiaksi. Psykologisessa kehyksessä puuttumista estävänä tekijänä on pelko uudelleen traumatisoitumisesta.

Puuttumista ja avunsaamista edistäviä kehyksiä taas ovat terveyden edistämisen, oikeutetun puuttumisen ja prosessin käynnistämisen kehys. Terveyden edistämisen kehyksessä huomioidaan medikaalista kehystä laajemmin yksilöiden kokonaisterveydentilaan vaikuttavia tekijöitä. Kehyksessä väkivalta nähdäänkin puuttumista vaativana asiana. Oikeutetun puuttumisen kehys taas nostaa esille perustelut, kuten lakiin perustuvat syyt väkivaltaan puuttumiseen. Prosessin käynnistämisen kehyksessä väkivallasta eroon pääseminen nähdään vaikeaksi, mutta ajatellaan, että puuttuminen on tärkeää ja puuttumisella voidaan käynnistää väkivallasta eroon pääsemistä tukeva prosessi. (emt.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden on tutkimuksessa todettu käyttävän useita erilaisia väkivaltaan suhtautumisen tapoja, joista osa estää väkivaltaan puuttumista. Väkivallan estäminen ja vähentäminen kuitenkin edellyttäisivät väkivaltaan puuttumista

mahdollistavia kehystämisen tapoja. Tällaiset kehystämisen tavat edellyttävät parisuhdeväkivaltaan liittyvää ymmärrystä ja väkivaltaan puuttumista estävien merkityksien, tulkintojen ja toimintakäytäntöjen kyseenalaistamista ja muuttamista. Väkivaltaan, ja sen vaikutuksiin ja syihin liittyvän ymmärryksen lisäämisen kautta onkin mahdollista muuttaa sekä henkilökohtaisia asenteita että uudistaa ammatillisia ja organisatorisia väkivaltatyön käytäntöjä. (Husso ym. 2011, 291.)

6.3.3 Voimaantumisen tukeminen

Heikkouden, hajoamisen, kykenemättömyyden ja lamaannuttavuuden kokemukset ovat läsnä parisuhdeväkivallassa (Husso 2003, 179-180), mikä on noussut merkittäväksi tulokseksi myös omassa tutkimuksessani. Väkivallan merkitys on sen kohteena olevien yksilöiden toimijuuden rakentumisessa erittäin suuri. Väkivalta on elämänhalua ja -hallintaa uhkaava tekijä, joka lamaannuttaa ja särkee yksilöitä, ja vaikuttaa yksilöiden mahdollisuuksiin vaikuttaa elämänsä kulkuun (Lehtikangas 2013, 40, 42).

Aineistoni lähes jokaisessa tarinassa on kuvauksia naisten voimavarojen vähäisyydestä, mikä rakentuu tutkimuksessani erittäin merkittäväksi parisuhdeväkivallasta eroon pääsemistä estäväksi tekijäksi. Useassa tarinassa naiset kuvaavat tienneensä, että heidän pitäisi lähteä, mutta siihen tarvittavia voimavaroja ei ole ollut. Henkisen rikkoutumisen kokemuksen merkityksellisyyttä lisää entisestään se, että kokemukset siitä ulottuvat tarinoissa myös parisuhteiden jälkeiseen aikaan, vaikka naiset kuvaavatkin pitkän ajan kuluessa tapahtuvaa eheytymistä ja voimaantumista.

Vaikka väkivalta vaikuttaa voimakkaasti naisten voimavaroihin ja siten toimijuuden rakentumiseen, ei väkivalta kuitenkaan automaattisesti tarkoita naisten lamaantumista ja alistumista. Lindqvistin (2009, 154) mukaan naisten voimavaroissa muuttaa tilannettaan on suuria eroja. Jotkut tarvitsevat paljon tukea ja käytännön apua. Joillakin taas on turvaverkkoja ja toimintasuunnitelmia, ja toimintakykyä ja voimavaroja niiden toteuttamiseksi.

Lindqvist (2009, 227) painottaa, että parisuhdeväkivallasta eroon pääsemisessä keskeistä on voimavarojen vahvistaminen ja käyttöönotto muutoksen aikaansaamiseksi. Työskentelyssä keskeistä on pyrkiä vahvistamaan vahingoittuneen itsetuntoa, toimijuutta, toivoa ja uskoa muutoksen mahdollisuudesta. Zimmermanin (1995, 588-589) mukaan voimaantumisen onkin tärkeää, että ihmiset uskovat voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä ja saavuttaa asettamia tavoitteita. Juha Siitonen (1999, 96) kuitenkin muistuttaa, että kukaan ei voi voimaannuttaa toista. Sen sijaan ihmisiä voidaan auttaa tunnistamaan, luomaan ja kanavoimaan omia voimavarojaan.

Robert Adamsin mukaan voimaantuminen on muutosprosessi, jossa keskeistä on saada aikaan halu auttaa omaa itseä parantamaan elämänlaatua ja saavuttaa tärkeinä pitämiään asioita. Voimaantumisen kautta väkivaltaa kokeneet ”tulevat vahvoiksi” (becoming powerful). Siten omia asioita koskeva päätöksentekokyky vahvistuu ja alistetut yksilöt pystyvät vaikuttamaan heitä kohtaan käytettyyn kontrolliin. (Adams 2003, 8-9.)

Adams (2003,4) kuitenkin korostaa, että alistettuja yksilöitä tulee suojella vain sen verran kuin he todella sitä tarvitsevat. Jos yksilöille tarjotaan esimerkiksi erilaisia palveluita liian valmiina tai liian voimakasta suojelua, ei se voimaannuta heitä. Voimaantuakseen yksilön täytyy pystyä itse valitsemaan ja ottamaan vastuuta elämästään. Väkivallan kohteena olevien naisten suhteen tulkitsen tätä niin, että naisille ei tule tarjota liian valmiita ja valmiiksi valittuja toimintamalleja, vaan heille tulee tarjota mahdollisuuksia valita itselle sopivat toimintatavat.

Zimmermann (1995, 583) kirjoittaakin, että voimavaraistuminen on prosessi, jonka kautta ihmiset saavat voimavaroja tehdä elämäänsä vaikuttavia päätöksiä ja valintoja, ja vaikuttaa elämänsä suuntaan. Voimaantumisen kautta väkivallan kohteena olevien naisten toimijuus siten vahvistuu ja heille muodostuu voimavaroja oman elämänsä muuttamiseen ja rakentamiseen.

6.3.4 Toimintamahdollisuuksien luominen

Väkivaltaisiin suhteisiin jäämisen kannalta merkitykselliseksi asiaksi osoittautuivat myös naisille tarjoutuvat toimintamahdollisuudet. Tarkoitan niillä erilaisia konkreettisia mahdollisuuksia toimia. Tällaisia ovat esimerkiksi mahdollisuus saada tukea ja apua sukulaisilta, ystäviltä tai sosiaali- ja terveydenhuollon kautta, tai paikka, jonne mennä eron jälkeen. Myös taloudelliset tekijät ovat merkittävä toimintamahdollisuuksia luova tai rajoittava tekijä.

Sirkka Perttu ja Anja Lehtonen (1999, 79-81) kuvaavat väkivaltatyössä tehtävien toimintasuunnitelmien tärkeyttä. Heidän mukaansa akuutissa väkivallan tilanteessa naisille on hyvä aina ehdottaa turvakotiin menemisen mahdollisuutta. Mahdollisuudesta on tärkeää kertoa myös esimerkiksi tilanteessa, jossa naiset haluavat etäisyyttä mieheen ja harkinta-aikaa ajatusten selvittämiseksi. Naisten kanssa on tärkeää keskustella myös muista mahdollisista turvallisista paikoista esimerkiksi sukulaisten tai ystävien luona. Tärkeää on kertoa myös juridisista oikeuksista ja tiedottaa erilaisista palveluista, joita naisten on mahdollista saada.

Perttu (2002, 77) korostaa, että turvasuunnitelman tekeminen naisten kanssa on tärkeää paitsi sen kannalta, että se vähentää väkivallan seurauksia ja antaa väkivallan kohteille toimintakeinoja, mutta myös siksi, että se vahvistaa väkivallan kohteena olevien naisten hallinnan tunnetta väkivaltatilanteissa. Erilaisten toimintamahdollisuuksien, kuten turvasuunnitelman luominen siten laajentaa ja vahvistaa väkivallan kohteena olevien naisten toimijuutta ja mahdollistaa naisten oman elämän hallintaa ja rakentamista.

6.3.5 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Olen edellä kuvannut ja pohtinut keinoja parisuhdeväkivallan kohteena olevien naisten auttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Parisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi tärkeintä olisi kuitenkin sen ennaltaehkäisy. Parisuhdeväkivalta on yhteiskunnallinen ongelma ja sitä oikeutetaan ja uusinnetaan kulttuurisissa käsityksissä ja merkityksenannoissa. Ainut

todellinen keino vaikuttaa parisuhdeväkivaltaan yhteiskunnallisella tasolla on siten kulttuurisiin merkityksenantoihin, odotuksiin ja toimintamalleihin vaikuttaminen. Tämä on mahdollista vain yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta, jolla pyritään parisuhdeväkivaltaa oikeuttavien ajatusmallien muuttamiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön on siten paitsi väkivaltaan puuttumisen mahdollistumisen, myös yhteiskunnallisen vaikuttamisen vuoksi tärkeää sekä ymmärtää parisuhdeväkivallan kulttuurisidonnaisuutta että tuoda asiaa julkisesti esiin. Lisäksi tärkeää on sellainen tieteellinen tutkimus, joka edistää parisuhdeväkivallan ymmärrystä ja uudenlaisia väkivaltaan puuttumisen käytäntöjä.

Myös Anja Lehtonen ja Sirkka Perttu (1999, 145) korostavat, että parisuhdeväkivallan ehkäisyssä on tärkeää sen yhteiskunnallisena ongelmana näkyväksi tekeminen. He painottavat, että tarvitaan sellaista keskustelua, jossa tuodaan näkyväksi naisiin kohdistuvan väkivallan kulttuurisia ja yhteiskunnallisia syitä, ja kannustetaan väkivallan kohteena olevia ja väkivaltaa käyttäviä hakemaan apua. Lisäksi tarvitaan selkeää informaatiota siitä, että parisuhdeväkivalta on tuomittavaa, rikollista ja väärin. Tärkeää on myös vastuuttaa väkivallantekijöitä väkivallasta, ja lisätä ymmärrystä siitä, että miesten käyttämä väkivalta on tietoinen valinta omien tavoitteiden saavuttamiseksi (Hautamäki 2002, 127).

Perttu (2002, 119-120) painottaa, että tällaista asennekasvatustyötä olisi julkisen tiedotuksen lisäksi tärkeää tehdä esimerkiksi jo päiväkodeissa, kouluissa, oppilaitoksissa, armeijassa ja seurakuntien rippikoululeireillä. Tämä auttaisi lapsia ja nuoria kasvamaan terveisiin ihmissuhteisiin ja opettaisi heitä suojelemaan itseään väkivaltaiselta kohtelulta. Lisäksi olisi tärkeää tunnistaa ja auttaa väkivaltaisesti käyttäytyviä poikia jo nuorella iällä, ja kiinnittää erityistä huomiota mahdollisiin alistaviin, hallitseviin ja kontrolloiviin asenteisiin.

Näenkin, että tietoisuuden lisääminen ja sen kautta parisuhdeväkivaltaa oikeuttavien merkityksenantojen kyseenalaistaminen on ainut tie parisuhdeväkivallan vähenemiseen yhteiskunnallisella tasolla. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunta ja väkivaltatutkimusta tekevät tutkijat ovat tässä avainasemassa.

7 LOPUKSI

7.1 Tutkimustulosten luotettavuus

Tutkimusprosessiin kuuluu olennaisesti tutkimuksen luotettavuuden arviointi. Laadullinen tutkimus kuitenkin asettaa rajoituksensa luotettavuuden arvioinnille, koska tutkimustulokset pohjautuvat tutkijan omaan tulkintaan ja ymmärrykseen (Nietola 2011, 110).

Tulkinnat ja ymmärrys ovat keskeinen lähtökohta tutkimuksessani. Toisaalta niissä on ollut kyse naisten kertomuksissaan kuvaamista tulkinnoista ja ymmärryksestä, ja toisaalta omasta tutkijan roolissa muodostuvista tulkinnoistani ja ymmärryksestäni. Olen kuitenkin pyrkinyt suhtautumaan näihin molempiin kriittisesti, jonka näen tutkimukseni luotettavuuden kannalta merkittäväksi tekijäksi. En olekaan ajatellut tutkimiani kertomuksia objektiivisina kuvauksina todellisuudesta, vaan aikaan ja paikkaan sidoksissa olevina tarinoina, jotka kuvastavat kulttuuriamme: jäsenyksiämme, odotuksiamme ja toimintamallejamme.

Lisäksi olen ottanut huomioon, että naisten kertomukset eivät ole objektiivisiä kuvauksia siitä, kuinka naiset elämäänsä jäsentävät, vaan naisten tarinoiden rakentumiseen on vaikuttanut se, mitä ja kuinka naiset ovat halunneet asioista kertoa. Kertomusten rakentumiseen ovat vaikuttaneet myös Vilma Hännisen (2000, 21, katso luku 3.3.1 Tarinallisuus) sosiaalisen tarinavarannon käsitteellä kuvaamat kulttuuriset kertomukset, jotka antavat meille erilaisia tarinankertomisen ja elämämme ymmärtämisen ja jäsentämisen malleja.

Samankaltaisen kriittisyyden voi kohdistaa myös omaan tutkijan rooliini. Olen suomalainen, valkoihoinen, yliopistossa opiskeleva nainen, mikä antaa minulle tietynlaisen lähtökohdan tarkastella naisten tarinoita. Ennakkoymmärrykseni parisuhdeväkivallasta onkin varmasti ollut erilaista kuin väkivallan kohteena olevilla naisilla tai väkivaltatyötä

tekevillä työntekijöillä. Siten myös tutkimukseni ja tutkimustulokseni ovat yhdenlaisia, tietynlaisesta näkökulmasta tehtyjä jäsennyksiä tutkittavasta asiasta. Myös tutkimukseni on eräänlainen kertomus, jossa olen jäsennellyt asioita ja ilmiöitä uudelleenlaiseen muotoon. Se kertoo yhdenlaisen version ja avaa yhdenlaisen näkökulman naisten kokemuksiin parisuhdeväkivallan kohteina. Olen tutkimusta tehdessäni pyrkinyt kuitenkin asettumaan tutkimieni naisten asemaan ja ymmärtämään tapahtumia ja asioita heidän näkökulmastaan. Katson tällä tavoin edesauttaneeni tutkimukseni luotettavuutta ja yleistettävyyttä.

7.2 Tutkimustulosten merkitys, yleistettävyyys ja suhteutuminen aikaisempaan tutkimukseen

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella väkivaltaisissa suhteissa eläneiden naisten toimijuuden rakentumista sekä niitä tekijöitä, jotka sitovat väkivallan kohteina olevia naisia väkivaltaisiin parisuhteisiin ja niitä, jotka auttavat eroon väkivallasta. Merkittävänä teoreettisina lähtökohtana minulla ovat olleet kulttuuriset merkityksenannot, jotka ohjaavat ja merkityksellistävät elämäämme erilaisten toimintamallien, jäsenysten ja odotusten kautta. Teoreettinen viitekehitysni on rakentunut myös vallankäytön, luottamuksen, inhimillisten toimintamahdollisuuksien ja parisuhdeväkivallan vahingoittavuuden teoretisointien kautta. Tutkimusasaineistona olen käyttänyt väkivallasta jo irtautuneiden naisten kertomuksia, joita olen analysoinut sekä aineistolähtöistä temaattista sisällönanalyysia että teoriaohjautuvaa tyypittelevää analyysia tehden.

Olen kartoittanut väkivaltaiseen suhteeseen sitovia ja väkivallasta eroon auttavia tekijöitä temaattisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimustulokseni ovat hyvin yhteneviä suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin. Useat väkivaltaisiin suhteisiin liittyvät tekijät sitovat väkivallan kohteina olevia naisia suhteisiin. Merkittäviksi suhteisiin sitoviksi ja suhteista irtautumista estäviksi tekijöiksi rakentuivat miesten vallankäyttö, kontrollointi ja alistaminen, ja naisten alistaminen, luottamus, mukautuminen, pelko, voimavarojen puute ja kulttuuriset puolisoille asetetut odotukset. Väkivallasta irtautuminen onkin usein pitkälinen prosessi, jossa naisten ajattelutavat ja toimintamahdollisuudet vähitellen muuttuvat.

Tutkimustulokseni kertovat ennen kaikkea kertomusten kirjoittajien kokemuksista ja jäsenyksistä. Ne kertovat siitä maailmasta, jossa he ovat eläneet, kuinka he ovat sen kokeneet ja tunteneet, ja kuinka he ovat siinä toimineet. Vaikka kertomukset ovat siten yksittäisten ihmisten kokemuksia ja kuvauksia, ajattelen niiden kertovan paljon myös väkivallan kohteena olevien kokemuksista yleisemmällä tasolla. Tämän puolesta puhuu se, että jo aineistoni 14 tarinaa sisältävät paljon samankaltaisia kuvauksia, kuten kokemuksia miesten vallankäytöstä, luottamuksesta, voimattomuudesta, alistumisesta, toimintamahdollisuuksien puutteesta ja suhteen jälkeisestä vähittäisestä eheytymisestä. Tutkimustulosteni samankaltaisuutta suhteessa aikaisempaan tutkimukseen osoittaa myös luvun 4 temaattinen sisällönanalyysi. Olen analyysissä käyttänyt aikaisempaa tutkimusta vertailupohjana aineistolleni ja saanut keskeiseksi tulokseksi, että parisuhdeväkivallalle aikaisemmissa tutkimuksissa löydetyt ominaiset piirteet ja ilmiöt toistuvat myös omassa tutkimuksessani.

Vuokko Nietolan (2011, 110) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan ole niinkään tavoitteena yleisten luotettavien selitysmallien löytäminen, vaan uusien näkökulmien avaaminen tutkittavaan asiaan. Tähän olen pyrkinyt positiomalliin perustuvassa tyypittelevässä analyysissäni. Se tekee näkyväksi sitä, että väkivallan kohteena olevien naisten toimijuus rakentuu monien tekijöiden yhtäaikaisessa vuorovaikutuksessa.

Olen tarkastellut tarinallisuuden perustuvan teorialähtöisen analyysin avulla yksittäisten väkivallan kohteena olleiden naisten toimijuuden rakentumista suhteen eri vaiheissa ja suhteen jälkeen. Analyysini välineenä olen käyttänyt positiomallia, jonka avulla olen tarkastellut sisäisten ja ulkoisten toimintamahdollisuuksien ja sisäisten ja ulkoisten määrittelyiden vaikutusta naisten toimijuuden rakentumiseen.

Analyysini tuloksena olen tyypitellyt tarinat. Olen jakanut ne suhteen perustan mukaan kontrolliin / lamaantumiseen ja romanssiin perustuviin tarinoihin. Kontrolliin ja lamaantumiseen perustuvia suhteita luonnehtii miesten voimakas väkivalta ja kontrollointi ja naisten alistuminen ja lamaantuminen. Naisten toimijuus on usein heikkoa ja he eivät

näe muuta mahdollisuutta kuin alistua. Heillä ei ole voimavaroja lähtemiseen. Romanssiin perustuvissa tarinoissa taas tyypillistä on luottamus mieheen ja yhteiseen tulevaisuuteen, kokemus omasta epäonnistumisesta puolisona, väkivallan normalisointi ja odotukset hyvästä parisuhteesta. Naiset saattavat jäädä suhteisiin vaikka he näkisivät muitakin toimintamahdollisuuksia ja heillä olisi voimavaroja lähtemiseen. Romanssiin perustuvissa väkivaltaisissa suhteissa naisten toimijuus ei siten välttämättä ole kovin heikkoa.

Väkivallan kohteena olevien naisten toimijuutta saattaa olla vaikea ymmärtää. Olen pyrkinyt tutkimuksellani tekemään näkyväksi ja ymmärrettäväksi sitä, miksi väkivaltaisissa suhteissa elävien naisten toiminta ja toimijuus ei aina vaikuta aktiiviselta ja rationaaliselta. Väkivallan kohteena olevien naisten näkökulmasta heidän toimintansa on kuitenkin ymmärrettävää. Tutkimukseni pyrkiikin tekemään näkyväksi sitä, kuinka ja millaiset eri tekijät vaikuttavat naisten jäämiseen tai lähtemiseen suhteistaan.

Merkittävä tutkimustulokseni on, että naisten toimijuuden rakentuminen on monien eri tekijöiden summa. Usein ajatellaan, että merkityksellistä on se, että naisille tarjoutuu konkreettisia toimintavaihtoehtoja, joiden kautta heillä on mahdollisuus väkivaltaisista suhteista lähtemiseen. Tämä ei kuitenkaan riitä. Tutkimustulosteni mukaan naisilla täytyy olla myös lähtemiseen tarvittavia voimavaroja, ja heidän tulee nähdä muutoksen mahdollisuus ja uskoa siihen. Merkittävää väkivallasta irrottautumisen kannalta on myös, kuinka naiset näkevät ja kokevat itsensä ja kuinka muut heitä määrittelevät. Heidän tulee kokea itsensä pystyviksi ja muutokseen kykeneviksi voidakseen lähteä väkivaltaisista suhteista.

Erittäin merkittäviksi väkivaltaisiinkin parisuhteeseen sitovaksi tekijöiksi tutkimuksessani rakentuvat myös kulttuuriset merkityksenannot. Toimijuuden rakentumiseen keskeisesti vaikuttaa se, kuinka naiset merkityksellistävät väkivallan syitä, parisuhdetta sekä naiseutta ja mieheyttä, ja mitä heiltä naisina ja puolisoina odotetaan. Jos naiset esimerkiksi ajattelevat väkivallan omaksi syykseen tai kokevat epäonnistuneensa parisuhteissaan, estää tämä naisia irrottautumasta väkivallasta. Nämä kaikki tekijät yhdessä ja keskenään vuorovaikutuksessa vaikuttavat siihen, kuinka naiset tilanteissaan toimivat - tai eivät toimi.

Parisuhdeväkivalta usein johtaakin sen kohteena olevien lamaantumiseen ja kykenemättömyyteen aktiiviseen toimijuuteen.

Passiivisuus nähdään yhteiskunnassamme kuitenkin aktiivisuutta huonompana toimijuutena. Marita Husso kuvaa, kuinka parisuhdeväkivallan kohteena olevat naiset ovat tilanteissaan usein odottavia ja viipyviä. Omasta kodista ja läheisestä suhteesta lähtemisen sijasta väkivallan kohteena olevat usein myötäilevät ja odottavat, että mies muuttuu tai että ”aika on kypsä” lähtemiselle, eroamisella ja perheen hajottamiselle. Passiivisuudella on kuitenkin mielensä ja se voi myös toimia yksilön psyyken suojamekanismina. Näin ei kuitenkaan saisi toimia ja kokea. Yhteiskunnassamme vallitsevan elämänhallinnan ja kontrollin vaatimus asettaa meidät tilanteeseen, jossa emme saisi olla heikkoja tai kykenemättämiä. (Husso 2003a, 211-212.)

Yksilöille asetetut odotukset aktiivisuudesta ja elämänhallinnasta siten entisestään vaikeuttavat väkivallan kohteina olevien yksilöiden tilanteita. Sen lisäksi, että he kokevat epäonnistuneensa parisuhteissaan, he kokevat epäonnistuneensa myös yhteiskuntamme jäseninä. Heitä syyllistetään ja vastuutetaan tilanteissa, joissa heidän voimavaransa ovat vähäiset. Syyllistämiseen ja vastuuttamiseen liittyy kiinteästi häpeän vaientava voima. Husso (emt., 252-253, 271, 285) kuvaa väkivallan kohteina olevien naisten kokevan usein syyllisyyttä siitä, etteivät he kyenneet olemaan toisenlaisia, jolloin kokemus epäonnistumisesta aiheuttaa häpeää. Häpeä on kuitenkin tunne, joka halutaan kätkeä. Epäonnistumisen ja häpeän kokemukset liittyvät siten kiinteästi yksilöiden syyllistämiseen ja vastuuttamiseen väkivallasta. Johtamalla kätkemiseen syyllistäminen ja vastuuttaminen ovat myös keskeisiä tekijöitä hidastamassa ja estämässä avun hakemista ja väkivaltaisista suhteista irtautumista.

Aina jäämisessä väkivaltaisiin suhteisiin ei kuitenkaan ole ensisijaisesti kyse lamaantumisesta, ja voimavarojen ja toimintamahdollisuuksien puutteesta. Mielenkiintoinen tutkimustulos onkin, että naisilla ei aina ole pyrkimystä väkivaltaa käyttävistä miehistä eroamiseen. Suhteeseen jääminen liittyy tällöin keskeisesti kulttuurisiin merkityksenantoihin, kuten kokemukseen omasta syyllisyydestä väkivaltaan

ja odotuksiin naisten ja miesten käyttäytymisestä parisuhteissa. Naiset ajattelevat, että miesten kuuluukin olla jossain määrin kontrolloivia ja dominoivia, mikä oikeuttaa myös väkivaltaista käyttäytymistä. Naisten taas kuuluu hoivata, huolehtia ja ymmärtää.

On pysähdyttävää ajatella, että kulttuuriset ajatusmallimme, ohjaamalla meitä tietynlaiseen naiseuteen ja mieheyteen ja tietynlaiseen sukupuolten väliseen käyttäytymiseen, altistavat naisia väkivallalle. Jos emme saa ajatusmalleja muuttumaan, ne altistavat väkivallalle myös tyttäriämme ja heidän tyttäriään.

7.3 Katse tulevaisuuteen

Kulttuuristen merkityksenantojen ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakäytäntöjen muuttaminen ei ole helppoa ja nopeaa, vaan se vaatii aikaa ja pitkäjänteistä työtä. Muutostyössä on tärkeää pyrkiä sekä väkivaltaan ja sukupuolilta odotettavaan käyttäytymiseen liittyvien kulttuuristen ajattelumallien muuttamiseen että vaikuttaa suoraan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnan asenteisiin ja toimintakäytäntöihin.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä toteutettiin vuosina 2009-2010 Violence Intervention in Specialist Health Care (VISH) -tutkimus- ja kehittämisprojekti. Projektissa kehitettiin tutkimustietoon pohjautuva palvelumalli, jonka avulla lähisuhdeväkivaltaa on mahdollista tunnistaa suodatinkysymysten avulla. Tarkoituksena on ollut juurruttaa lähisuhdeväkivallan puheeksiottaminen ja väkivaltaan puuttuminen järjestelmälliseksi toimintakäytännöksi. (Husso ym. 2014, 264.)

Vuonna 2013 sairaanhoitopiirissä toteutettiin seurantatutkimus VISH-palvelumallin käyttämisestä ja sen toimivuudesta sekä lähisuhdeväkivallan kohtaamisesta. Tulokseksi saatiin, että palvelumallia pidettiin toimivana, mutta suuri osa projektissa kehitetyistä toimintakäytännöistä on jäänyt kuitenkin hyödyntämättä projektin päätyttyä. Tähän on osaltaan vaikuttanut projektin lyhytkestoisuus. Lisäksi palvelumallin käytännön toteutukseen kerrottiin liittyneen erilaisia ongelmia, kuten tilojen puute, kiireinen työtahti, pelko työtehtävien lisääntymisestä ja tiedon puute. Isoksi puuttumista estäväksi tekijäksi

kuitenkin nimettiin työntekijöiden asenteet. Tämä ilmeni esimerkiksi parisuhdeväkivallan mieltämisenä yksityisasiaksi. Työntekijät myös kaipasivat esimiehiltä ja organisaatiolta vahvempaa tukea väkivaltaan puuttumiseen. (emt., 265, 273-277.)

Edellä kuvattu projektitutkimus kuvaa hyvin sitä, että parisuhdeväkivallan torjumista edellyttävä ajattelumallien ja toimintakäytäntöjen muutos on hidasta. Suvi Ronkainen (2008, 397) huomauttaakin, että suomalainen hyvinvointivaltio on ollut hidas parisuhdeväkivallan konstruoinnissa yhteiskunnallisena ongelmana. Väkivallasta ja sen ehkäisystä vastuullisiksi toimijoiksi on yhteiskunnan sijaan nähty väkivallan uhrin ja erilaiset järjestöt.

Parisuhdeväkivaltaan, sen estämiseen ja siihen puuttumiseen liittyvää tutkimusta onkin tärkeää jatkaa. Erityisen tärkeäksi näen sen työn, jolla pyritään lisäämään tietoisuutta parisuhdeväkivallasta ja sitä oikeuttavista merkityksenannoista, ja muuttamaan niitä. On tärkeää jatkaa sellaisia projekteja ja sellaista tutkimusta, joka pyrkii luomaan uudenlaisia ajattelumalleja ja väkivaltaan puuttumisen käytäntöjä, ja juurruttamaan niitä käytäntöön.

Se, kuinka väkivaltaan suhtaudumme, ja kuinka ihmisiä sille altistamme tai siltä suojelemme, onkin aina myös sosiaalisesti neuvoteltua (Husso ym. 2017, 231). Marita Husso ym. (emt.) kysyvätkin tärkeän kysymyksen: kenen vahingoittumisen kokemukset otamme vakavasti ja millaisille vahingoittumisen kokemuksille altistamme ja millaisilta suojelemme? On tärkeää huomata, että vastuuttamalla naisia parisuhdeväkivallasta tai näkemällä väkivalta yksityisasiaksi, tulemme asettaneeksi ihmisiä eriarvoiseen asemaan. Yhteiskunnassamme vallitsevat kulttuuriset merkityksenannot kuitenkin osin huomaamattamme ohjaavat tämänkaltaiseen ihmisiä eriarvoistavaan ajatteluun.

Vaikka parisuhdeväkivaltaa oikeuttavat ja uusintavat merkityksenannot ovat kulttuurissamme syvällä, eivät ne kuitenkaan ole pysyviä ja lopullisia, vaan niitä on mahdollista muuttaa. Lisäämällä ymmärrystä väkivallasta ja luomalla uudenlaisia puuttumisen käytäntöjä luomme uudenlaisia, väkivallattomuuteen ohjaavia

merkityksenantoja, selitysmalleja ja toimintakäytäntöjä. Samalla edistämme väkivallan vähenemistä.

Lähteet

Adams, Robert (2003): Social work and empowerment. British Association of Social Workers. Third edition. Palgrave Macmillan, New York.

Alasuutari, Pertti (2011): Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino, Tampere.

Björklund, Liisa & Sarlio-Siintola, Sari (2010): Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (toim.): Hyvinvoinnin uusi politiikka -johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakoniamattikorkeakoulu, Helsinki. 37-72.

Boonzaier, Floretta (2008): "If the man says you must sit, then you must sit". The relational construction of woman abuse: gender, subjectivity and violence. *Feminism & Psychology* 18 (2), 183-206.

Bourdieu, Pierre (1998): Järjen käytännöllisyys. Vastapaino, Tampere.

Connolly, Paul & Healy, Julia (2004): Symbolic violence and the neighbourhood: the educational aspirations of 7-8 year old working-class girls. *The British Journal of Sociology* 55 (4), 511-529.

European Fundamental Rights Agency, FRA (2014): EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tutkimustulokset lyhyesti. Euroopan unionin perusoikeusvirasto, Luxemburg. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_fi.pdf

Hautamäki, Jari & Perttu, Sirkka (2002): Väkivaltatyön periaatteet ja toimintamalleja. Teoksessa Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes, Helsinki. 113-132.

Heikkinen, Hannu (2001): Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, Jyväskylä. 116-132.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998): Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus, Helsinki.

Husso, Marita (1994): Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidelyt ruumis. Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.): Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Gaudeamus, Tampere. 130-144.

Husso, Marita (2003a): Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino, Tampere.

Husso, Marita (2003b): Parisuhdeväkivalta, inhimillinen kärsimys ja kerroksellinen subjektiivisuus. Naistutkimus 16 (2), 62-65.

Husso Marita & Virkki, Tuija (2008): Sukupuolittunut luottamus ja väkivalta parisuhteissa. Teoksessa Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Helsinki University Press, Helsinki. 259-273.

Husso, Marita & Virkki, Tuija & Notko, Marianne & Laitila, Aarno & Holma, Juha & Mäntysaari, Mikko (2012): Making sense of domestic violence intervention in professional health care. Health and Social Care in the Community. 20 (4), 347-355.

Husso, Marita & Virkki, Tuija & Notko, Marianne & Laitila, Aarno & Holma, Juha (2015): Väkivallan kohtaamisen käytännöt ja kehittämissuunnitelmien sudenkuopat. Teoksessa Haverinen, Leena & Kuronen, Marjo & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Vastapaino, Tampere. 261-279.

Husso, Marita & van der Kuip, Maija & Mäntysaari, Mikko & Kotiranta, Tuija (2015): Väkivaltatyö Itä-Suomessa. Väistö-hankkeen arviointi. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere.

Husso, Marita & Virkki, Tuija & Hirvonen, Helena & Eilola, Jari & Notko, Marianne (2017): A spatial-temporal, intersectional and institutional approach to interpersonal violence. Teoksessa Husso, Marianne & Virkki, Tuija & Notko, Marianne & Hirvonen, Helena & Eilola, Jari (toim.): Intepersonal Violence. Differences and connections. Julkaisematon teos. Routledge, New York. 1-13.

Husso, Marita & Hirvonen, Helena & Notko, Marianne (2017): From rejection to understanding. Towards a synthetic approach. Teoksessa Husso, Marianne & Virkki, Tuija & Notko, Marianne & Hirvonen, Helena & Eilola, Jari (toim.): Intepersonal Violence. Differences and connections. Julkaisematon teos. Routledge, New York. 227-233.

Hänninen, Vilma (2000): Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto, Tampere.

Jackson, Sue (2001): Happily never after: young women's stories of abuse in heterosexual

love relationships. *Feminism & Psychology*, 11 (3), 305-321.

Jokinen, Arto (2000): *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere University Press, Tampere.

Keskinen, Suvi (2005): *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere University Press, Tampere.

Keskinen, Suvi (2008): *Näkyvissä ja näkymättömissä. Väkivalta perheammattilaisten työskentelyssä*. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 311-343.

Keskinen, Suvi (2010): *Sukupuolistunut väkivalta*. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere.

Kotiranta, Tuija & Virkki, Tuija (2011): *Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria*. Teoksessa Kotiranta, Tuija & Niemi, Petteri & Haaki, Raili (toim.): *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Gaudeamus Helsinki university press, Helsinki. 113-134.

Krok, Suvi (2009): *Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia arjen marginaalissa*. Tampereen yliopistopaino, Tampere.

Lehtikangas, Mari (2013): *Voimaantumista ja emansipaatiota. Työntekijöiden käsityksiä maahanmuuttajanaisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta ja selviytymistä tukevasta työstä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka (1999): *Naisiin kohdistuva väkivalta*. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.

Lidman, Satu (2015): *Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia*. Gaudeamus, Helsingin university press, Helsinki.

Lindqvist, Raija (2009): *Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä*. University of Jyväskylä, Jyväskylä.

Nietola, Vuokko (2011): *Väkivaltatyö asiantuntijayhteistyönä. Lisensiaatin tutkimus*, Turun yliopisto. Diakonia ammattikorkeakoulu, Helsinki.

Notko, Marianne (2000): Väkiältä parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän perhetutkimusyksikön julkaisuja 11/2000. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

Notko, Marianne (2011): Väkiältä, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 406. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Nussbaum, Martha (2000): Women and human development. The capabilities approach. Cambridge university press, New York, USA.

Nussbaum, Martha (2005): Women's bodies: Violence, security, capabilities. Journal of Human Development 6 (2), 167-183.

Nyqvist, Leo (2001): Väkiältä parisuhde, asiakkuus ja muutos. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

Nyqvist, Leo (2004): Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kuronen, Marjo, Granfelt, Riitta, Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. PS-kustannus, Jyväskylä. 101-130.

Nyqvist, Leo (2008): Seksuaalinen väkiältä parisuhteessa. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 129-167.

Näre, Sari (1999): Sukupuolten tunnekulttuuri ja julkisuuden intimisoituminen. Teoksessa Näre, Sari (toim.): Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 263-299.

Ojuri, Auli (2004): Väkiältä naisen elämän varjona -tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Ojuri, Auli (2006): Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki. 16-39.

Pekkarinen, Elina (2015): Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusseura ry, Helsinki.

Pekkarinen, Elina (2014): Positiomalli rakenteellisen sosiaalityön tukena. Teoksessa

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.): Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIPress. 214-233.

Perttu, Sirkka (1999): Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kyselytutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista 1998. Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.

Perttu, Sirkka (2002): Väkivallan tunnistaminen ja puheeksiottaminen. Teoksessa Rautava, Marie & Perttu, Sirkka (toim.): Naisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta. Käsikirja perus- ja täydennyskoulutukseen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes, Helsinki. 64-83.

Piispa, Minna (2004): Väkivalta ja parisuhde. Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan määrittely surveytutkimuksessa. Tilastokeskus, tutkimuksia 241. Yliopistopaino, Helsinki.

Piispa, Minna (2008): Väkivallan muodot heteroseksuaalisissa parisuhteissa. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 106-128.

Pöysä, Jyrki (2009): Positiointiteoria ja positiointianalyysi – uusia näkökulmia narratiivisen toimijuuden tarkasteluun. Teoksessa Hägg, Samuli & Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa (toim.): Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 314-343.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2011): Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus, Jyväskylä. 235-255.

Ronkainen, Suvi (1999): Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Näre, Sari (toim.): Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 131-154.

Ronkainen, Suvi (2008): Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73 (4), 388-401.

Ronkainen, Suvi & Näre, Sari (2008): Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 7-42.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006): KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Luettu 26.10.2016.

Siitonen, Juha (1999): Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun opettajankoulutuslaitos. Oulun yliopisto, Oulu.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Luettu 18.10.2016.

Syrjälä, Riitta (2010): Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. PS-kustannus, Jyväskylä. 247-258.

Talentia ry (2005). Arki, arvot, elämä, etiikka - Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö. Ammattieettinen lautakunta, Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2011): Laadullinentutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009): Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Luettu 22.10.2016

Ulkoasiainministeriö (2015): Istanbulin sopimus tulee Suomen osalta voimaan. Uutiset 31.7.2015. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=332281&nodeid=15148&contentlan=1&culture=fi-FI>. Luettu 20.10.2016.

Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta 53/2015. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>. Luettu 18.10.2016.

Virkki, Tuija (2004): Vihan voima. Toimijuus ja muutos vihakertomuksissa. Atene kustannus Oy, Jyväskylä.

Virkki, Tuija & Husso, Marita & Notko, Marianne & Laitila, Aarno & holma, Juha & Mäntysaari, Mikko (2011): Lähisuhdeväkivallan kehystäminen erikoissairaanhoidossa:

puuttumisen ja muutoksen mahdollisuudet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 48. 280-293.

Virkki Tuija & Lehtikangas, Mari (2014): Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Janus* 22 (2) 2014, 119–137.

Virkki, Tuija & Husso, Marita & Notko, Marianne & Laitila, Aarno & holma, Juha & Mäntysaari, Mikko (2015): Possibilities for Intervention in Domestic Violence: Frame Analysis of Health Care Professionals' Attitudes. *Journal of Social Service Research*. 41 (1), 6-24.

Weber, Linda & Carter, Allison (2003): *The social construction of trust. Clinical sociology: research and practice.* Kluwer academic / Plenum publishers, New York.

Wood, Julia T. (2001): The normalization of violence in heterosexual romantic relationships: Women's narratives of love and violence. *Journal of Social and Personal Relationships* 18 (2), 239-261.

Zimmerman, Marc (1995): Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology* 23(5), 581–599.